

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

20 - 26 februarie 2002
(Anul XXXV)

7

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Exilul lui MIHAI FĂRCĂȘANU

— o evocare de
Cornelia Pillat —

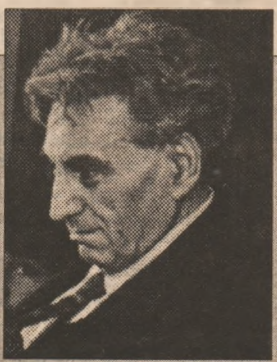
(pag. 12-13, 15)

POLIȚIE CULTURALĂ

(pag. 3)

Bufoneria lui G. Călinescu

(pag. 6)

Două decenii de scris zilnic

(pag. 9)

E. Lovinescu
SBURATORUL
agende literare

Decanii de vîrstă

Spre o nouă ediție Eminescu

EDITIILE Eminescu nu lipsesc. Au apărut mai multe în ultima vreme. Lipsesc editorii curajoși care să ia editarea lui Eminescu de la capăt. Fiindcă ea trebuie, neîndoielnic, luată de la capăt. Ceea ce avem deocamdată, fie repetă ediția Perpessicius, în cel mai fericit caz, fie nu ține seama de nici un criteriu precis. Mai înfiți Petru Creția, apoi dl Nicolae Georgescu (într-o carte care ar merita o discuție aparte: *Eminescu și editorii săi*, 2 volume, Floare albastră, Buc. 2000), dar și alții, au exprimat dubii serioase cu privire la corectitudinea textelor eminesciene publicate. N-au prea fost auziți. Tineri pricepuți și entuziaști care să se apuce de treabă, folosind, eventual, computerul și alte facilități actuale, nu apar la orizontul eminescologiei. Nici n-au de unde să apară. Facultățile de Litere nu mai pregătesc filologi. Iar munca de editare e mai prost plătită decît oricînd.

Care ar fi principalele aspecte litigioase ale editării lui Eminescu, acelea spre care, adică, ar trebui să se îndrepte atenția?

Primul aspect este păstrarea împărțirii textelor (mai ales poetice) în antume și postume. Cu excepția unei ediții a lui Al. Piru, împărțirea se bucură de favoarea aproape exclusivă a specialiștilor. Cel care a criticat-o cel mai sever a fost, în *Testamentul unui eminescolog*, Petru Creția. Nu voi relua argumentele lui. Dar nu voi ascunde faptul că mi s-au părut convingătoare. Creția a și propus, cel dinfii, o nouă concepție de editare a lui Eminescu.

Al doilea aspect este corectitudinea ca atare a reproducerii textelor de pe manuscrise și, îndeosebi, dacă acordăm credit dlui N. Georgescu (și nu văd de ce n-am face-o), reevaluarea punctuației. De la Perpessicius, nimeni n-a mai cercetat integral manuscrisele poeziei. Între ele și formele publicate, sub supravegherea poetului, în *Convorbiri literare* sau, sub aceea a lui Maiorescu, în ediția princeps, există numeroase deosebiri. Cele de punctuație n-au reținut mai deloc atenția pînă la studiul dlui Georgescu. Dacă însă eu am înțeles bine demonstrația din acesta din urmă, erorile de lecțiune a virgulelor și restul produc suspiciuni multiple cu privire la sensul unor poezii. Exemplele oferite în studiu, extrem de numeroase, sînt alarmante. Nu vreau să exagerez, dar, dacă dl Georgescu are dreptate, atunci lucrurile stau cam așa: cine ar dori să scrie despre Eminescu (îndeosebi despre poet) ar fi obligat să citeze nu dintr-o singură ediție, ci din mai multe, ca să fie sigur că acela e textul corect; aproape la fiecare poezie trebuie să cauți într-o altă ediție varianta cea mai apropiată de original.

Al treilea aspect este legat de nesiguranța atribuirii lui Eminescu a unor anumite texte (mai cu seamă, articole politice, de data aceasta). Regretatul Z. Ornea a descoperit în ediția academică și care o continuă pe a lui Perpessicius, destule articole care nu aparțin lui Eminescu. Între timp, s-a descoperit și cui aparțin unele dintre ele. Se prea poate, apoi, să existe texte de Eminescu neidentificate. Probabil, nu multe, totuși! Nu e admisibilă o astfel de incertitudine, mai ales fiind la mijloc opera cea mai însemnată din istoria literaturii române.

Nu mă dă optimismul afară din casă și nu cred că va apărea peste noapte editorul modern al lui Eminescu. Dar ceva trebuie făcut. În ce mă privește, am dorit, în acest editorial, să trag un semnal de alarmă.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihăieș*

SINUCIDAREA PRIN DIMINUTIVE

(PAMFLET DE LA PELUZĂ)

STADIOANELE și, în general, mediile sportive au devenit în România medii ideale de criminalitate. În jurul terenurilor de fotbal se desfășoară tot felul de activități parcă inspirate de codul penal. Aici s-au strigat cele mai îngrozitoare lozinci anti-tigănești și antievreiești. Indivizi aflați între două pușcării ajung, cât ai zice pește, liderii unor adevărate bande de infractori, *desperados* recrutați de prin cartierele rău famate. Gata să-ți înfigă șiful în burtă numai pentru că se întâmplă să ții cu altă echipă, aceste gorile respingătoare sunt nu excepția, ci regula de funcționare a vieții meta-sportive din România.

Multă vreme am crezut că arătările înspăimântătoare surprinse de câte un prim-plan neîndemânatic al televiziunilor sunt excepții de la comportamentul civilizat al unui popor (nu-i așa?) îngăduitor, gingaș, generos — într-un cuvânt drag Consiliului Europei, "tolerant". Am avut câteva tentative să merg la meciurile considerate "tari" din campionatul național. Ce mi-a fost dat să văd la intrarea unor stadioane precum "Dinamo", "Steaua" ori "Giulești" depășește orice imaginație: niște oameni ai cavernelor gata să sfășie fără milă pe oricine le stătea în cale se năpusteau ca o viitură spre teren. Odată furiaș în tribună, peisajul apocaliptic se diversifica fabulos: cro-magnonii încă neajunși în stadiul limbajului articulat scoteau zbierete ireproductibile, în vreme ce alții, pe-o treaptă superioară a Comunei Primitive, dădeau frâu celor mai deșuchiate și atroce cuvinte pe care o minte bolnavă le va fi scormit vreodată.

Evident, așa-numiții "sefi de galerie" excelau la ambele capitole. Ca să nu mai vorbesc de felul admirabil în care mânuiau cuțitul, băta de base-ball, scuipatul, privirea fioroasă. Poate și pistolul — dar între timp am renunțat să mai fac pe supporterul altfel decât la televizor. Se spune despre acești "lideri tribali" că sunt gras finanțați atât de către cluburi, cât și, mai pe șest, de către diverși indivizi de aceeași teapă cu ei însă plasați mai sus în ierarhia socială, ce învârt în hârdăul cu interese de pe lângă stadioane.

Nu știu de ce ne mirăm că tocmai sportul (în limba engleză cuvântul înseamnă "distracție", "amuzament", "petrecere") a ajuns să însemne corupție, violență, barbarie, de vreme ce în România chiar vocabule mai serioase ("democrație", "parlament", "ministru") sunt batjocorite de ani și ani de zile. Era normal ca în această sferă să se înghețuie, precum muștele în jurul bălegarului, indivizii cei mai dubioși produși de-o societate ea însăși dubioasă. E suficient să faci inventarul miliardarilor infractori despre care zărele scriu lucruri ce-ți fac părul măciucă pentru ca, în scurtă vreme, să-i descoperi temeinic așezați la blidul cu ciorbă al sportului.

Să nu ne amăgim: acești indivizi sunt departe de ideea de filantropie. Nu e cazul. Nu conștiința faptului că au câștigat prea mult într-o țară în care se moare de foame i-a împins la acte de generozitate. Ei nu intră cu banii în sport pentru a redistribui spre societate o parte din dolarii ce le-au crescut spontan în grădină. Din contră, investesc pentru a câștiga și mai mult, ori, în cel mai rău caz, pentru a albi niște sume murdare rău de tot. Milioanele de dolari învârtiți anual de marile cluburi, iar nu generozitatea, sunt magnetul care atrage această pegră nerușinată, cinică și violentă.

Lucrurile stau cam la fel pretutindeni. În România, situația e infinit mai grea pentru că statul e părtaș — cu voie sau fără voie —

pe toți. Generali de armată și de poliție devin automat părtași la actele de violență, la fraudele și la îmbogățirile deșănțate prin simplul fapt că sunt membri în consiliile de administrație sau în conducerea efectivă a cluburilor. Sacii cu bani, gențile cu bijuterii și aur, vacanțele gratuite în țări ultraexotice sunt întâmplări banale ce fac din sportul românesc o realitate suprapământescă, departe la ani-lumină de problemele omului de rând, incapabil să-și hrănească decent familia ori să plătească întreținerea la bloc.

Așa se explică de ce oameni pentru care infracțiunea e însuși modul de viață n-au pățit și nu vor păți niciodată nimic. Deși presa scrie despre ei lucruri înspăimântătoare, deși s-au adus și se aduc probe privind învârtelile deocheate din lumea fotbalului românesc, generalii-complici tac. Scriam în urmă cu câteva săptămâni despre pericolul reprezentat de această lume paralelă a boșilor ce s-au înstăpânit peste cluburi. Citam vorbele nemaiauzite ale unuia Nețoiu, care cerea, pur și simplu, împușcarea ziariștilor. Iată că astăzi un alt prinț al tenebrei, Gheorghe Becali, face un pas înainte și amenință direct cu moartea pe unul dintre cei mai spectaculoși jurnaliști români, Cristian Tudor Popescu.

Nu știu exact ce-a scris Cristian Tudor Popescu și nici ce s-a spus în "Adevărul" despre afacerile lui Becali numărul trei. Dar probabil că a nimerit în plin, de vreme ce l-a scos din minți pe finanțatorul cu figură de chelner și maniere de mardeiaș, ba chiar de asasin. În ciocnirea dintre patronul clubului "Steaua" și redactorul-șef al ziarului "Adevărul" nu s-au confruntat doar două mentalități, ci și două lumi ireductibile: lumea întunericii, a rapacității animalice, și lumea normalității și decenței. Nu sunt un avocat al lui Cristian Tudor Popescu (l-am sancționat eu însumi de câte ori am simțit că deraiază înspre naționalism), dar nu pot să constat că, în ultimii ani, a fost unul dintre campionii luptei pentru însănătoșirea societății românești.

Articolele sale împotriva corupților din politică și din sfera afacerilor, analizele adeseori strălucite privind deraierile morale și politice ale lumii dâmbovițene nu aveau cum să lase indiferentă șobolanimea care, de la căderea lui Ceaușescu încoace, se înfruptă lacom din resturile "avuției naționale". Asemeni lui Cornel Nistorescu, editorialistul "Evenimentului zilei", Cristian Tudor Popescu a intrat în vizorul acestei lumi primejdioase care, speriată că a îndrăznit cineva să ridice vâlul afacerilor necurate, nu se sfiește să amenințe cu moartea. Și, Doamne ferește, chiar să treacă la acțiune.

Deși poliția "s-a autosesizat", a făcut-o cam în dorul lelii: nu suspendând carnetul de șofer al lui Becali poate fi curățată societatea românească de astfel de indivizi. Dacă domnii generali din poliție n-ar avea mâinile legate și mintea narcotizată de "atențiile" ce vor fi curgând spre ei, cu sursa banilor lui Becali ar trebui început. Dar asta e imposibil. Societatea românească a mers mult prea departe pe drumul sinuciderii. O sinucidere în care diminutivele joacă un rol de frunte: ca și cum ar dori să-i alinte, și nu să-i înfierze, presa scrisă și televiziunile se referă la ei pe numele de alint: ba "Gigi", ba "Mitică", ba "Jean", ba tot felul de bazaconii lingvistice cu iz străin ("Giovanni"). Și atunci, conștienți de această psihanalizabilă complicitate, de ce să ne mirăm că ei se simt nu atacați, ci răsfățați? Iar cu fiecare milion de dolari adăugați la teșcherea, diminutivele devin tot mai suprarealiste.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

ATRAG respectuos luarea aminte că, aproape nepăsarea cu care ne trimiteți textele necorectate, efectul lor trist-umoristic datorat unor construcții stâlcite de computer, despre care am mai scris, absența semnelor diacritice, iarăși, toate acestea vă garantează din start o reacție de respingere la cititor. Absența semnelor diacritice bramburește totul, dar mai ales timpul verbelor, oropsindu-l pe redactor într-un exercițiu de aproximare a limbii reale, a sensului corect. Nu tehnica aruncă în neant textul, ci negrija autorilor care își imaginează că altcineva trebuie să le facă treaba, altcineva să le corecteze trimiterile, altcineva să migălească în căutarea sensului pierdut. Mesajele nu sunt ca de la computer la computer ci ca de la om la om, iar omul interesat de soarta bună a mesajelor sale este invitat să respecte convenția, codul, limba română transcrisă corect și cu respect. ☑ Rândurile de mai sus vă privesc și pe dvs. Înțeleg că ținta ar fi să reușiți în zona absurdului. Chefel de a comunica abundent e vizibil. Chiar aveți multe de spus și multe sunt interesante, numai că, din nepricepere sau nepăsare, nu vă descurcați în peisajul predilect, plin de trape, de capcane și lațuri. Scopul normal ar fi să vă faceți înțeleasă de publicul pe care vi-l doriți. Verbul ce v-ar putea salva *opera* cred că este *a defrișa*. Defrișați, deci, fără milă, mai ales în zonele de maximă gratuitate. Care ar fi acestea? Practic, rostul meu e să vă spun că ele există, iar dvs. să le recunoașteți, așezându-vă măcar din curiozitate, dacă nu și din ambiție, în locul cititorului nostru de astăzi, și pretenții, și mai ales foarte grăbit. (*Alina Boștiog, Onești*) ☑ Cred că ar trebui să consultați colecția revistei noastre, și s-o faceți cu bună credință. Va asigur că la noi au debutat și s-au consacrat de-a lungul deceniilor autori tineri într-un număr impresionant. Din '90 încoace aș putea da samă cu belșug de exemple în problema care vă interesează. Nu toți debutanții, din varii motive, au rezistat cursei, dar cei mai mulți s-au dovedit serioși în așa măsură încât pot spune cu bucurie că debutanții noștri din toate timpurile sunt cu adevărat colegii noștri. De la prima lor apariție în revistă ei intră în lista fermă a celor pe care, apreciindu-i, îi așteptăm să ne ofere poezie cel puțin o dată pe an. Între timp ei au debutat editorial, au intrat în Uniune, și s-a scris în revistă despre cărțile lor. Părerea dvs. că ar exista, cum cu convingere spuneți, copii care scriu mai bine decât consacrații noștri, este demnă de toată atenția. Este de datorită dvs. însă, dacă vreți să-i ajutați cu adevărat, să veniți de mână cu acei copii virtuozii, ca să li se facă loc în revistă. Pagina noastră opt este o oglindă, un spațiu pentru definitive, dar și un laborator pentru autori de toate vârstele și de toate calibrele. (*Costin Paun*) ☑ Între poezie și desen, apreciez, deocamdată, desenul, dar aș transcrie și câteva versuri cu intenția de a vă încuraja într-o anumită direcție: „Ești ca un atac nemțesc./ bine pregătit./ greu/ scurt/ degeaba/ fatal pentru mine./ uitat de cei ce vin peste mine”. (*Al. Dâmboianu, Câmpulung, Argeș*) ☑ Caz, la urma urmei deloc rar și deloc ciudat în peisaj, de autor căruia nu-i place să citească, până-ntr-o zi când, dintr-un impuls misterios se trezește scriind poezii. Cu grabire se prezintă la un ceneclu local, și citește, sau numai i se verifică creațiile în vederea unei programări. Fie că își mărturisește și aici lipsa de apetit pentru citit, fie că din poezia lui ceneclisti înțeleg că omul are un pic de talent și ar fi păcat să și-l piardă dacă mizează numai pe inspirație și nu se pune serios cu burta pe carte, pentru că dacă n-o va face, nici nu va sesiza dezacordurile din propriile-i texte. În fine, i se recomandă să citească (din alții, firește!) cât mai mult, *pentru a ajunge poet*. Mie mi se pare că rețeta va funcționa de minune, pentru că omul nostru are un pic de talent, și ar fi păcat să și-l piardă dacă nu se cultivă în domeniu și nu numai. (*Gabor Paul, Tâmbăveni*) ☑ Bucata de proză *Anul de grație*, chiar dacă cu mare amănare, a fost citită cu sufletul la gură. Este clar că talentul dvs. va răzbi frumos, că destinul dvs. s-a și decis. Ar trebui să vă adresați cu o carte unui concurs de debut, dar și unei publicații cu mai mari posibilități de spațiu oferit prozei. (*Oana Ivănceanu, Baia Mare*) ☑ Primul meu impuls a fost de a trece sub tăcere întâmplarea, și a-mi reprimă senzația de amețeală și buimăceală la lectura textelor chinuite și fără noimă. Ca și când nici nu le-aș fi văzut, ca și când nu m-aș fi speriat, în numele bunului simț. Apoi, recitându-le, am decis totuși să transcriu aici poemul cel mai puțin agresiv, așa, de-o pildă, pentru amatorii de experiențe ciudate cu tot dinadinsul. Sub titlul *Rotundul lung* se poate citi: „Ți-am văzut și azi sufletul/ prin ochiul tău rotund și lung/ și lung ca un monoclu./ Ți-l-am văzut și ieri/ când purtai colacul de W. C. precum aureola./ Te iubeam și azi și ieri și mâine/ când îți purtai în lesă după tine/ laringele cu păr, lătrând./ Crește ca iarba păru-mi pe gingie/ sunt mai smerit ca ieri ca zi ca mâine/ și te iubesc iubito./ și te urăsc urăto” (*Alex Nedea, Iași*) ☑ Ar trebui să fiți bucuroasă, și nepizmașă, că ați nimerit între prieteni talentați de la care puteți învăța. Cum nu scrieți de prea mult timp, și doar în voia unei inspirații îngerești, fapt care vă uimește și vă place, nu sunteți prea sigură că lucrul dvs. este chiar bine făcut. Nivelul primelor și singurelor dvs. poeme, cum cred că bine am înțeles din scrisoare, este amestecat. Este un început promițător zic, fie și numai pentru mica splendoare din finalul *Sânzienelor*. (*Emilia Dodu, Ploiești*)

România literară

Director:
Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție.

Adriana Bittel, Constanța Buzea, Marina Constantinescu, Mihai Minculescu.

Redactori asociați: Ioana Pârvulescu, Cristian Teodorescu, Eugenia Vodă.

Corectură: Simona Galațchi, Ecaterina Ionescu, Nina Pruteanu.

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Ionela Stanciu.

Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Cornelii Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 650.33.69.).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Corespondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor și

Politie culturală

CREDEAM că odată cu prăbușirea comunismului va ieși din circulație expresia “o carte cu probleme”, care i-a exasperat - și obsedat - pe scriitori decenii la rând. “O carte cu probleme” era, înainte de 1989, o carte incomodă sau chiar periculoasă din punctul de vedere al poliției politice. Expresia făcea parte din terminologia proletaro-culturală a cenzurii și ilustra tendința de codificare a rezoluțiilor ei, astfel încât să nu poată fi supuse oprobiului public (sau criticilor unor observatori din Occident). Se reproduc, azi, în presă, referate secrete dinainte de 1989 privind manuscrisele unor autori nonconformiști propuse editurilor, iar în aceste referate apare invariabil mențiunea: “cartea are probleme”, ceea ce în traducere înseamnă: “stimați tovarăși de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste, stimați tovarăși de la Secția de Presă și Propagandă a CC al PCR, subsemnatul, ca referent vigilent al lucrării, vă atrag atenția că ea nu poate fi publicată, pentru că nu respectă și chiar contrazice ideologia oficială”.

Un autor care afla despre cartea lui că “are probleme” știa că pentru el începe calvarul amărilor fără sfârșit sau al tratativelor istovitoare privind operarea unor modificări, tratative soldate invariabil cu mutilarea textului sau cu aneantizarea lui, prin retragerea, într-un moment de demnitate, a manuscrisului.

Odioasa expresie, care ar fi meritat să-și gasească locul, printre instrumentele de tortură, în muzeul comunismului de la Sighet, a fost repusă în circulație la data de 5 februarie 2002, la doisprezece ani și două luni de la căderea comunismului, de către Ion Bogdan Lefter, prin intermediul revistei *Observator cultural*. Chiar pe prima pagină a acestei reviste stă scris cu litere mari: “O CARTE CU PROBLEME: OMUL RECENT”. Este vorba, bineînțeles, de *Om recent* de H.-R. Patapievici, amplu eseu filosofic publicat la sfârșitul anului trecut la Editura Humanitas.

H.-R. Patapievici, inteligență strălucită apărută imediat după 1989, ca un noroc nesperat și, mai ales, nemeritat al culturii române, care prin instituțiile ei de azi încurajează sistematic mediocritatea, s-a afirmat rapid și spectaculos, reușind să devină în numai câțiva ani o vedetă a lumii intelectuale. Ascensiunea lui este mai mult decât îmbucurătoare pentru toți cei care deplâng dobândirea statutului de vedetă de către ziariști și oameni de televiziune inculți și agresivi, dar provoacă și o cumplită invidie celor incapabili să admire. S-a dezvoltat, împotriva lui H.-R. Patapievici, o adevărată “ură de clasă”, trăită și propagată cu fervoare de autori care nu sunt și nu vor putea fi niciodată de *clasa* lui.

H.-R. Patapievici are o vastă cultură filosofică, științifică și literară, pe care a început să și-o facă încă din timpul comunismului cu o încredere absurdă

mul altora. Această cultură, gândită și regândită critic, *asumată*, este mobilizată într-un mod original în fiecare întreprindere filosofică proprie, mărind până la un nivel aproape neverosimil eficiența efortului intelectual, dar și transformând textul într-un spectacol de erudiție. În plus, există la H.-R. Patapievici un dramatism al ideilor, care conferă autenticitate existențială actului gândirii. Acest dramatism, departe de a răvăși frazele, le ordonează energic, punând în evidență un mare talent literar.

În *Om recent*, H.-R. Patapievici se pronunță asupra tuturor problemelor (din acest punct de vedere, dar numai din acesta, *Om recent* este o carte cu probleme!) care ne preocupă îndeosebi pe noi, pe români, într-un moment istoric în care putem - dacă nu cumva e

Fotografie de Ion Cucu

doar o iluzie - să alegem o direcție de evoluție. În mod special autorul supune unei judecăți critice *idealul umanist* al lumii de azi, care presupune bunăstare pentru toți, prin redistribuirea forțată a ceea ce creează oamenii de valoare, situare exclusiv în prezent, amnezie interesată și asigurarea confortului sufleteșc prin reprimarea sensibilității. “Oamenii de azi - explică filosoful - sunt cei mai bine hrăniți, cei mai prosperi, cei mai liberi (sub raportul deplasării în spațiu) pe care i-a cunoscut umanitatea. În același timp, sunt oamenii cei mai slabi de înger, cei mai dependenți de confort și de consum, cei mai aserviți bunului plac al liberului arbitru, cei mai puțin autonomi în judecățile lor, cei mai gregari (față de Stat), pe care i-a cunoscut vreodată umanitatea.” Iar cât privește *noutatea* lor, de care sunt atât de mândri... “oamenii pe care îi produce într-un ritm industrial modernitatea care și-a ieșit din propria nemăsură nu sunt cu adevărat nici noi, nici înnoiți: sunt, asemeni conservelor cu dată de expirare pe etichetă, doar recenți...”

În așa-zisa “dezbateri” din *Observator cultural*, care nu este de fapt o dezbateri, ci o “sedintă de demascare”

briel Andreescu incriminează aceste idei cu o vehemență sumbră, de procurori. Faptul în sine că doi publiciști fără realizări remarcabile își exprimă dezacordul față de poziția lui H.-R. Patapievici, un intelectual de performanță, cum rar apar într-o țară, este în principiu acceptabil, conform normelor democrației (poate nu este și de bun-gust, dar aceasta e altă poveste). Se evidențiază însă două încălcări grave ale regulilor unui dialog.

Ion Bogdan Lefter și Gabriel Andreescu critică o operă filosofică din perspectiva unui îndreptar de comportare în societate (*political correctness*). Este o confuzie de planuri descalificantă pentru un intelectual (G. Calinescu spunea, pe bună dreptate, că intelectual este acela care, într-o discuție, nu confundă planurile). Mai rămâne ca Emil Cioran să fie judecat din perspectiva *Codului eticii și echității socialiste*, pentru ca tabloul inadecvărilor să fie complet.

Și mai reprobabil este însă faptul că detractorii lui H.-R. Patapievici își desfășoară atacurile după ritualul represaliilor la care erau supuși intelectualii cu o gândire independentă în regimul comunist. De incapacitatea lor de a se ridica la nivelul gândirii unui filosof mai putem râde, dar de atitudinea lor de poliști ai culturii - nu.

În stilul campaniilor de presă de altădată îndreptate împotriva “culturii burgheze”, Ion Bogdan Lefter recurge la etichetări ideologice, care, dacă nu mai pot duce, ca pe vremuri, la arestarea autorului incriminat, vizează oricum marginalizarea lui. Luate în serios, acuzațiile formulate de directorul *Observatorului cultural* ar putea avea drept rezultat trecerea lui H.-R. Patapievici pe lista neagră a extremiștilor, indezirabili în Occident. Ion Bogdan Lefter vorbește de “stereotipuri anti-moderne, antioccidentale, «spiritualiste» și «fundamentaliste»”, de “pro-puneri antidemocratice”, de “calificări similare discursurilor extremiste”, de o “ideologie extrem-conservatoare, cu potențial socio-politic periculos”.

Cuvântul “periculos” este repetat în cuprinsul articolului. Ce caută acest cuvânt într-un articol de critică a ideilor? El și-ar găsi locul numai într-un denunț.

TOT în stilul propagandei comuniste, adversarul de idei este minimalizat necrutător, i se aruncă - la figurat vorbind - vitriol în față, astfel încât să fie depozat rapid de prestanță și autoritate. După opinia (psihanalizabilă) a lui Ion Bogdan Lefter, cartea lui H.-R. Patapievici este “stufoasă și greoaie”, dovedește “insuficiența documentării” și “incultură” în multe domenii. S-ar putea pune întrebarea de ce mai este

Desen de Camilian Demetrescu

sit de valoare, insignifiant, fără șanse de a rămâne în istoria filosofiei. Preîntâmpinând întrebarea, Ion Bogdan Lefter recurge tot la o metodă proletcultistă și anume susține că H.-R. Patapievici, așa lipsit de valoare cum este, are faimă și îi poate influența și pe alții! “Dacă ar fi fost semnată de un necunoscut - explică paznicul din oficiu al corectitudinii politice -, *Om recent* ar fi rămas o carte oarecare, necomentată, fără impact.” Dar H.-R. Patapievici este un “caz”. El îi poate contamina pe alții și de aceea trebuie considerat periculos!

Tehnica folosită de Gabriel Andreescu este, în linii mari, aceeași. Fostul colaborator al revistei 22, de unde a trebuit să plece după ce i-a adus acuzații insultătoare, fără dovezi, lui Andrei Pleșu, recurge și el la etichetări (H.-R. Patapievici ar fi “reacționar”) și la minimalizări stupeficante, de genul celor practicate pe timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej de Sorin Toma sau Nicolae Moraru: “Îl citesc pe Patapievici... Toată cartea este o înșiruire când de banalități, când de interpretări de o inadecvare totală aseasonate cu o mulțime de metaforizări simandicoase.” În plus, Gabriel Andreescu are și veleități de scriitor, încheindu-și de exemplu articolul cu o suită de “metaforizări” care sunt nu “simandicoase”, ci caraghioase: “[cartea în discuție] funcționează ca o veritabilă plasă de fluturi. Peste ani, unii vor privi în ceea ce s-a adunat ca într-un insectar. Vor exista acolo câteva coleoptere cu corn de rinocer, cu pântecul lat și cu aripi boante placate cu o crustă lucioasă.”

Ar mai fi multe de spus despre ceilalți participanți la “dezbateri”: despre Adrian Miroiu care face gafa de a afirma că H.-R. Patapievici place numai criticilor literari (să înțelegem că Ion Bogdan Lefter nu e critic literar?), despre Vlad Alexandrescu, un autor elevat și de bunăcredință, nimerit prin cine știe ce întâmplare în “plasa de fluturi” a *Observatorului...*, despre Valentin Protopopescu, care face eforturi vizibile de a-și reprimă admirația față de H.-R. Patapievici, despre Dan J. Ungureanu, un fel de Mircea Badea al publicisticii culturale, convins, nu se știe de ce, că are umor. Comentariul meu nu este însă o analiză, ci un protest.

Protestez public împotriva tentativei unor publiciști ca Ion Bogdan Lefter și Gabriel Andreescu de a institui o politie culturală în România.

LECTURI LA ZI

de Julia Popovici

Perspective de istorie recentă

DESTUL de nouă pe piața românească a cărții, Editura Compania s-a făcut repede remarcată prin publicarea unor volume de care cititorii aveau de multă vreme nevoie, fie că e vorba despre romanul neîncheiat al lui Mircea Nedelciu, despre *Rețeaua Caraman*, cu date referitoare la un celebru caz de spionaj românesc în Vest, sau despre subiecte disputate ca scrierea Evangheliilor, iudaismul, integrarea persoanelor cu handicap și, nu în ultimul rând, raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu dictatura comunistă.

Religie și naționalism... are la origine o lucrare de doctorat, susținută în 1995 la Universitatea Liberă din Bruxelles de Olivier Gillet, cercetător la Institutul de Studii al Religiei și Laicității al aceleiași universități. Ca și în situația lucrării lui Gail Kligman, *Politică și duplicitate*, care discută problema controlului demografic și, implicit, dreptul femeilor la avort, cartea lui Gillet are ca subiect o chestiune foarte delicată, punând sub semnul întrebării chiar fundamentele Bisericii ortodoxe autohtone. Kligman însă jonglează cu atitudini încă împărțite în primul rând în lumea occidentală, cu extensii la nivelul țărilor estice catolice; problemele ridicate de istoricul belgian afectează aproape exclusiv societatea românească, și asta pentru că la întrebarea "statul se poate el însuși defini, pe plan ideologic, fără să se refere la ortodoxie și la etnicitatea românească?" răspunsul e încă negativ. Mai mult chiar, explicația dată de Gillet în urmă cu șapte ani rămâne totuși valabilă: "Astăzi, un răspuns pozitiv e greu de imaginat, din cauza ponderii sociale a Bisericii Ortodoxe, a presiunii pe care o exercită în politică și a voinței pe care o manifestă de a se integra în procesul de democratizare."

Există cel puțin încă o carte despre raporturile ortodoxiei cu națiunea – în procesul ei de formare, studiul lui Keith Hitchins despre *Andrei Șaguna și românii din Transilvania 1846-1873*, iar subiectul cooperării bisericii cu dictatura revine în orice istorie a comunismului românesc – inclusiv în cele ale lui Dennis Deletant – oprindu-se mai ales asupra lipsei de reacție a înaltului cler față de dărîmarea bisericilor din București și distrugerea sistemului de mănăstiri (transformarea lor în cooperative meșteșugărești, impunerea unor condiții de vîrstă, sex și

statut social pentru călugări).

Lucrarea lui Olivier Gillet se deosebește de aceste abordări – nu numai pentru că este dedicată în întregime evoluției Bisericii Ortodoxe Române în perioada 1948-1989, ci și datorită faptului că analiza pe care autorul o face se orientează asupra mecanismelor interne ale bisericii, de legitimare a relațiilor cu statul totalitar și de identificare cu "patria", "națiunea" și "românismul".

Concluzia la care ajunge Gillet este că "armonizarea" intereselor bisericii ortodoxe cu cele ale statului s-a produs cu acordul ambelor părți; acceptarea interferenței statului face parte din atitudinea socială a BOR, în schimbul tăcerii față de abuzurile a căpătat o poziție de preeminență raportat la celelalte culte legale, ceea ce în ochii conducătorilor bisericești repara dezechilibrele Constituției din 1923 (care acorda statut de biserică națională cultului greco-catolic). Anticapitalismul și antioccidentalismul promovate de comunism se suprapuneau extrem de bine peste antivaticanismul tradițional al Bisericii Ortodoxe Române, foarte intolerantă față de alte forme de creștinism, iar abrogarea unilaterală în 1948 a Concordatului privitor la uniți și înglobarea acestei biserici în cea ortodoxă nu putea decât să convină Patriarhiei de la București, care nici acum nu acceptă retrocedarea bunurilor obținute prin această unire forțată.

Gillet este bine familiarizat cu dreptul canonic și cu toate formele pe care le poate lua bizantinismul (referitor la religie) – în această carte se întâlnește în sfîrșit o încercare de explorare a acestei noțiuni, folosită curent în societatea românească actuală. Autorul belgian devine însă vulnerabil cînd compară situația etnică și confesională a României cu cea a fostei Iugoslavii, de pildă, sau în momentul în care prezintă punctele de vedere divergente ale istoricilor români și maghiari asupra Transilvaniei. Însă, trebuie iarăși precizat, nu aceste aspecte formează aria lui de analiză, ele sînt cel mult reflexe ale receptării unor probleme legate de românism prea disputate de-a lungul vremii.

APARIȚIA cărții lui Pavel Câmpeanu e, am putea spune, un eveniment anunțat – cu destulă vreme înainte, fragmente din acest volum au apărut în reviste ca *Observator cultural*, *Sfera politică* și *22*. E vorba despre un document – Editura Polirom a fost pe deplin îndreptățită să precizeze acest lucru chiar de pe copertă (nu cred că e vorba despre inițierea unei noi colecții, deși nu se știe niciodată), avînd în vedere personalitatea autorului: născut în 1920, Pavel Câmpeanu a făcut parte din UTC pe cînd Partidul Comunist era în ilegalitate și a fost închis pe motive politice în anii '40 în penitenciarul special Caransebeș, odată cu viitorii conducători ai României: Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu, Bodnăraș și însuși Ceaușescu. Cariera politică a lui Câmpeanu a luat sfîrșit în anii '50 și, prin articolele și cărțile publi-

Pavel Câmpeanu

CEAUȘESCU, anii numărătorii inverse

Pavel Câmpeanu, *Ceașescu: anii numărătorii inverse*, Iași, Polirom, 2002, 312 pag., f.p.

sistemului. Cu o formație de sociolog, în care calitate a fost profesor universitar, a lucrat în Televiziunea Română, la Centrul Independent de Studii Sociale și ca director de studii la École des Hautes Études en Sciences Sociales, Pavel Câmpeanu reușește să îmbine în *Ceașescu: anii numărătorii inverse* propriile amintiri și experiențe cu atitudinea de cercetător în domeniu, ceea ce face din această carte ceva mai mult decît un volum de memorii (apărute de altfel în număr mare în ultimii ani).

Există însă o problemă în alcătuirea cărții – și anume faptul că, deși autorul citează pe parcurs diferite surse, ea nu are o bibliografie propriu-zisă care să se adauge indicelui de nume. Din nefericire, acest lucru face lucrarea să se situeze cam prea mult în categoria abordărilor pe cont propriu pe validitatea cărora cititorul nu poate conta (de vreme ce e nevoie de o mare competență în domeniu pentru a judeca afirmațiile oferite).

Recenzentul ar vrea de aceea să se oprească asupra unui asemenea aspect a cărui natură controversată a observat-o de la apariția unui fragment din lucrare în revista *22* în care se discuta problema "evreizării aparatului ideologic"; pe de altă parte, și Dennis Deletant discută locul comun conform căruia exista un număr mare de evrei, maghiari și persoane aparținînd altor minorități printre cadrele Securității (în *Ceașescu și Securitatea...*, Humanitas 1998), și ajunge la concluzia că la nivelul Direcției Securității Statului această prejudecată în general nu se confirmă, și-i motivează afirmațiile apelînd la statistici oficiale privind

originea etnică a personalului direcției. Spre deosebire de Deletant, Câmpeanu dă doar o listă cu principalele posturi din aparatul ideologic ocupate de evrei, însă este mult mai categoric în afirmațiile pe care le face. E foarte greu să lucrezi cu o astfel de carte – în măsura în care ea merge prea puțin pe o argumentare credibilă la nivel, să-i spunem, științific, și mult mai mult pe argumentul de autoritate; Pavel Câmpeanu este într-adevăr o autoritate în domeniu, însă cea mai recentă carte a sa, *Ceașescu: anii numărătorii inverse*, extraordinară în modul în care, de exemplu, autorul reușește să analizeze din perspectivă sociologică universul uman al penitenciarului de la Caransebeș în care el însuși a trăit la vîrsta fanatismelor revoluționare, nu poate fi utilizată fără consultarea în paralel a mult mai multor surse. Ambiguitatea abordării duce la o mare pierdere pentru cei interesați de istoria noastră recentă, lucrarea făcînd practic o incursiune în evoluția comunismului românesc, de la origini și pînă la momentele Revoluției din 1989 – iar cel care-o prilejuiește i-a cunoscut pe viitorii dictatori pe cînd aspirau numai la putere.

DENNIS DELETANT Este deja un nume cunoscut printre cei familiarizați cu istoriografia românească drept o personalitate de referință; trei dintre cărțile sale despre România ultimilor 50 de ani au fost traduse la diverse edituri – *România sub regimul comunist* la Fundația Academia Civică, *Ceașescu și Securitatea* la Humanitas și *Teroarea comunistă în România* la Polirom. Deletant predă în prezent studii românești la School of Slavonic and East European Studies, University College, din Londra, un foarte bun vorbitor de română (a și tradus din românește, sub pseudonim) și la fel de bun cunosător al realităților autohtone.

În contextul în care *Teroarea comunistă...* este discutată odată cu cartea lui Olivier Gillet și cu cea a lui Pavel Câmpeanu, trebuie spus că aceste trei lucrări își pot fi complementare – împart o serie de informații comune, avînd în același timp structuri și sfere de interes diferite. Anumite informații nu i-au fost accesibile lui Gillet privind motivațiile bunelor relații dintre patriarhul Iustinian Marina și Gheorghiu-Dej (cel dintîi îl adăpostise pe viitorul dictator în modesta sa parohie din județul Galați, spune Pavel Câmpeanu) – e vorba despre elemente de mică importanță, dar

Dennis Deletant

TEROAREA COMUNISTĂ ÎN ROMÂNIA Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965

Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, trad. Lucian Leuștean, Iași, Polirom, 2001, 272 pag., f.p.

care doar puse laolaltă dau imaginea autentică a comunismului românesc, la fel cum se împlinea cu istoria asimilării uniților – la Gillet există o foarte coerentă expunere a rațiunii pentru care Biserica Ortodoxă Română se opune Concordatului cu Vaticanul, însă Deletant este cel care se ocupă de formele propriu-zise ale persecuției și ale opoziției religioase.

Teroarea comunistă în România e un exemplu clar al modului în care e tratată istoria în lumea academică engleză: are un aparat critic excelent, cu note detaliate, bibliografie, un indice detaliat și o serie de anexe cuprinzînd documente, de la relatarea lui Bodnăraș despre misiunea sa pe lîngă Marius (Ștefan Foriș) la condițiile din penitenciarul Aiud și organizarea Serviciului de Securitate între 1948 și 1965 – de altfel, Securitatea românească și relațiile ei cu societatea civilă sînt domeniile preferate ale autorului. Publicul românesc are ocazia de a se întîlni cu o lucrare foarte bine documentată, accesibilă fără să fie facilă, cu o bună utilizare a istoriei orale și a documentației de specialitate, moderată în ton și afirmații. Deși teoretic se vrea o completare a cărții despre perioada Ceaușescu, există multe informații reluate în *Teroarea comunistă...* Această este metoda tradițională în acest tip de istoriografie – fiecare carte își are propria autonomie, presupunînd inclusiv repetarea datelor, iar avantajul este o adaptare permanentă la orizontul de așteptare al cititorului mediu, oferînd în același timp și o referință valabilă pentru lectorul specializat.

Am primit la redacție Cărți

- Ion Pillat, *Opere*, vol. 2 (1918-1927), studiu introductiv de Adrian Angheliescu, ediție îngrijită, revăzută și adăugită, tabel cronologic, note, tabele sinoptice de Cornelia Pillat, București, Ed. DU Style, col. "Opera omnia", 2001. 656 pag. (Volumul I a apărut în 2000.)
- Ion Pillat, *Opere*, vol. 3 (1927-1944), studiu introductiv de Monica Pillat, ediție îngrijită, revizuită și adăugită, tabel cronologic, tabele sinoptice, note, variante, comentarii și referințe critice de Cornelia Pillat, București, Ed. DU Style, col. "Opera omnia", 2001. 792 pag.
- Vintilă Horia, *Sfîrșit de exil*, nuvele, ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu-Podocea, cuvînt înainte de Nicolae Florescu, București, Ed. "Jurnalul literar", col. "Capricorn", 2001. 224 pag.
- Dan Stanca, *Pasărea orbilor*, roman, București, Ed. Albatros, 2001. 242 pag.
- Vasile Andru, *Cel mai îndepărtat paradis*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Biblioteca Dacia" (coord.: Ion Vlad), 2001 ("o suită de episoade inițiale"). 184 pag.
- Vasile Andru, *Pasărea orbilor*, roman, București, Ed. Albatros, 2001. 242 pag.

- Matei Vișniec, *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii minții și alte piese*, Brașov, Ed. Aula, col. "Frontiera", coord. de Alexandru Mușina, 2001. 176 pag.
- Micaela Gulea, *Cultures, langues et développement. Francophonie roumaine - roumanophonie française. Mélanges*, București, Ed. Cavallioti, 2001. 202 pag.
- Ion Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, București, Ed. Meronia, 2001. 656 pag., 160 000 lei.
- Ruxandra Cesereanu, *Veneția cu vene violete*, scrisorile unei curtezane, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. "Poetii Urbei", seria "poetii Clujului", 2002. 96 pag.
- Remus Valeriu Giorgioni, *Briciul Dalilei*, roman eseu, Timișoara, Ed. Augusta, 2001. 3008 pag.
- Eugen Șerbănescu, *Sonată pentru saxofon și Eva*, piesă într-un act lung, București, Ed. DU Style, col. "Teatru", 2001. 64 pag.
- Doina Uricariu, *Ecorșuri*, structuri și valori ale poeziei și artei moderne, ediția a II-a, revizuită și completată, cu un cuvînt înainte al autoarei, București, Ed. Universală, col. "Sinteze", 2001. 448 pag.
- Doina Uricariu, *Apocrife despre Emil Botta*, ediția a doua, revizuită și completată, cu un cuvînt înainte

Irina Nicolau, scriitoarea

NU MĂ PRICEP la antropologie, n-am vizitat decât în treacăt Muzeul Țăranului Român și, de altfel, trebuie să mărturisesc că împărtășesc împreună cu câțiva prieteni un fel de jenă față de asemenea locuri la modă printre oamenii de cultură. Cu siguranță că la MȚR se întîmplă multe lucruri interesante, am citit despre efortul regretatului Horia Bernea de a repune pe picioare această instituție, cît am apucat să vad din interiorul clădirii respira bun-gust și e cu totul și cu totul altceva decât muzeele etnografice cu ștergere roșii pe pereți. În același timp și probabil fără vina celor care au gândit proiectul, MȚR e și un loc numai bun de speculat de către descumăreții într-ale culturii, de către cei care studiază cu frenezie țăranul român dacă s-ar putea cît mai departe de colbul satului tradițional.

Cum n-o cunosc personal pe Irina Nicolau și deci n-am căzut pradă farmecului ei despre care am auzit și nici nu mă emoționează lumea etnologilor, am deschis cu destulă reținere noua carte a domniei sale. M-au atras mai degrabă formatul neobișnuit al obiectului și curiozitatea întreținută de celelalte gesturi editoriale nonconformiste la care Irina Nicolau a luat parte în ultimii ani.

Talmeș balmeș de etnologie și multe altele/Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor e o carte care arată la fel de haios cum vorbește. Cantul e pe latura scurtă, cartea se deschide deci ca un caiet de biologie de pe vremuri, coperta e lucioasă și are culoarea galbuie a hîrtiei vechi, grafica e kitsch-artistică, imitînd un scris pueril, pentru fonturi s-a ales nu tradiționalul negru, ci un maro destul de greu de realizat tehnic. Multă grijă deci și o evidență dorită de originalitate. Una dintre coperti, nu pot să-i spun a patra, pentru că după cum se vede din titlu cartea e dublă și e aranjată după principiul figurilor din cărțile de joc, e sub formă de vedere, de carte poștală adică, (pe post de timbru o fotografie veche, miniaturizată, reprezentînd un cuplu în poziția convențională, așa cum găsiți în anticariatele fițoase) și cu o ștampilă pe care scrie circular *arca lui noe de la neolitic la coca-cola*. Prima copertă reproduce și ea un desen în stil naiv, pe care însă n-am reușit să-l descifrez.

Prima parte a cărții, *Talmeș balmeș*

ul adică, pare să fie totuși ceea ce prezentatorul ei (Dragoș Radu-Bucurenci) ne asigură că nu e de fapt, adică un fragmentarium. Autoarea nu neagă că mare parte din aceste texte au apărut în diverse reviste, am citit cîteva dintre ele în *Dilema*. Felul în care își justifică însă opțiunea de a face o carte din fragmente trebuie să recunoască că m-a pus serios pe gînduri și mi-a arătat că nu întotdeauna e vorba de vanitate: "Opțiunea pe care am făcut-o a fost dictată de respectul pe care îl port peticului. Mă tulbură să vad cum din petice se compune un întreg. Există, cred, o memorie a peticului pe care el o actualizează ori de cîte ori îl folosești, un fel de ereditate semantică. În cazul particular al articolelor la care am recurs știu precis că ele au pretins o mobilizare mai mare decît o cere scrierea cîtorva pagini obișnuite. Este motivul pentru care consider că aceste texte sînt <puternice>. Ele au fost scrise uneori cu furie, alteori cu suflul la gură. Nu poți inventa aceste stări care fac parte acum din memoria peticelor și compun un capital pe care intenționez să mizez. [...] la urma urmelor, jocul cu petice este un pretext pentru a face să treacă un mod de a judeca lumea." Ar fi aici o explicație pentru felul în care articolele Irinei Nicolau își cîștigau cititori, și eu am fost printre ei, fără ca acești cititori să aibă vreun interes în domeniul respectiv. Textele grupate în rubrica *Cotidian și sîrbătoare*, de pildă, erau întotdeauna mai mult decît o judecată a etnologului, erau, așa cum autoarea explică aici, "un mod de a judeca lumea" de azi. Cu alte cuvinte, autoarea se înscrie în acel tip de intelectual, foarte activ și important în alte țări, care folosește un arsenal specializat, etnologia de data asta, (putea să fie foarte bine feminism, imagologie, istoria mentalităților), pentru a "judeca", pentru a face deci un fel de filosofie a lumii contemporane. Cel puțin ca atitudine, Irina Nicolau e perfect sincronizată cu Occidentul.

Felul în care ea scrie despre etnologie însă e oarecum derutant și îi va irita probabil pe etnologii "serioși". Metoda ei pare să fie mai puțin o metodă și mai mult o stare, iar cei care vor să învețe ceva despre această știință vor fi dezamăgiți. Autoarea urăște cărțile de tipul "cutare disciplină pe înțelesul oricui" și crede că acestea creează semidoctii, printr-un fel de "turism cognitiv" în

care se angajează medici și arhitecți în goană după *cultură generală*. În consecință, alege să le vorbească "studenților deștepti" și tuturor celorlora care nu caută o "carte de învățătură", ci una din care "cititorul să ia folos".

Și cum fiecare e liber să ia ce-i place, eu am găsit în această carte pe lângă o relaxare psihică extraordinară, un folos literar. Fără să scrie romane-fluviu și fără, iarăși, o metodă literară, Irina Nicolau pare să fie o extraordinară scriitoare de literatură. De altfel, ea și spune undeva în carte că preferă să se considere "scriitoare": "De vreo două decenii da mai bine să spui că ești etnolog și mai bine încă este să pretinzi că faci antropologie culturală. Opțiunea mea este alta, prefer să mă consider scriitoare, una preocupată în mod natural de problemele care intră în domeniul etnologiei."

Oricine va deschide această carte va vedea repede că autoarea are motive întemeiate să se considere așa ceva. Iată cîteva titluri de articole: "Învățăturile mele către fiul oricui", "Două babe, o pisică și ghemul istoriei", "Instantaneu cu veceu, lavabou și covată", "Gînduri despre muncă. Cu și fără respect", "Dumnezeu a inventat odihna și sîrbătoria. Ca să facă și el ceva, Dracul a inventat vacanța", "Necinstea și apatia strică omenia". Dincolo de poanta alcătuirilor de acest tip, Irina Nicolau și-a dezvoltat și rafinat un stil deja inconfundabil. O extraordinară ureche pentru sunetele limbii vorbite acum de tineri și adolescenți combinată cu privirea (etnologică) care vede dincolo de aparențe și ne rușinează cu tandrețe de toate surugate culturale în care trăim în mod inconștient compun un fel de-a scrie unic în cultura noastră de azi. Mă trezesc după lectura acestei cărți folosind în mod curent o mulțime de expresii ale Irinei Nicolau, printre care "Să fie la ei acolo", un fel simpatic și suculent de a te delimita de o realitate străină. Mai mult, Irina Nicolau nu e niciodată oțărâtă, deși probabil spiritul critic ar îndreptăți-o.

Cei care împart oamenii, așa cum o fac eu, în cei care zic "O zi bună" și ceilalți, cărora le e suficient un autohton "La revedere", vor găsi la pagina 164 cea mai interesantă analiză a tipurilor de salut în lumea de azi: "Acum se întîmplă ceva nou și, din punctul de vedere al învățătoarei mele, destul de grav. Nu se mai schimbă un salut cu altul, ci, pe terenul unei politetii excesive, afișate de funcționari bine plătiți, dar nesiguri pe ei, intervin la despărțire urări de genul: *o zi bună, o după-amiază plăcută, un week-end plăcut*. Funcția salutului încetează de a mai fi de ordin conativ, nu mai este un declic care deschide și închide ceea ce numeam în anii '70 <actul de comunicare>. Acum omul se ocupă de ziua *ta*, de după-amiază *ta*, de week-end-ul *tău*, prin urmare încearcă să ți le influențeze favorabil. Învățătoarea mea, doamna Popa, ar fi răcnit: cum îți permiți să te referi la

Irina Nicolau, *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele* / Haide, bre! Incursiune subiectivă în lumea aromânilor, Editura Ars Docendi, București, 2001, 114+204 p., f.p.

bătă și o duminică; cînd mă saluți, nu încerca să-mi intri sub piele, zi-mi *bună ziua!* Atît!"

Învățătoarea, doamna Popa, ar putea fi un simbol al felului în care scriitoarea Irina Nicolau optează să-și *pună în scenă* judecățile și analizele. Există un permanent efort de personalizare, de biografism în textele ei. De cele mai multe ori judecățile pleacă de la un fapt de viață, de la o întîlnire sau de la o întîmplare pe care autoarea le-a trăit nemijlocit. Una dintre cele mai memorabile ar fi vacanța la 2 Mai din vara lui 1982. Prinsă de o rafală puternică de ploaie în cabina unei toalete de țară, o *retirată* cum îi spune de obicei, autoarea are prilej de reflecție: "Așa că am rămas în privată, modest, privind prin crăpăturile din ușa prăpădul de afară. Un minut, două, trei... După vreo cinci m-am pomenit cu un gînd care mi-a străpuns creierul, *pe banii mei!!!* Nu l-am înțeles prea bine. A revenit formulat mai clar: *adică eu plătesc ca să stau aici?! Și a tot revenit gîndul exprimat în multe feluri. O furie în cascadă a pus stăpînire pe mine. Nu cred că vreun leu într-o cușcă a trăit ce-am trăit eu. În această dispoziție am compus Decalogul timpului liber. Nebun cine pleacă de acasă! "*

Un inventar al tipurilor de discurs în textele Irinei Nicolau arată o diversitate pe care orice scriitor *de meserie* ar invidia-o. Cele mai numeroase sînt probabil articolele cu ton direct, care constată cu ochi critic și în același timp cumva șagălnic fețele unei lumi în mișcare. De cele mai multe ori există un dialog deschis și explicit cu cititorul, care e îndemnat să sară pagini, să revină, să deschidă o carte de povești, să aibă răbdare. Din *munca de teren* cercetătoarea reține mai puțin documente etnologice și mai mult "istorioare" în care țăranii, tradiționali sau nu, sînt puși să vorbească, să se manifeste, în timp ce etnologul e silit să bea țiucă din tuburi transparente de medicamente, pentru că așa circula o modă în Dobrogea anilor '80. Și, atenție, flacoanele nu se spălau după folosire, iar politetea cerea să nu te plîngi. Alte texte reproduc scrisori "scrise cîndva", altele sînt scurte și ini-moase confesiuni despre rude și strămoși.

Acestea din urmă se dilată în partea răsturnată a cărții, unde Irina Nicolau scrie o lungă confesiune, nu personală cum sînt de obicei confesiunile, ci de neam. Nu sînt memoriile pe care și le scrie omul la bătrînețe, ci memoriile pe care și le scrie o etnie la bătrînețe. E o lungă și răbdătoare incursiune în lumea aromânilor, scrisă cu aceeași vervă, cu mîndrie nedisimulată și în același timp cu un fel de tristețe care, cum ar spune poate Irina Nicolau în stilul deja ad-judecat, *te seacă la inimă*. Nu știu cît de etnolog te poate face această carte, dar cu siguranță te face mai om.

Întîlniri cu Mircea Zăciu

IN APROPIEREA zilei de 21 martie, cînd se vor împlini doi ani de la moartea lui Mircea Zăciu, a apărut la Cluj, la editura Limes, volumul omagial *Întoarcerea învinsului*, editat de Aurel Sasu și Mircea Petean. Subintitulat „Întîlniri cu Mircea Zăciu”, bogat ilustrat cu imagini fotografice și reproduceri de facsimile, volumul cuprinde o secțiune amplă de eseuri și evocări inchiante lui Mircea Zăciu și una de corespondență:

ÎNTOARCEREA ÎNVINSULUI

volum editat de
Aurel Sasu și Mircea Petean

SEMN DE CARTE

de
Gheorghe
Grigurcu

Bufoneria lui G. Călinescu

O AGREABILĂ surpriză ne-a produs cartea avînd ca obiect, așa cum îi indică titlul, *Comicul comențiarului călinescian*, scrisă de Valentin Ionescu (n. 1944), profesor și gazetar, actualmente stabilit la Sibiu. Fără pedanterie, cu o remarcabilă stringență a observațiilor și fluentă stilistică, autorul dezvoltă o idee propusă inițial, de nu ne-nșelăm, de către I. Negoțescu și reluată de S. Damian. Conform celui dintîi, „vocația fundamentală” a Divinului critic de-a considera lumea (în care cuprinde și persoana sa) stă „sub specia comicului”, corelîndu-se cu „inapetitudinea pentru tragic (la Gogol, comicul e tragic)”. Putem presupune că e la mijloc o reacție împotriva spaimei de Univers, o spaimă învinsă, după cum ar spune Mihail Bahtin, prin ris. Adică o eliberare mai mult ori mai puțin izbucnită (caci un reziduu de tragism persistă), prin amoralism, versatilitate, exagerare, printr-un estetism „funciar și absolutizant”, exploziv, avînd o alură de act gratuit, gidian. Conștient că produce uimire, contrarietate și, nu mai puțin, hilaritate prin comportamentul său neconvențional, G. Călinescu a fost neîndoișor un personaj comic, într-un dublu înțeles: ca emițător al comicului și ca obiect al acestuia. Sau, în termenii lui Nicolai Hartmann, afit un „om umoristic”, de care nu se ride, ci cu care se ride de altceva, cit și un „om comic”, de care se ride, identic cu măscăriciul care, prin definiție, nu-și cruță nici propria persoană, disociat de ironist, încă în *Ethika Nikomacheia* a lui Aristotel. Să precizăm, că, la Divinul critic, cele două ipostaze nu sînt suficient delimitate, interferîndu-se, adesea în cadrul propensiunii sale către spectacol (propensiune presupunînd, pe de o parte, a da un spectacol, iar pe de altă parte a se da în spectacol!). „După o suficientă verificare a faptului că denominațiile și considerațiile lui șocante sînt urmate, în general, de un amuzament mai mult sau mai puțin manifest al auditoriului, Călinescu începe să provoace intenționat risul. Acum preferă și potențează conștient multe paradoxuri rizibile, asemenea unui scriitor sau actor umorist. Exact ce spune el despre Creangă: „Luată în seamă de lume, Creangă începu să dea reprezentații de «înțelepciune»”. Cu afit mai virtos poate funcționa analogia cu Caragiale, ambii cînici joviali, zeflemişti impenitenți, neezitînd a se manifesta, după cum remarcă I. Negoțescu, pe terenul mobilității sociale și chiar al celei biologice. Regizor și, concomitent, actor al reprezentațiilor sale, autorul *Principiilor de estetică* urmărește cu atenție efectul acestora, distracția, risul, însă, în speță, stupefacția auditoriului, precum un indice al violentării conștiinței lui, deci al puterii demoniei personale. Așa cum recunoaște singur: „Eu, malițios din fire, îmi selecționez fabricatele așa încît să aibă un aspect paradoxal, mă preocupă edilitatea raiului și anatomia îngerilor. Văd cu satisfacție pe fața prietenilor stupefăcerea”. Mobilul psihic al unei atari conduite îl constituie simțămîntul măgulitor al propriei preeminențe, al unei excelente opinii de sine ce-i dictează un șir de confesiuni nu doar antifilistine, ci și bune conducătoare de superbie: „În vreme ce ei înoată în plătitudine și sînt aproape muți și orbi în fața lumii, eu am idei, percep universul, stabilesc în permanență relații care ar părea năstrușnice oricărui onest burghez”. Spiritul de farsă ce l-a animat de timpuriu pe G. Călinescu nu alcătuieste decît o față a complexului său de superioritate. În structura acestuia, megalomania apare mixată cu o aparență de modestie, sub forma nemulțumirii de sine a geniului romantic: „Conștiința insuficienței mă stăpînește mereu, cu toată aparența de infatuare”. „Modestia, observă cu justete Valentin Ionescu, e a omului excepțional, întotdeauna însă falsă, ea nu are decît un sens social, este mai repede o poliție față de cei mai puțin înzestrați. Cufundarea în anonim, apoi, a geniului e o postură livrescă («Firescul meu este livrescul»”). Credem a vedea în duhul făcătoios al Divinului și expresia unei naturi balcanice (în fond, el e congener cu personajele din *Bietul Ioanide*, fanarioti trecuți prin Școala latinistă, lucru confirmat de limba pe care o vorbesc, după cum notează I. Negoțescu), caracteri-

zate prin sociabilitate, prin aspirația de-a comunica, prin volubilitate, prin disponibilitatea față de toate temele „arzătoare” sau nu-mai „la ordinea zilei”. Akfel spus, o extrovertire doritoare de-a cîștiga aprobarea admirativă a celor din jur, de a-i impresiona, șoca și domina, în temeiul unei porniri instinctive, peninsulare (azi o astfel de psihologie e intrupată cu eclatanță de un Alexandru Paleologu sau de un Alexandru George).

Nu e o taină împrejurarea că G. Călinescu avea o reputație de „nebun” ori „ticnit”, încă din anii tinereții, după cum o atestă Șerban Cioculescu. Exponent al unui comportament aberant, nebunul e un personaj din nomenclatorul comicului, opus eroului tragic sau insului care ilustrează puterea. E un soi de ființă amfibie, prezentă atît în spațiul realității, cit și în cel al imaginărilor (Enid Welsford), atît în contingent, cit și în idealitate: „Bufonii și nebunii medievali se află la hotarul dintre viață și artă: nu sînt niște extravagani ori niște nă-tărăi, în sensul cotidian, nici comediani: sînt purtătorii unei forme de viață totodată reală și ideală” (M. Bahtin). Așadar o postura convenabila pentru o structură artistică precum G. Călinescu, un soi, am zice, de Caragiale speculativ și livresc, care se distra teribil exersîndu-se pe trapezul asociației erudite ori pur și simplu insolite: „M-am amuzat odată la o conferință vorbind despre poezia lucrurilor din casă spre mirarea unor nobile doamne”. E foarte probabil, după cum opinează exegetul său, că factura conferinței cu pricina să fie foarte apropiată de exercițiile fantast-asocia-tive din *Universul poeziei*: „Masa e patru-pedă, aparține deci faunei domiciliului. Sînt cîteva divinități tutelare ale casei care au că-pătat de mult în subconștientul nostru calitatea animală. Scaunul reprezintă un cal simpli-ficat. Sub formă de fotoliu, stînd în salon, locul muzeal al casei, se bucură de o mare favoare la lîrici (...). O mobilă capitală este oglînda. Fiind un cristal major și un lac înghețat, combină efecte geometrice de lumnă cu sentimentul lui Narcis. În același timp e o mobilă a interiorului feminin, un implacabil registru de stare civilă, trist pentru bătrîna, profetic pentru tinăra. Să nu uit de asemeni scrinul, care este arhiva familiei, conținînd rochia de nuntă, veșmîntul de moarte, hainele copiilor care au ramas mici”. Să ne oprim puțin asupra calificativului „nebun” ce i se aplica lui G. Călinescu. Dacă pentru adversarii el răsfrînge invidia, prietenii și colegii favorabili îi acordau o conotație de înțelegere și de simpatie. Cei din urmă își dădeau seama că, aidoma oricărui bufon, Divinul dădea dovadă de bun-simț, chiar dacă într-un mod neconvențional, strident, „monstruos”, că discursul său funambulesc forma o îmbelșugată sursă de observații și aprecieri ce se vedeau, chiar în climatul imaginativ, de-o evidență șocantă, în stare a spulbera numeroase preconcepții și fantasmе ale simțului comun. După cum se pronunța Polonius în legătură cu Hamlet, e în chestiune o nebulie cu metodă. Una montată

pentru a revizui clișeele și, implicit, pentru a valida o sumă de adevăruri (ale căror nega-tive sînt acceptate necritic, pe o scară largă), prin intermediul paradoxului. Grație unei astfel de purtări bizare, care înfruntă deșertăciunea unei pseudoințelepciuni reduse la auto-matismе, se regenerează înțelepciunea auten-tică, izvorită din misterul ființei („Cine e ne-bun în fața lumii, e un înțelept în fața lui Dum-nezeu”, spune apostolul Pavel). O mostră edi-ficatoare a unui asemenea demers în răspăr îl reprezintă eseul, botezat după o sugestie cara-gialescă, *Domina bona*. Întîlnim aici o tenta-tivă de reabilitare a lui Cațavencu, deci a unui personaj ce pare o întru-chipare nemîntuită a demagogiei, semidoctismului, turpitudinii, provocator chiar prin acest cumul de defecte pentru inteligența transfiguratoare a Divinu-lui. Jonglînd cu contrariile cu o uluitoare vir-tuozitate, acesta ajunge la a susține... imposi-bilul. Prin temerarul amestec de extravaganta și sublim, de neverosimil și idealizare la limită, acrobatică, vedem cum negrul devine alb, cum golul se convertește în plin: „Fără îndoială că frazeologia lui Cațavencu este ridiculă. Din punct de vedere al instrucției, el nu știe lucruri elementare și chestiunea cu falții care ne lipsesc e lamentabilă. Dar ce delir de «idei»! Pentru înția dată un român întrevede politica (tării filozofic și științific. Ca expoziția ideilor este extravagantă nu im-portă, fundamental este că eroul trăiește mari sehzații ideologice. El a intuit sensul citorva noțiuni (progres, rațiune, economie, cultura, cugetare liberă), rămînd deocamdată în faza lirică. Beția lui nu-i de cuvinte, ci de idei. Lipsit de erudiție, Cațavencu gindește cu mij-loace proprii. Cînd își va da seama de erorile materiale și se va informa la o bună școală, atunci el se va numi Maioreșcu. Dar și exaltația ideologică va dispărea. Cațavencu va de-veni profesor. Un Cațavencu ilustru este Has-deu, care pomeste în toate direcțiile, delirînd fără erori vizibile de stil, dar nu mai puțin haotic, beat de a lua cunoștință de tainele uni-versului. Hasdeu era un romantic, Cațavencu e și el un romantic”. Potrivit unei asemenea logici, ce ne-ar opri a-l vedea pe G. Călinescu însuși drept un... Cațavencu evoluat? Și tot în aceeași serie am fi în măsură a-i așeza pe strălucirii esești munteni, contemporani sau succesori ai Divinului, de la Camil Pe-trescu, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Constan-tin Noica la mai sus pomeniții Alexandru Paleologu și Alexandru George...

Dar ajunși aici, n-am putea ocoli faza de-ceptionantă, colaboraționistă, a activității lui G. Călinescu, de după 1944, an în care n-a în-tîrziat a-și certifica atașamentul la propagan-da comunistă și la regimul de ocupație ce-i constituia suportul. În ce măsură a funcționat, dacă a funcționat, bufoneria sa în asemenea condiții? Putem vorbi oare de o bufonerie ex-piatoare a Divinului, care i-ar fi expurgat conștiința de atitudinile puțin onorabile, adoptate sub imperiul vădit al oportunismului, așa cum au încercat unii comentatori „pudici”?

Firește, postura bufonului e una de inconfor-mism, de protest. N-am putea nega o anume ambiguitate a unor texte encomiastice ale au-torului *Scrinului negru*, care n-a renunțat complet la postura sa funciară, de *homo lu-dens*. Am fi înclinați a face uz în această pri-vință de teoria lui Marc Chapiro, din *L'illus-ion comique* (1990), conform căreia prin comic se produce o dislocare a realului inde-zirabil, în consecință o degajare de sentimen-tul spaimei față de real. Să citim cu atenție cîteva propoziții călinesciene acut conjunc-turale și să ne străduim a vedea eventualul lor filigran parodic: „Apropierea de Uniunea So-vietică, cultivată metodic și inteligent, va avea înții de toate rostul de a redeștepta în noi tumulturile geografiei noastre, de a ne vinde-ca de placiditatea intelectualului. Cultura actuală sovietică poate fi mai potrivită condițiilor noastre decît aceea occidentală”. Sau: „Am placerea să analizez opera veneratului nostru coleg A. Toma, cu prilejul ajungerii dumisale la frumoasa vîrstă de 75 de ani. (...) Spre deosebire de Petrarca bătrîn, primul «uomo finito» al mileniului, care se socotea «zdrobit de ani și ostenit de drum», dumneata, la o vîrstă înaintată, te-ai simțit deodată tînăr și ai început să te pui în slujba Partidului, să denunți șomajul din societatea capitalistă, să dai un exemplu de vitalitate și de combativitate (...). Cititor al lui Goethe, n-ai devenit un mizerabil homunculus, ci un om titanic, un conducător de gloate... Vreau să-ți declar, chiar dacă ai protesta, că în versurile de mai sus procedezi ca Goya și Paciurea”. Sau: „Stalin (...) a fost un (...) ocean, o forță gran-dioasă, temerară, stăruitoare, combativă, mai ales constructivă, dar liniștită și zimbitoare... În I. V. Stalin au stat laolaltă toate luminile de care au strălucit vreodată cîrmuitorii de popoare (...). Stalin a condus uriașe acțiune de culturalizare a maselor muncitoare. S-au înăl-țat monumente de artă și palate care depășesc fantezia arhitecților din Renaștere”. E posibil să găsim în excesul mergînd pînă la scandal al unor asemenea rînduri însuși antidotul lor? Am putea lua în calcul, așa cum ne propun cîțiva fani ai Călinescului, factori marginali precum intonația cu care au fost citite în pu-blic unele texte diatribice ori mimica schi-monositoare ce le-a însoțit? E limpede că, de-ar fi funcționat și o oarecare intenție autoper-siflatoare, ea ar fi fost subordonată histrionis-mului adulator, corespondent unei „înalte sar-cini” de partid și de stat, care era obligat a-și conserva gravitatea solemnă de fond, extazul ideologic. Posibila nuanță ironică se topește în masa culorii adverse. Din păcate, G. Cali-nescu pare a se afla în rolul nebulunii de tip nou, al unui nebun foarte supraviețuit, adap-tat mărginirii, lipsei de umor, megalomaniei specifice „curții” „socialiste”. Nebunul de curte clasic „provoacă amuzamentul prin la-comia absurdă, clevețela veselă, renghiurile ticaloase, ca și prin diformități fizice sau min-tale care-l privează de responsabilități, punîndu-l în poziția proscrisului paradoxal com-binată cu completa dependență față de grupul social care-l sprijină în existență” (Marian Popa). Într-un asemenea portret robot să re-cunoaștem că s-ar putea regăsi mai lesne au-tori precum Eugen Barbu sau Adrian Paunes-cu decît Divinul critic! Situat pe o treaptă su-premă a condiției intelectuale și a înzestrării literare, G. Călinescu răspunde însă și el, pînă la urmă, principalelor trăsături enumerate de autorul *Comicologiei*, fapt de care ne putem da seama dacă-l analizăm lucid, în afara jocu-lui de umori admirabile ori contestate. Tag-ma e moralmente aceeași, în pofida diferen-țierii citeodată energice a constituenților săi. E continuată, în felul acesta, sub zodia totali-tară, a „marilor cîrmaci”, o străveche tradiție a suveranilor ce-și doreau în preajmă un ne-bun *sui generis*, un *joculator domini regis*, care, dezlegat de conveniențe, să beneficieze de învoirea de-a spune adevăruri neplăcute. Numai că sistemul comunist a contrafăcut pînă și tipul bufonului, obligîndu-l a-și meta-morfoza sarcasmul în laudă incomensurabilă, a-și direcționa exagerarea deformatoare ex-clusiv în encomiul deșantat. În loc de a-și bat-jocori stăpînul, un astfel de *court-fool* ajunge a se batjocori pe sine. E consecința inevitabilă a servitutii ideologic-propagandistice asuma-te, din mlaștina devoratoare de conștiință a

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

120 000 lei

În seria **Eseistică**

130 000 lei

În colecția **Maeștrii spiritului**

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București; tel. 01/2231501; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

**"JE EST
UN AUTRE"**

de
**Ioana
Pârvulescu**

În lumea bărbaților

– jurnalul Hortensiei Papadat-Bengescu –

CĂ SRIITORII interbelici au fost, statistic vorbind, misogini nu încapă îndoială. De la Arghezi la Călinescu, de la Victor Ion Popa la Iorga sau chiar de la azi uitații Paul B. Marian și Tudor Teodorescu Braniște la încă de atunci celebrul Eugen Ionescu, floarea literelor române, masculină în esență, a acceptat foarte greu alternativa condeiului feminin. Performanța Hortensiei Papadat-Bengescu nu este aceea de a fi scris și publicat într-o

lume a bărbaților, ci de a fi obținut o recunoaștere categorică și de durată. După ce a fost întâmpinată ca "altfel", a fost acceptată ca o egală și uneori respinsă ca o egală, ceea ce e chiar mai greu. În presa anilor '30 ai secolului trecut apar destule nume de scriitoare din generații diferite: Sarina Cassavan, Anișoara Odeanu, Coca Farago, Sanda Movilă, Otilia Ghibu, Claudia Millian, Aida Vrioni, Lucia Demetrius, Henriette Yvonne Stahl etc. Cu excepția ultimelor două, care, oricum, n-au ajuns la clasicizare ca Hortensia Papadat-Bengescu, celelalte nume sînt cunoscute doar specialiștilor. Impunerea "doamnei Bengescu" are mai multe explicații.

Pentru muzică am avut ceea ce se cheamă un talent neizbutit, am descifrat-o cu ușurință mare în dauna studiului lent, al atingerii fiecărei clape; am înțeles lacuna și am renunțat treptat /.../ Am rămas cu scrisul meu! (H. Papadat-Bengescu, însemnare din jurnal)

UN ATU esențial, îndeobște trecut cu vederea este, exact ca la Arghezi, debutul editorial în deplină maturitate, la aproape 43 de ani. Cu excepția lui Ibraileanu și Paul Zarifopol, toți scriitorii interbelici, fie ei critici, prozatori sau poeți sînt mai tineri decît ea, mulți cu un sfert de secol, unii chiar cu trei-patru decenii. Și pe E. Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu îl depășește ca vîrstă cu 5 ani. Biologic, scriitoarea împușcă între războaie se

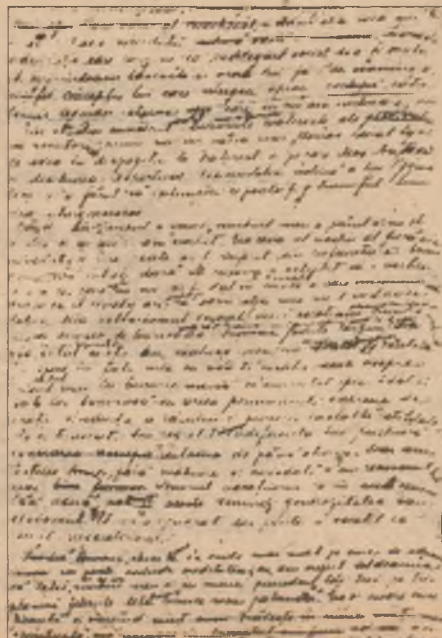
nerația lui Cioran și Eugen Ionescu! Debutul din 1919 (*Ape adînci*) este așadar unul care vine tocmai cînd în literatura română nu se petrece nimic esențial: generațiile puternice fie dispăruseră, fie nu apucaseră să se impună. De altfel debutul publicistic (primele articole publicate, în franceză, în ziarul partidului conservator *La Politique* și versurile din *Viața românească*) este puțin convingător, cînd nu de-a dreptul naiv, liric, stîngaci. *Sur la mort de Pierre Liciu* (din 1912) are un motto din Musset, care, raportat la subiect, e aproape comic: "Il est déjà trop tard, pour parler encore d'elle (s.m.)". *Leur violons chantaient...*, articol despre scufundarea Titanicului, se încheie cu elogiul muzicanților care au vrut să moară frumos, iar versurile trimise *Vieții românești* un an mai tîrziu sînt scoase de Topîrceanu din coșul de hîrtii, din lipsă de material pentru revistă (apud Valeriu Ciobanu, *Hortensia Papadat-Bengescu*). Scriitoarea debutează cu adevărat abia după ce a împlinit cu prisosință așteptările pe care societatea timpului le avea de la o femeie: s-a căsătorit cu un om pe cît de cumsecade pe afit de plin de prejudecăți (magistratul Bengescu, om "fără vicii", refuza ideea unei soții scriitoare) și a dat naștere unui număr mulțumitor de copii: 5. Abia cînd cel mai mic, Elena, împlinește 7 ani, mama se metamorfozează în "femme de lettres", urmîndu-și o chemare ce nu mai poate fi suspectată de pripă. Acest debut atipic care nu se putea să nu atragă atenția este întărit de alte cîteva lucruri: opțiunea pentru proză a scriitoarei, susținerea pe care o are din partea a doi critici importanți, Ibraileanu și Lovinescu, apartenența la un cerc de tineri modernmondieni și, probabil, cel mai important lucru, trecerea rapidă la roman, gen care se afla în mijlocul preocupărilor literare (masculine) ale epocii.

Deunăzi abia, din sertare nemăincăpătoare, am ars multe din acele caiete. Deschise ici-colo, la vreo pagină, am înțîlnit incoherența unui mozaic cusut cu ochi închiși pe o pînză fără capăt. (H. Papadat-Bengescu, însemnare din jurnal)

PRIMELE cărți de proză ale Hortensiei Papadat-Bengescu (*Ape adînci*, *Sfinxul*, *Femeia în fața oglinzii*) sînt totuși receptate numai în cadrul distincției autor feminin versus autor masculin, cu judecăți de valoare evoluînd de la pozitiv la negativ care decurg strict din această opoziție. Ibraileanu judecă pozitiv atributul femininului socotind că "numai o femeie cu o personalitate puternică se va putea susține influenței acestor modele /masculine/ și va rămîne "originală și deci feminină" (1919). Topîrceanu caută un ton mai obiectiv, dar spune în fond același lucru: "Faptul că autorul de care ne ocupăm e o femeie explică în mare parte însușirile operei sale" (1920). Lovinescu: "Din eternul feminin, scriitoarea desprinde momente ce tulbură și amețesc" (1919). Tudor Vianu trece de la

– noua feminitate. Iorga face drumul invers, îi concede autoarei-femeie că se ridică "mult peste nivelul scrisului feminin". Nu lipsesc, în epocă, atacurile violente, generate de idei preconcepute, cum se înțeiplă cu articolul plin de aluzii extraliterare al lui Tudor Teodorescu-Braniște, care e convins că "sufletul feminin nu poate să riște opere de virilitate literară", cazul Georges Sand, și că "scriitoarea noastră", păstrîndu-și feminitatea, "însiră slove pe hîrtie cu aceeași neglijență plină de farmec gospodăresc, dacă vreți – cu care se mestecă (sic!) o delicioasă peltea de gutui, într-o elegantă tigare recent spoită" (1923).

În jurnalele epocii Hortensia Papadat-Bengescu este o prezentă sporadică, poate și pentru că s-a stabilit în București, în Cotroceni, abia după 1933, la pensionarea soțului ei. O întîlnim într-o însemnare a lui Camil Petrescu din 1927 legată de un episod trecut, comportarea josnică a lui Eftimiu, care o lasă pe scriitoare să aștepte zadarnic în timp ce el, directorul, pleacă ("o ștergea") pe o ușă lăaturalnică. Mai tîrziu, Camil Petrescu o pomeneste, tot indirect, într-o afirmație asupra priorității celui/ celei care a impus romanul citadin. În *Agendele* lui Lovinescu scriitoarea apare des, dar totdeauna telegrafic, se menționează trecerea ei prin București, vizite sau lecturi la cenaclu. Șulufiu, încă elev, apoi proaspăt student, consemnează în jurnal citirea cărților Hortensiei Papadat-Bengescu și face un detaliat plan de studii critice, iar Anton Holban cere, într-o scrisoare, romanul *Drumuri ascunse* (sic!) ca apoi să publice în *România literară* din 1932 amplul articol *Viața și moartea în opera doamnei Hortensia Papadat-Bengescu*. Rebreanu nu pierde nici o ocazie să o așeze printre marii romancieri ai momentului și, numele ei apare pomenit cu admirație în numeroase anchete și bilanțuri literare.

Acum știu și cred. Crezul meu e însoțit de un ison armonios, de un freamăt cald din afară – scrisori numeroase pe care cu spontaneitate mi le trimit de pretutindeni necunoscuți. Am frați și surori. Iată că am deslușit durerea unuia. Am împlinit visul celui alt, i-am dat înțelesuri nebanuite... O siluetă, care a trecut printr-una din nuvele, este chiar a logodnicei sale /.../ și iată că-un minut, numai unul, logodnica acolo pe hîrtie, e trădată (H. Papadat-Bengescu, însemnare din jurnal).

JURNALUL acestei femei aproape bătrîne care s-a impus în lumea tinerilor bărbați interbelici ar trebui să fie un document pasionant. Din păcate, deși a fost scris - dezordonat, cu mari întreruperi, cu notații cînd lungi, cînd aproape stenografice, cum am aflat de la domnul Dimitrie Stamatiadi - el nu s-a publicat încă. Munca de transcriere ar cere un efort analog celui care s-a făcut pentru apariția *Agendelor* lui Lovinescu. Am citit din aceste pagini numai fragmentele pe care le-a publicat Camil Baltazar în 1962, în *Contemporan cu ei: amintiri și portrete* (București, EPL), cu comentariile "contemporanului" pline de clișeele epocii comuniste. Chiar selecția este făcută în așa fel încît autoarea să pară o susținătoare a omului simplu, din popor, o persoană care a avut nenorocul de a se fi născut într-o familie burgheză și de a fi trăit într-o societate superficială, de "snobi". Alese astfel, citatele sînt mai degrabă dezamăgitoare. Se întrevede în acest jurnal o mare singurătate, cîteva tristeți vechi și o enormă preocupare pentru scris. Ca episoade rotunde, Camil Baltazar decupează din jurnalul scriitoarei două: cel al îngrijirii soldaților bolnavi, în primul război mondial, în gara Focșani și cel despre începuturile literare îndărătul cărora se află unchiul dramaturg. Practic Hortensia Papadat-Bengescu scrie tot timpul, în gînd, fără să-și ia neapărat modele și apucă să pună pe hîrtie doar o mică parte din creația virtuală. Ceea ce izbește, comparativ cu jurnalele de creație ale domnilor din epocă, este lipsa totală de interes pentru can-canurile literare și luptele literatilor. Universul interior al autoarei pare aproape fără cai de acces către exterior.

Este incredibil că după mai bine de un secol și un sfert de la nașterea singurei noastre scriitoare "clasice", adică intrată deplin în conștiința cititorilor, jurnalul ei nu este încă publicat, deși exista.

Mircea PETEAN

dacă veți întâlni pe străzile
urbei un ins abstras
ferecat în sine
surd orb mut în raport
cu mișcările preajmei
apoi să știți că acela-i omul muntelui
cel ce în alte vremi era soldat în oastea
lui Avrămut
și în această calitate stătea de povești
cu tovarășii săi de luptă sus
pe-un tăpșan la marginea pădurii pârлите
de jarul toamnei când
cum stătea el rezemat frumos de-un
trunchi
numai ce mi ți-l apucă o criză de ilaritate
și
cum se scutura de răs
numai ce nu'ș cum se făcu
că se desprinsе de pomu' cela
și începu să lunece pe opinci
ca pe schiuri
căci era destulă frunză căzută
și se ținea drept și nu scotea un sunet
se auzea doar pădurea vuind încetșor
de parcă s-ar fi pornit vântul din senin
apoi inevitabilul se produse și oșteanul
nostru nimeri fix în mijlocul unui grup de
honvezi înarmați până-n dinți
care se speriară mai rău decât tânărul
nostru când se pomeniră cu această
apariție de teatru popular între dânșii
acum știm precis rațiunile pentru care
ceva mai târziu
când îi sosi și lui sorocul
poetul făcu armata la cercetași

căci istoria nu-i făcută din mari isprăvi ci
din întâmplări mărunte
tragi-comice absurde sau crude
ca măcelul care a urmat

corabia prezentului aruncă ancora în
apele trecutului
numai așa putea-vom spera
la un pescuit minunat
numai așa putea-vom nădăjdui să
întălnim și noi la marginea recifului inimii
un roi
de rechini-ciocan
care de milioane de ani – pare-se –
nu au schimbat o iotă din ritualul erotic

poetul creează nedumerire deranj chiar
perplexitate
și
în final

nimeni nu te urmează
în moarte
te duci singur
iar absența e repede suplinită de vreun
obiect un gând sau un eveniment
oarecare
de aceea dau sfat –
închide-te dormi și visează-n neștire până
la a doua venire
ascultă ce-ți spun

cuvintele care există în absența lucrurilor
se numesc zei
iar lucrurile care există în absența
cuvintelor tot zei se numesc
prin urmare când numele meu se va
desprinde de ființa mea
precum sufletul de trup
în zeu se va preface

cuvintele – cum am văzut –
pot deveni zei
dar zeii nu pot fi cuvinte
ei sunt doar mâncători de cuvinte
devoratori de oameni-născocitori de
cuvinte
zeii nu sunt numai crono ci și omo și
telofagi

decăt în vestite catedrale afumate
la umbra zidului muced de mănăstire
în Sfântul Munte sau în bucoavne scrise
într-un jargon imposibil
mai degrabă îl prinzi pe Dumnezeu de
picior pe o potecă de munte
pe cărarea ce duce de-a lungul râului
în odaia de lucru sau chiar în dormitor
am zis

era o casă plină de uși
o casă plină de uși era
și
se făcea că vroiam să ies din casa
aceea
dar abia ieșeam dintr-o odaie că intram
în alta
în sfârșit
după nesfârșite peregrinări
am ieșit într-o curte interioară
dar nu eram singur

aproape ca-n *Marile Speranțe*
celălalt m-a întrebat scurt
cum să ne batem
în săbii să ne tăiem în luptă dreaptă
să ne luptăm
sau să ne batem în sertare
în sertare că-s mai sertare
ca să lăsam oastea cu sertarele cu

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

FĂRĂ TITLU

De astăzi clipa-i cît dovleacul
Și n-o mai pot rostogoli.
Iubitei i se-nmoaie cracul,
Șinii clocesc pilafuri gri;

Patul își flutură cearceafuri
Leoarcă de-amor în cești de-amurg,
Din vasele zvirlite tandru
Razele cad, crinii se scurg,

Ci eu, scrib vechi, însemn cu acul
În colț de ochi, ce-a fost, ce-o fi...
De astăzi clipa-i cît dovleacul,
Nu o mai pot rostogoli.

din sertare
dar
fiindcă era liniște și era seară
nimeni nu vedea cărțile de sertare

în locul unei fețe de om
în oglindă s-a ivit un vârtej
cobora până în vidul luminos al tăcerii
și
urca lărgindu-și înspăimântător marginile
pălniei
în care cădeau de-a valma aștri vii și
morți
cu tot ceea ce se afla într-înșii
atingea cu marginile
de care atârnav nesfârșite colonii de
mușchi și licheni
miezul întunecos al liniștii
plină de vuietul lumii

apoi
oglindea s-a umplut de fețe ca o arenă
de circ
în timp ce semenii lui se-ntrec să-și
probeze vrednicia
mănați de gustul performanței cu orice
preț
de pofta de glorie
și de setea de putere
într-un-târziu-dumiritul
care știe
că are timp
că este timp
că e timp destul
respiră

căci mai presus decât toate este ritmul
respirației
egal implacabil deplin

în loc să facă asceză cu eremitii
să facă prozeiști cu ieziști
să intre în cărd cu pelerinii
necum să rivalizeze cu mandarinii
să scrie tomuri despre Om și Dumnezeu
sau măcar despre problematica omului
din Panticu
într-un-târziu-dumiritul
respiră precipitat
căci mai presus decât toate-i iubirea
de la ușă pân'la pat părul ei
pe care calci ca pe ape
tu
într-un-târziu-dumiritul
știutor ca pe apă al deosebiriilor dintre
eros și aape

Două decenii de scris zilnic

INCI volume¹⁾, al șaselea și ultimul în pregătire, fiecare împărțit între însemnările zilnice ale lui E. Lovinescu, pe ani, și o antologie critică, desfășurată în jurul acestui text sau, mai bine zis, determinată de el, se constituie în monumentala ediție „Sburătorul”. *Agende literare*. Caracterizarea implică dimensiunea, fără doar și poate, dar cu atât mai mult constanta vitalității conținutului acestei dimensiuni. Acumularea în „note” a faptelor, informațiilor, citatelor, comentariilor, sintezelor, este în sensibilă creștere de la un volum la altul. Ea reconstituie, caleidoscopic narativ, așa spune, istoria celor 20 de ani ai cenaclului „Sburătorul”, care s-a cerut căutată, dacă nu dibuită uneori (Gabriela Omăt o recunoaște în *Nota asupra ediției*) în prodigioasă inventivitate scriptică a autorului. Este modul cu totul personal al lui E. Lovinescu de a-și exterioriza implicarea într-o împrejurare anume sau legată de o persoană anume, între privire distanțată și trăire violentă, strict disciplinată. Raportare la o realitate, excesiv concentrată în general, greu identificabilă uneori în grafia grăbită ori în prescurtările și semnele care înlocuiesc adesea narațiunea, atâtea fragmente de gând stîrnite și oprite pe paginile manuscrisului păstrat de Monica Lovinescu la Paris. Dactilografiate în număr de 1472, aceste pagini, au fost copiate la xerox de Gabriela Omăt, iar la întoarcerea în țară supuse de ea rigurosului examen de lecție, cerut de stabilitatea responsabilă a acestui text, greu de descifrat, în ciuda impresiei de claritate de la prima vedere.

Agende literare este formularea preferată ca titlu celeilalte de *Jurnal*, deși *Cuvântul înainte* al ediției, semnat de Monica Lovinescu, le folosește alternativ pe amîndouă. O singură dată apare și varianta *Caete*. În schimb, *Jurnal* este titlul la care se stabilește Virgil Ierunca în 1951. Atunci, îndreptate revistei din exil *Caete de Dor*²⁾, sînt pentru prima oară date publicității pagini selectate din anii 1923-1926. Publicarea în întregime a fost posibilă, în ediția de față, mulțumită acordului doamnei Lovinescu. Pentru responsabilitatea de a decide schimbarea traiectoriei textului, presupus a fi fost scris de E. Lovinescu numai pentru sine, *Cuvântul înainte* se resimte de apăsarea întrebării de lungă durată provocată de încălcarea acestei „pudori”. „Răspunsul aparține cititorului, istoricului literar de azi și de mâine. Cît de spre risc, evident mi-l asum singură”, scrie Monica Lovinescu, în calitatea sa

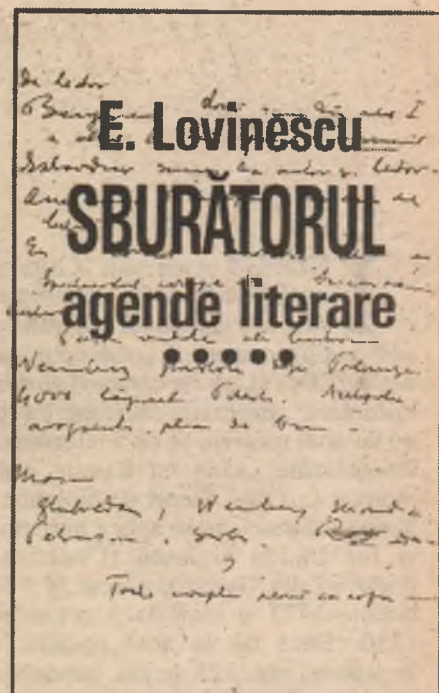
de moștenitoare testamentară a manuscriselor lovinesciene, întrucît actul oficial nu conține nici o specificare în privința „jurnalului”. „Este o dată în istoria literaturii naționale” consideră pe drept cuvînt Virgil Ierunca în introducerea la fragmentul din *Caete de Dor*. Și tot aici el formulează o caracterizare, prea frumoasă pentru a nu fi citată: „Și casa lui devenise ceva între salon și biserică. Mi-l închipui mereu ca pe un ciudat personaj din Bernanos, «un curé de campagne» care oficiază într-un salon literar tocmai în inima Bucureștiului”.

Agende literare debutează cu portrete ale scriitorilor care frecventau cenaclul, nu de puține ori fixate printr-un cuvînt a ceea ce este mai viu-pătrunzător în persoana surprinsă la momentul respectiv: „Ramiro Ortiz, mussolinist convins chiar în chestia conflictului italo-grec. Camil Baltazar, sinistru; Ilarie Voronca, candid și pueril”. Portretele animă scena desfășurării de ambiții în cenaclu mai mult sau mai puțin îndreptățite să se numere printre scriitori reușind prin insistență și prin pregnanță să determine reconstituirea peisajului uman al literaturii în vederea unei biografii. Contribuie altfel interesant cuplul Tudor Vianu-Ion Barbu, de exemplu, schimbările de umoare ale lui Camil Petrescu, privirea piezișă a lui Ion Călugăru, frecvența cuplului de o fină intelectualitate Șerban Cioculescu - Vladimir Streinu și, cu o notă aparte chiar pentru surprinderea trăirilor autorului lor, suita portretelor lui Anton

Holban, pînă la cel de pe urmă, rostit la căpătîiul nepotului dispărut. Atmosfera cenaclului nu este întotdeauna trecută cu îngăduință prin spiritul critic al lui Lovinescu, cu toate că i se reproșează energia irosită în ascultarea oricărui cititor, ca și cum l-ar fi avut în față pe creatorul epopeelor grecești, însuși. Cîșmigiu, este păstrat cu farmecul înțelnilor la „Buturugă” sau al plimbărilor cu dispute literare pe alei, loc pînă și al împăcărilor dintre Lovinescu și Arghezi, pe o bancă după ce, descoperindu-se, copiii au început să se joace, după cum stă în firea lucrurilor.

Însemnările lui E. Lovinescu, luminoase, indiferente ori profund întunecate, sînt ca și tablourile a căror frumusețe proprie nu vine de la frumusețea modelului, ci de la ideea conținută în felul cum este exprimat modelul. Importanța este ideea comunicării ce străbate aceste texte.

După ce am citit, obligatoriu pentru istoricul literar, în confruntare, textul lovinescian din partea primă a volumelor cu „notele” din partea a doua, ceea ce corespunde numărului de ordine raportat realității numerice care le leagă, mă văd nevoită a-mi recunoaște lectura, transformată în cursă printre surprize, din ce în ce mai incitantă. Sînt conștientă că este greu să convingi pe cineva că o lucrare de dimensiunea și caracterul ei strict științific, să ajungă a fi citită ca un adevărat roman al vieții literare românești, dintre 6 septembrie 1923 și 12 iunie 1943. Timp scurs între data care marchează începutul înregist-

trării în scris, a activității cenaclului „Sburătorul”, în casa lui Lovinescu, indiferent de amplasare, în urma mutărilor, și ziua premergătoare sfîrșitului scriitorului, sub semnul acelorași preocupări și probleme ale însemnărilor, pe care ne-am obișnuit să ni le apropiem. Cuprinse doar de abia stăpînită melancolie. Pentru cîtă uluitoare prevedere și cîtă viață rezidă în unele, reproduc reacția la apariția pentru prima oară în cenaclu a lui Șerban Cioculescu: „Un tînăr interesant, cu aparențe ascetice sau numai vîfioase, inteligent, mare admirator al dogmatismului lui Brunetiere și totuși critic în stilul lui... Nicu Cocea... Va fi un publicist”.

„Notele” sînt copleșitoare, ele vin ca răspuns oricărui subiect care se cere explorat, care dă un sens interesului arătat de E. Lovinescu din clipa în care se oprește asupra lui, sau dacă insistă: dezbaterile scrisului lovinescian în paginile diferitelor reviste, ecoul în presă al disputelor „generației tînere”, cum trăiește o carte viața care i-o dau anchetele literare, tensiunea așteptării reacțiilor lui G. Călinescu (*În sfîrșit, art. Călinescu*) campania dezbaterilor împotriva pornografiei în artă, viața la SSR, batalia pentru premii. Nimic nu este izolat ori întimplător în labirintul destinului, în plăcerea cuprinderii istoriei. Totul este organizat și precis orientat în explorarea care nu lasă să scape nimic, dar nici nu compromite prin exces de minuție, întregul. Extinderii informației i se adaugă o cumpănită explorare concentrată în adîncime. Proiecția vastă în stare să arunce punți spre sinteze între domeniile cele mai diferite, ceea ce presupune matură cunoaștere a culturii, și literaturii, dar și a cunoașterii problemelor epocii, altele decît cele abia menționate. Și, mai presus de orice, presupune știința celor trei autori ai „notelor” de a se aventura printre miile de pagini ale publicațiilor periodice românești interbelice de unde, prin deducție, susținută de solida lor pregătire, Margareta Feraru, Gabriela Omăt și Alexandru George să depisteze, în stilul propriu și cu accentuata lor individualitate, nebanuite comori de date. Din păcate, spațiul nu permite prea multe exemple. Recurg, totuși, la unul: „În bogata bibliografie a contestării lui T. Arghezi, textele anti-Rosetti și anti-Lovinescu din această campanie alcătuiesc capitole pe cît de abundente, pe atît de nefrecventate de comentatori”. Evident, avem de a face cu o incursiune într-o realitate, de cele mai multe ori uitată, capabilă de posibile dezvăluiri, pe cît de importante, pe

1) – E. Lovinescu. „Sburătorul”. *Agende literare*. Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt. Vol. I. Prefață și note de Alexandru George. Notă asupra ediției de Gabriela Omăt. Ed. Minerva, București, 1993, XXXVIII + 320 p.; Vol. II. Note de Alexandru George și Gabriela Omăt. Ed. Minerva, București, 1996, 430 p.; Vol. III. Note de Alexandru George, Gabriela Omăt și Margareta Feraru. Ed. Minerva, București, 1999, 475 p.; Vol. IV. Note de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt. Ed. Minerva, București, 2000, 690 p.; Vol. V. Note de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt. Fundația Națională pentru Știință și Artă. Academia Română. Institutul de Istorie și teorie literară „G. Călinescu”. Ed. C.N.I. „Coresi” S.A., 2001, 720 p.

2) – *Caete de Dor. Metafizică și poezie*. Vol. I (nr. 1-4, 1951, Paris). Ediție critică. Preambul de Constantin Amărieu. În loc de prefață un interviu cu Virgil Ierunca. Ed. Jurnalul literar. București, 2000, p. 205-217.

POLIROM

NOUTĂȚI
februarie 2002

Ioan Petru Culianu
Arta fugii

Ioan Petru Culianu

Călătorii în lumea de dincolo

Antonio Tabucchi

**Capul pierdut al lui
Damasceno Monteiro**

Peter Ackroyd

Documentele lui Platon

În pregătire:

Mika Waltari

Etruscul

Dino Buzzati

Deșertul tătarilor

Reduceri de 30%

Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ **Agenda**

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Teme iconografice în "ENCYCLOPEDIA
OF COMPARATIVE ICONOGRAPHY", 2 vol.

Autor: Helene E. Roberts

Tradiții monastice creștine și budhiste
în

"ENCYCLOPEDIA OF MONASTICISM",

2 vol. Autor: William M. Johnson

Editate de Fitzroy Dearborn

Tel / fax: 210 89 08 - 210 89 28

FEBRUARIE

INTR-UN eseu din *Cronicile optimistului*, G. Calinescu situează paradoxul biografic al adevaților oameni ai condeiului într-o previzibilă și atît de caracteristică lui răsturnare: „Biografia artistului începe nu cu anul nașterii, ci cu anul morții”. Prin urmare, „cine nu trăiește post-mortem (...) nu-i obiect de biografie”. Teoria calinesciană se aplică intrucitva și lui Dinicu Golescu (Constantin Radovici din Golești), născut la 7 februarie 1777 și mort la 5 octombrie 1830. Dacă de la anul nașterii se împlinesc, iată, 225 de ani, importanța în epocă a logofătului iluminist începe a se întrezări abia la început de secol XX. Trecuse, după cum se vede, destulă vreme de la moarte, survenită timpuriu, la nici 54 de ani, din cauze obscure (poate ciuma sau poate ura nestinsă a unor contemporani, incapabili să adere la ideile revoluționare despre cultură și progres social ale „primului român modern”, cum avea să-l numească Pompiliu Eliade). Pentru a înțelege mai bine uriașul salt conceptual făcut de boierul tributar unor deprinderi feudale, care se dedulcise și el la „luări neprăvilnicite” – cum cu rușinare va mărturisi mai târziu – pîna la filosoful iluminist „convertit pe noul drum al Damascului” (Perpessicius), ar fi de adăstat un bob zăbavă asupra studiilor acestuia. A început învățătura acasă, la moșia tatălui său. Mare „aprețuitor” al cărților, Radu Golescu avea să pună la dispoziția copiilor săi o impresionantă bibliotecă, precum și profesori cu știință în limbile elină, latină, italiană și franceză, angajați de

el. Încununarea osîrdiei cărturărești se produce o dată cu absolvirea Academiei grecești din București, după care Constantin (Dinicu) Golescu începe, în urcuș abrupt, „viața politică” ce-și alesese. Astfel, aflat pe la 1802 peste munți, la Brașov, între boierii ce pribegiseră de frica lui Pazvantoglu, un pașă răzvrătit, el pare a fi avut șansa primei sale călătorii, la Paris. Acolo fusese trimis vornicul Nicolae Dudescu spre a întoarce milostenia lui Napoleon Bonaparte în „favoarea Principatelor”. Și, cum de luni de zile vornicul nu dăduse „cuvînt”, se spune că îi revenise tinărului ispravnic de Muscel misiunea de a cerceta soarta lui și a țării. Din Paris, Dinicu ar fi reaprins nădejdea pribegilor înștiințându-i că Dudescu se bucură de atenția unor cercuri influente și că Napoleon însuși ar fi intervenit la Constantinopol pentru înscăunarea pe tronul Valahiei a unui domn pămîntean. Această primă călătorie a lui Dinicu Golescu rămîne însă incertă. Cu atît mai improbabile apar faptele dintr-o anecdotă care circula în epocă despre bravul boier Dudescu. Aflat în fața lui Napoleon și necunoscînd îndeajuns limba, acesta este întrebat de însuși împăratul cine este cel mai nebun din Valahia. Înțelegînd „cel mai bogat”, el răspunse pe dată: „Eu”. Și pentru a dovedi, îl invită pe Napoleon la dejun. Deși era o superbă zi de vară, boierul porunci să se presare din gros zahăr pe aleile castelului ce închiriasse și îl aduse pe Napoleon la masă într-o sanie trasă de patru cai. Impresionat și de risipa gastronomică, Napoleon îi recunoscu boierului titlul

de „cel mai nebun” om din Valahia, deși strădania Dudescului vizase o atît de diferită consfințire. Cît despre Dinicu Golescu, el urcă rapid treptele rangurilor boierești, și nu prin merite, cum iar avea să recunoască cu mîhnire fața de relele obiceiuri ale țării, ci prin părintele său de care domnul avea „trebuință”. Ca fiu „din noblețe”, privilegiatul ar fi devenit lesne „sluga luxului”, de nu și-ar fi descoperit, precum I.H. Rădulescu (urmașul lui imediat) vocația de „luminător” al neamului. Izvodită din frămîntările și prefacerile unei epoci de tranziție, *Însemnare a călătoriei mele... făcută în anul 1824, 1825, 1826* poate fi considerată, în funcție de unghiul din care este privită, un „documentar de epocă”, un „breviar social și politic” sau, după cum notează Perpessicius, „un continuu avertisment, un semnal de alarmă pentru trezirea conștiințelor adormite”. Puși în fața decorului „politeist” în toate privințele al cetăților apusene, dar mai ales aflînd din nenumăratele *Cuvîntări deosebite* prăpastia ce separă Occidentul prosper de Orientul înapoiat, cititorii *Însemnării...* vor înțelege că nu răsfoiesc un „Jurnal de călătorie” obișnuit. Remarcabilă aici este tehnica insinuării: la Viena, de exemplu, este oprit a vizita Spitalul de nebuni, căci la vederea straielor orientale (turcești!) pacienții s-ar fi tulburat și „s-ar fi amestecat”. Nu lipsește retorica aluzivă, cu săgeți otrăvite trimise clerului ce la noi „stîrvește” pe divanuri (cum se exprima, solidar ideatic, un Budai-Deleanu), dar și boierilor fascinați de „metalul pămîntului” din care își fac

„anterie de fir” sau de „pielea samurului și a risului pentru care și de ris au rămas”. Calamburului i se alătură stilul excesiv prin care critică luxul femeilor de pe la noi, dormice să-și răstoarne pe rochii toată „cutia lui Bucur, cu toate fețele de panglici”. Nu ezită a-și îndoi indignarea cu aceea a altui spirit critic contemporan: „A strigat betul Eufrosin (Poteca) că ștofele în toată Evropa le port comedienii”. Interogația retorică sporește la rîndu-i mînia și neputința: „Dar cine și-au apropiat auzul, după auz judecata și după judecată hotărîrea care-au făcut?” Și iată cum sub înfățișarea unui inofensiv „jurnal de călătorie” se intrupează o adevărată *Mini-ma moralia* de tip iluminist. Deși stilul călătorului valah nu pare unor critici suficient de expresiv (mai ales că nu sînt defel excluse ca sursă de inspirație celebrele *Scrisori persane* ale lui Montesquieu) și nici „stînjenu” atît de des pomenit nu reprezintă un „criteriu estetic” acceptabil, Dinicu Golescu a lăsat literaturii noastre un document etic inegalabil, de o factură aparte. Acestuia i se alătură *Adunarea de pîlde*, un interesant *Prospect* tipărit în broșură pentru Școala „slăboda” de la Golești, precum și alte scrieri ce le credea utile cauzei sale, mai degrabă utopice. Moartea lui timpurie lasă o seamă de proiecte în stare de „santier”.

Și chair dacă Dinicu Golescu va trece prin vama veacurilor doar ca „părinte al memorialului de călătorie”, literatura română îl va înregistra perpetuu și sincer drept veritabilul ei fiu.

Gabriela Ursachi

CALENDAR

15.02.1834 - s-a născut V.A. Urechia (m. 1901)
15.02.1840 - s-a născut Titu Maiorescu (m. 1917)
15.02.1910 - s-a născut Paul Daniel (m. 1983)
15.02.1920 - s-a născut Lucian Emandi
15.02.1921 - s-a născut V.Em. Galan (m. 1995)
15.02.1923 - s-a născut Petre Solomon (m. 1991)
15.02.1930 - s-a născut Romulus Zaharia
15.02.1931 - s-a născut Petre Stoica
15.02.1938 - s-a născut Corina Cristea
15.02.1941 - s-a născut Doina Curticăpeanu
15.02.1944 - s-a născut Florica Mitroi
15.02.1945 - s-a născut Cornel Cosuțiu
15.02.1945 - s-a născut Ion Roșu (m. 1996)
15.02.1950 - s-a născut Dan Alexandru Condeescu
15.02.1971 - a murit Ion Calovia (n. 1929)
15.02.1984 - a murit Lola Stere-Chiracu (n. 1913)*
15.02.1988 - a murit Israil Bercovici (n. 1921)
15.02.2000 - a murit Constantin Georgescu (n. 1933)
16.02.1939 - s-a născut Ilie Constantin
16.02.1939 - s-a născut Constantin Stoiciu
16.02.1940 - s-a născut George Suru (m. 1979)
16.02.1947 - s-a născut Ion

16.02.1985 - a murit Victor Torynopol (n. 1922)
16.02.1991 - a murit Marin Iancu Nicolae (n. 1907)
16.02.1995 - a murit Victor Kernbach (n. 1923)
17.02.1923 - a murit Teodor T.Burada (n. 1839)
17.02.1925 - s-a născut Angel Grigoriu
17.02.1927 - s-a născut Titel Constantinescu (m. 1999)
17.02.1941 - s-a născut Mihai Ursachi
17.02.1947 - a murit Elena Văcărescu (n. 1864)
17.02.1950 - s-a născut Octavian Doclin
17.02.1951 - s-a născut Ion Lila
17.02.1971 - a murit Miron Radu Paraschivescu (n. 1911)
17.02.1972 - a murit Ion Petrovici (n. 1882)
17.02.1987 - a murit Pavel Boțu (n. 1933)
17.02.1996 - a murit Nicolae Carandino (n. 1905)
18.02.1885 - s-a născut Eugeniu Boureanu (m. 1971)
18.02.1886 - a murit Constantin D. Aricescu (n. 1823)
18.02.1908 - s-a născut Barbu Alexandru Emandi (m. 1983)
18.02.1924 - s-a născut Radu Albala (m. 1994)
18.02.1932 - s-a născut Forro Laszlo
18.02.1974 - a murit Cicerone Theodorescu (n. 1908)
18.02.1976 - a murit Mircea Grigorescu (n. 1908)
18.02.1980 - a murit Vajda Bela (n. 1902)

19.02.1904 - s-a născut Mircea Vulcănescu (m. 1952)
19.02.1908 - s-a născut Ana Cartianu (m. 1994)
19.02.1922 - s-a născut Paul Cortez
19.02.1924 - s-a născut Ion Petrache
19.02.1936 - s-a născut Marin Sorescu (m. 1996)
19.02.1939 - s-a născut Constantin-Theodor Ciobanu
19.02.1940 - s-a născut Mircea Radu Iacoban
19.02.1949 - s-a născut Liviu Ioan Stoiciu
19.02.1951 - a murit H. Sanielevici (n. 1875)
19.02.1953 - s-a născut Ioan Evu
19.02.1980 - a murit Henri Jacquier (n. 1900)
19.02.2000 - a murit Negoită Irimie (n. 1933)
20.02.1890 - s-a născut Emanoil Ciomac (m. 1962)
20.02.1901 - s-a născut Radu Cioculescu (m. 1961)
20.02.1905 - s-a născut Ziman Jozsef
20.02.1908 - s-a născut C.I. Siclovanu (m. 1953)
20.02.1911 - a murit Theodor Cornel (n. 1874)
20.02.1924 - s-a născut Eugen Barbu (m. 1993)
20.02.1927 - s-a născut Mircea Malița
20.02.1927 - a murit Constantin Mille (n. 1861)
20.02.1935 - s-a născut Arhip Cibotaru
20.02.1938 - s-a născut Doina Ciurea (m. 1999)
20.02.1949 - s-a născut Lucia

21.02.1805 - s-a născut Timotei Cipariu (m. 1887)
21.02.1865 - s-a născut Anton Bacalbașa (m. 1899)
21.02.1887 - s-a născut Claudiă Millian (m. 1961)
21.02.1901 - s-a născut Adelina Laerte Cârdei (m. 1987)
21.02.1939 - s-a născut George Timcu (m. 1997)
21.02.1943 - s-a născut Luminița Petru
22.02.1814 - s-a născut Grigore Alexandrescu (m. 1885)
22.02.1903 - s-a născut B. Jordan (m. 1962)
22.02.1903 - s-a născut Tudor Mușatescu (m. 1970)
22.02.1904 - s-a născut Nagy István (m. 1977)
22.02.1928 - s-a născut Eduard Jurist
22.02.1932 - s-a născut Carol Roman
23.02.1888 - s-a născut Mihail Săulescu (m. 1916)
23.02.1892 - s-a născut Tudor Măinescu (m. 1977)
23.02.1892 - s-a născut Const. T. Stoika (m. 1916)
23.02.1912 - s-a născut Romulus Vulcănescu (m. 1999)
23.02.1923 - s-a născut Eta Boeriu (m. 1984)
23.02.1976 - a murit Florin Iordăchescu (n. 1899)
24.02.1870 - s-a născut Izabela Sadoveanu (m. 1941)
24.02.1913 - s-a născut Stelian Păun (m. 1992)
24.02.1926 - s-a născut Ovidiu Cotruș (m. 1977)
24.02.1977 - s-a născut Valentin

24.02.1932 - s-a născut Eugen Cizek
24.02.1940 - s-a născut Virgil Bulat
24.02.1943 - s-a născut Horia Badescu
25.02.1881 - a murit Cezar Bolliac (n. 1813)
25.02.1892 - s-a născut Al. Duiliu Zamfirescu (m. 1968)
25.02.1896 - s-a născut Iosif Cassian-Mătasaru (m. 1981)
25.02.1897 - s-a născut N.I. Popa (m. 1982)
25.02.1899 - s-a născut Erwin Wittstock (m. 1962)
25.02.1901 - s-a născut Al. Tudor Miu (m. 1961)
25.02.1925 - s-a născut Eugenia Busuiocanu
25.02.1928 - s-a născut Benko Samu
25.02.1937 - s-a născut Corneliu Buzinschi
25.02.1939 - s-a născut Virgil Duda
25.02.1941 - s-a născut Mihai Elin
25.02.1948 - s-a născut Irina Grigorescu
25.02.1968 - a murit Al. Duiliu Zamfirescu (n. 1892)
26.02.1838 - s-a născut B.P. Hasdeu (m. 1907)
26.02.1907 - s-a născut Constantin Papastate
26.02.1909 - s-a născut Anavi Adam
26.02.1919 - s-a născut Constant Tonegaru (m. 1952)
26.02.1948 - s-a născut Valeria Victoria Ciobanu
26.02.1953 - s-a născut Viorel

Despre noua dezordine a lumii

NUMĂRUL 40 (iarna 2001-2002) al revistei *Lettre Internationale* are, ca întotdeauna, titluri remarcabile în fiecare secțiune tematică.

Întiul grupaj de texte, *Noua dezordine a lumii*, cu extrase din Emil Cioran (*Tratat de descompunere*) se constituie în marginea evenimentelor din 11 septembrie din Statele Unite: „Cînd refuzi să admiți că ideile pot fi schimbate între ele, sîngele curge... Sub hotărîrile ferme se înalță un pumnal, ochii inflăcrați prevestesc crima.” De la o „genealogie a fanatismului” în abstracto la realitatea cutremurătoare a terorismului în direct. Într-un dialog cu Frank Berberich (*De la teroare la apocalipsă?*), Paul Virilio atrage atenția asupra riscurilor incontrollabile ale reacției ineseși a Occidentului democratic la acest terorism „oriental” care a făcut progrese stupefiante („organizare, sincronizare, liniștea de lungă durată a unui complot rece”) la început de mileniu: „Dacă vom accepta transformarea acestui război într-unul religios, atunci ele nu vor fi evitate; și totul va căpăta proporții apocaliptice. Umberto Eco împinge „scenariul” pînă la capăt, „chiar dacă asta ar însemna să ne exersăm pe tărîmul science-fiction-ului”, imaginînd „o ciocnire frontală între Orient și Occident”... O utopie neagră nelipsită de sens, după cum dramatic s-a văzut la 11 septembrie. De notat sînt și alte titluri precum: Susan Sontag, *Excepția americană* („Și nu este oare adevărat că americanii mereu își tot pierd inocența?”), dar și contribuțiile românești: Mircea Vasilescu, *Discursul antioccidental*, o tipologie a retoricii antioccidentale în presa românească, Andrei Pippidi, *Așteptînd să cadă Kandaharul*.

Trecînd la secțiunea consacrată culturii („Cultura-cardiogramă”), unul dintre subiectele de atracție ale numărului de față este, nu incăpe nici o îndoială, fragmentul reproduș din volumul *Scrisori 1925-1975*, Hannah Arendt-Martin Heidegger, carte ce urmează să apară la Ed. Humanitas, în traducerea lui Catrinel Pleșu. În 1925, Hannah Arendt, studentă la filozofie venită la Marburg să audieze prelegerile profesorului, are 19 ani, iar Martin Heidegger – 36: „Iubirea mea! Oare m-am mai bucurat vreodată de un om așa cum am făcut-o aseară? Aș vrea ca aceste clipe din viața noastră să nu ne piară din minte niciodată și să fie mereu prezente atunci cînd ne clătînim, cînd șovăim sau cînd uităm să fim buni. [...] Eram împreună – fără neliniști și dorințe, fără întrebări și îndoieli – atît de complet destînși, încît aș fi chiuît de bucurie, dacă venerația pe care o simțeam în această clipă nu m-ar fi făcut și mai fericit”. Un *coup de foudre* și o poveste de dragoste întreținută de o corespondență de-a lungul a 50 de ani (corespondența lor e cunoscută în totalitate doar de cîțiva ani încoace, din 1998, după apariția ediției germane, ulterior traduse și în franceză, engleză ș.a. Ea – intelectuală evreică poliglotă, emigrată în SUA, el – fascinantul filosof... care îl celebrase pe Führer... Dar „chestiunea judecării este o chestiune dificilă”, cum îi spune Heidegger însuși

Debut la „Cartea Românească”

PREMIUL Concursului de debut al Editurii „Cartea Românească”, pe anul 2001, a fost acordat poetei Catrinel Popa pentru volumul *Caietul oranj* (*Jurnal de sanatoriu*). Juriul de premiere a fost

Hannei, cu un an înaintea morții. Volumul va stîrni cu siguranță nenumărate comentarii la adresa omului Heidegger!

Semnalez de asemeni (altfel, spațiul nu-mi mai permite) alte cîteva titluri: Antonio Tabucchi, *Un univers într-o singură silabă* (un eseu între biografie și ficțiune despre „voci, limbi, vise”), Adrian Mihalache, *Avangarda. Spectacol de adio* (avangarda nu-și mai are locul în lumea noastră!), Andrei Gorzo, *Arhiva de coșmaruri* (o vizită de o săptămînă a site-ului www.geocities.com/thenightmare-project). Și încă, *last, but not least*, sînt prezente în nr. 40 al revistei numele colaboratorului, respectiv redactorului *României literare* C. Rogozanu *Revizuirea, falsa problemă a literaturii române* – îndemn, peste mode și timp, al „unei treceri de la «critica negativă» la «critica pozitivă»” în literatura de azi, și Cristian Teodorescu (proză literară, *Regele în Biblioteca Lettre Internationale*).

Adina Dinițoiu

În legătură cu Anuarul USR

CONTINUĂ să-mi sosească (prin poștă, prin fax, prin e-mail) de la membrii Uniunii Scriitorilor fișele lor biobibliografice, de care am nevoie pentru întocmirea *Anuarului USR* și pentru completarea sau corectarea datelor din *Calendarul revistei noastre*. Mulțumesc celor care au dat dovadă de solitudine pînă în prezent (nu-i mai menționez, pentru că sunt aproape două sute) și aștept informații și de la ceilalți membri ai Uniunii Scriitorilor (aproximativ două mii). Iată (pentru reîmprospătarea memoriei) minimum de informații care îmi sînt necesare: 1. Semnătura folosită în mod curent în activitatea literară. 2. (Alte) pseudonime. 3. Prenumele și numele din acte. 4. Data (ziua, luna, anul) și locul (localitatea, județul) nașterii. 5. Studii (selectiv). 6. Debut (în ce gen, în ce publicație, în ce an). 7. Cărți publicate (titlu, gen, prefață sau postfață, ilustrații, localitate, editură, colecție, serie, an de apariție, reeditări, traduceri în alte limbi). 8. Anul primirii în Uniunea Scriitorilor. 9. Premii literare (ale USR, ale filialelor USR, ale Academiei Ro-

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Selecția citatelor

SÎNT mulți autori vechi pe care nu-i mai citesc decît specialiștii și din a căror operă circulă doar „pagini alese”, fragmente incluse în antologii, sau chiar numai cîte un citat celebru, care se dispensează de menționarea sursei. A observa cum se desprind din text asemenea fragmente preferate de urmași e interesant pentru istoria mentalităților și pentru istoria culturală. Iar recitirea lor în contextul din care au fost decupate poate produce destule surprize. Definitiv rupte de context au fost la noi, de pildă, cele cîteva fraze în care cronicarii și alți oameni de cultură din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea se refereau la originea romană a românilor, la originea latină a limbii, la unitatea locuitorilor din cele trei țări. Selecția pozitivă a funcționat coerent, reasamblînd fragmente importante pentru istoria formării unei conștiințe a identității naționale. Totuși, pentru o istorie alternativă – a conflictelor și a diferențelor –, pot deveni semnificative tocmai pasajele sistematic omise de comentatori.

Stolnicul Constantin Cantacuzino (mă refer de fapt la *Istoria Țării Rumânești*, fără a ține cont de mai vechile sau mai noile controverse în atribuirea paternității ei) n-a intrat decît marginal în selecția „estetică” a istoriilor literare: pe drept cuvînt, în măsura în care stilul său e destul de arid și oferă puține insule de subiectivitate și de expresivitate (voluntară sau involuntară). Pe de altă parte, ocolirea sa se explică și printr-o opțiune mai generală a criticii românești, prin preferința acordată oralității populare și printr-o oarecare antipatie față de stilul cult, savant, greoi etc. În schimb, în discuțiile despre afirmarea latinității, unității și continuității au intrat invariabil cîteva din frazele din *Istorie...* La recitirea textului, e surprinzătoare întîreșerea frazelor cu pricina, monumentalizate de posteritate („sîntem adevărați romani și aleși romani în credința și în bărbăție”), cu unele mult mai neconvenabile și mai provocatoare, perfect potrivite într-o viitoare antologie a conflictualității. Evident, nu spun aici nimic nou, nimic care să nu fie o banalitate pentru specialiștii în istoria literaturii vechi; mi se pare totuși că merită observate tocmai preferințele culturale: textele sînt de mult în circulație publică, dar nu toate pasajele lor au intrat în „selecția oficială”.

De fapt, în spiritul opțiunilor previzibil patriotice ale comentatorilor, e înregistrată în istoriile literare cel mult ironia îndreptată împotriva grecilor („hulesc pe alții, căce fiind ei scăzuți den toate și lipsiți, și suparați sînt foarte”; citez după ediția *Cronicari munteni*, M. Gregorian, 1961) – nu și cea adresată moldovenilor. Respingînd mai mult cu umor decît cu indignare legenda originii țîlhărești a românilor, autorul conde ironic: „însă și moldovenii de poftesc aceia ale aceleia povestite să ție și să crează, cum dintr-aceia ei pogoară, volnici vor fi. Și neamul și ijderenii lor de la acei țîlhari și furi de vor vrea să-l mărturisească, încă în voie le va fi, *doară zicînd că au și cevași cale de a mai crede*” (sublinierile, aici și în continuare, îmi aparțin). Nici legenda lui Dragoș nu e tratată cu prea mult respect frătesc: „ci numai dacă din păstori își fac moldovenii începătura, poate le zilce neștine măcară și glumind (iară nu cu adevăr) că *can dintr-aceia sînt*. Drept că păstori necuvîntătoarelor dobitoace, de nu toți sînt furi, *iară gazde de furi tot sînt*, iproci”. Fragmentul clatină dintr-o lovitură două mituri naționale: cel al armoniei dintre provinciile istorice și cel al modelului păstoresc (patriarhal, nobil, eroic).

Dacă acest fragment e interesant mai mult sub aspect anecdotic, ca eșantion de istorie a mentalităților, a identităților regionale și a raportărilor polemice între moldoveni și munteni (dialogul se poate completa cu fraze acide ale lui Miron Costin și ale lui Cantemir la adresa muntenilor), un altul e chiar mai substanțial în planul istoriei ideilor. Amintesc mai întîi citatul – „model”, reproduș de zeci de ori în antologii: „însă rumânii înțeleg nu numai ceștia de aici, ce și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii și toți cîți și într-altă parte să află și au această limbă, măcară fie și cevași osebită în niște cuvinte den amestecarea altor limbi”. Și mai cunoscut sună finalul frazei: „toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură”. Aici se opresc de obicei citările. Dar textul continuă, cu o structură adversativă: „Nu zic însă că toți, toți cîți astăzi să află lăcuiitori într-aceste țări, că sînt toți rumâni, că aceia nici au fost, nici iaste, nici nice într-o țară cîte putem ști că sînt în emisferul nostru, ce *mai mulți streini și veniți dupe-ntr-alte țări*. Însă mai vîrtos cei ce să află și pînă astăzi mai blagorodni și mai de folos neamuri, unii sînt den sirbi, alții den greci, alții den arbanași, alții den frînci, alții dintr-alte limbi. Că și domnii încă mai mulți den streini au statut”. Se mai poate adăuga un pasaj (tot selecție fiind și aceasta, desigur): „că nice unul nu e, mi să pare, din cîți mai nainte să vad astăzi și la curte că sînt, a cărora au tată-său, au moșu-său, au stremoșu-său, au tatal stremoșu-său, au cevași mai în sus, care să nu fi fost au sirbu, au grec, au alt cevași neam strein, au măcar armean”. Este evident că un discurs național(ist) nu avea nici un motiv să selecteze aceste pasaje. Care pot avea motivații subiective, personale – dar acest lucru (valabil pentru toate afirmațiile, inclusiv pentru cele pe care posteritatea preferă să le considere „corecte”) nu le scade din interes

Exilul lui Mihai

Mihai Fărcășanu

ÎN TOAMNA anului 1946, când Dinu și cu mine ne-am întors din vacanță, Marie Pillat ne-a spus niștită că Pia, fiica ei și sora lui Dinu împreună cu soțul ei, Mihai Fărcășanu, au ușit să fugă în străinătate.

Mi-l aminteam pe Mihai Fărcășanu la 7 aprilie 1945, venit noaptea la catafalcul ocrolui său, poetul Ion Pillat, pentru a-i duce un ultim omagiu. Era palid, ovăitor, își lăsase mustață încercând astfel în mod ridicol – să-și schimbe înfașurarea pentru a se face de nerecunsocut, căci era mărît.

După 23 august 1944 – o dată cu trecerea României de partea aliaților anglo-mericanii, – Mihai Fărcășanu fusese până la 1945 directorul *Viitorului*, cotidianul partidului Național-Liberal și președintele organizației Tineretului Liberal. În acei ani locuia cu Pia, într-un mic dar frumos apartament, la parterul vilei din str. Pia Brăianu nr. 9 (azi Alexandru Philippide) al cărui etaj era ocupat de Marie Pillat și de noi.

Mihai era frumos cu părul său aproape alb, încununându-i figura prelungă, subire, iar privirea ochilor de obicei întioară, visătoare, devenise intensă. Își schimbase și mersul, din nepăsător, devenise grăbit, hotărît.

Se perindau pe la el, acasă, tineri veniți din toată țara. Erau curați, încrezători, unii purtau costum național. Fuseseră publicate: *Scrisori pentru tineretul român*, o carte învățând că scopul vieții nu consta în câștigarea bunurilor materiale și urcării pe scara socială, ci în obținerea unui asce-

tism, oțelind sufletele în lupta pentru libertate și democrație, împotriva oricărui totalitarism. L-am văzut electrizat de energia tinerilor, strânsi în jurul său, magnetic, încrezători deopotrivă, în anglo-americieni care nu ne vor părăsi și vor veghea la respectarea tratatelor.

Mihai Fărcășanu era apreciat și prieten cu membrii americani și englezi ai comisiei aliate de control, ceea ce a atras ura sovieticilor.

Cu Dinu împreună am asistat la conferința lui, adresată tinerilor, ținută la Fundația Carol. Vocea sa catifelată căpătase o sentențiozitate metalică. Nu pot uita stupoarea publicului și ochii măriți de surprindere ai Piei,

când Mihai a fost întrerupt de vociferările violente ale unei bande de comuniști – care scandau lozinci și nici nu s-au potolit decât atunci când publicul a fost imprăștiat.

Pe zidurile Bucureștiului și pe tramvaie au apărut afișe cu lozinci care cereau „Moartea lui Mihai Fărcășanu dușmanul poporului.” Pia era înnebunită de teamă și avea ideea fixă de a-l scoate pe Mihai din țară. A început să apară din ce în ce mai rar ascunzându-se la prieteni. Uneori Marie Pillat, Dinu și cu mine îl însoțeam la vila de la Izvorani a soacrei mele, în casa Piei Alimăneșteanu de la Predeal sau chiar în mansarda apartamentului din București, locuit de noi.

Într-o zi se afla chiar la el acasă, în momentul în care s-a sunat la ușă. S-a dus să deschidă și securiștilor care-l căutau le-a spus că Mihai Fărcășanu nu locuia acolo. Aceia au plecat. Securitatea nu era încă bine instruită. În acel timp de teama unor descinderi, Pia i-a ars romanul, scris de el în Georgia, unde fusese trimis pe front ca simplu soldat. Când a aflat Mihai i-a spus: „Mai bine mă ucideai pe mine.”

Era trist, închis în el însuși, dar cu noi, întotdeauna recunoscător. Într-o seară, în odaia noastră, strânsi în jurul unei măsuțe din fața căminului ne-a citit începutul romanului său *Frunzele nu mai sunt aceleași*. Eram pasionați de trepidăția călătoriilor sale prin viață și cultură și surprinși de luciditatea dusă până la cinism cu care-și privea tinerețea sa boemă petrecută în cafenele, dar și de fervoarea frecventării bibliotecilor din Londra și Berlin în ve-

derea perfectării tezei sale de doctorat *Monarhia socială*. Romanul a fost premiat. Apăruse sub pseudonimul de: Mihai Villara și nu se știa că autorul este unul și același cu Mihai Fărcășanu. În urma cronicii entuziaste scrise de Virgil Ierunca, ziarul *Lumea* condus de G. Calinescu, a fost desființat. Din revistă nu s-a mai păstrat decât afișul de la chioșcurile de ziare: „Un mare scriitor, Mihai Fărcășanu”.

În timp ce el zăcea inactiv și umilit, Pia se ascundea la Lili Teodoreanu. Cu o perseverență uimitoare Pia a țesut o întreagă rețea de relații care i-au facilitat scoaterea lui Mihai din țară.

Pia era conștientă că soțul ei va fi până

în care se adunau ofițerii britanici să ia un drink și să schimbe o vorbă, Pia își alesese un loc retras, lângă cămin și citea o carte. Murmurul vocilor însoțea melodia unui slagăr, atunci la modă. Un tânăr ofițer englez, foarte înalt și voinic, cu părul blond și cărlionțat, ochii intens albaștri, nas acvilin, ca un cioc de pasăre rapitoare, a observat-o pe mica cititoare singurată și a invitat-o la dans. Era Anthony Edwards medicul celui camp militar, care peste 10 ani va deveni soțul Piei.

În 1996 mă aflam cu Pia și Toni (Anthony Edwards) într-un pub aflat pe marginea unuia din drumurile înguste ce străbat Țara Galilor despre care Toni îmi

spunea că urmau șoselele romane ce șerpuiau ocolind dealurile majestuoase și singuratece. Din pajiști se înălțau aburi învăluind înălțimile ce se estompau în noapte. Eram singurii oaspeți în camera cu pereți câptușiți cu lanuri, la masa așternută elegant, luminată de lumânări trandafirii aprinse. Vechi gravuri și acuarele, vase de aramă și de cositorânduite pe poliș împodobeau pereții. Toni se așeză fața Piei – o privea prin ochelarii aburiiți și mi-a spus:

Mihai Fărcășanu și fratele său Nicu în 1980, la Washington

la urmă prins și o dată cu el vor fi băgați în pușcărie membrii familiei și prietenii care-l ascuseseră. Astăzi, după mai bine de 50 de ani de la fuga lor, când Pia îmi telefonează în fiecare lună, din Anglia, unde locuiește, nu facem decât să răscolim trecutul găsindu-i mereu alte și noi înțelesuri. Cel mai mult mă doare când Pia nu uită să-mi amintească ura și indiferența față de tatăl ei, care ca un adevărat „Brătianu” neiertător și intransigent până la cruzime, a dat-o afară din casă și a rămas rătăcită, în plină iarnă, atunci când a divorțat de Ilie Arapu, deoarece se îndrăgostise de Mihai Fărcășanu. N-am îndrăznit să-i spun că ea însăși este un „Brătianu” la fel de aspră, neînțelegând și neiertând furia tatălui său – nici chiar acum în preajma sfârșitului vieții ei, cu atât mai mult cu cât, până la urmă Mihai a cucerit toată familia și ceremonia nunții lor a avut loc în casa părinților ei.

Pia îmi repetă cu stăruință, deoarece trebuie să se știe, că Mihai nu a vrut să părăsească țara. Ea l-a convins argumentându-i că prezența lui periclitează pe cei din jurul său, iar în străinătate va avea libertatea și va găsi sprijinul de a face cunoscuta soarta României și a țărilor din Est subjugate de comunismul sovietic, și va menține trează atenția Americii și a Europei de Vest. Ultima oară Pia mi-a spus că moartea l-a cuprins pe Mihai treptat și insidios atunci când a realizat că nu poate face nimic pentru țara pe care o părăsise – abandonând totul și chiar pe sine însuși.

deodată: „uite-așa, când am cunoscut am invitat-o la masă și ea a comandat o pe șuncă și eu m-am îndrăgostit de ea. Îmi petreceam vacanța în Anglia aproape în fiecare vară – după ce Dinu nu a mai fost. De obicei Pia mă aștepta la aeroportul Heathrow și străbăteam cu automobilul Anglia și Țara Galilor, cu drum străjuite de castanii înfloriți și salcâm, care atârneau legănându-se – ciorchini flori galbene. Casa lui Toni o vedeam

A JUNȘI cu un avion în Italia, la Bari, cei doi fugari au fost acceptați și primiți la recomandarea lui Ivor Porter – de o formație a

Mihai Fărcășanu

rații Fărcășanu la Londra în 1936, de la dreapta la stânga: Mihai, Margareth, Mia, Nicu, Paul Zotta

parte, ca un vapor alb printre valurile
ense ale dealurilor. Îmi intrase în suflet
a căsuța înconjurată de grădina cu
odendroni cu coronoale ca largi crino-
e înflorite mov, trandafirii, aurii și
astre, cu boschetele de ortensii și de
cise, cu petuniile înfoiate și crăile
ce se revărsau din hârdaiele și ghive-
e așezate sub ferestre. Dimineata mă
eam în clinchetul clopoțelilor de la
ul oilor grase și pufoase pascănd pe
ști și de mirosul de pâine prăjită și ouă
slănuțuță pregătite de Pia.

În vara aceea nu m-am odihnit
arece a trebuit să triez sutele de scrisori
ise Piei de mama ei, Dinu, Monica și
pe parcursul a 50 de ani. Pia mi le-a
s spunându-mi că trebuie să le aduc în
deoarece nu vrea ca acestea să fie
icate după moartea ei. Eu aș fi vrut să
rdem. Mă vedeam în noaptea rece,
reună cu Pia ascunzându-ne în coșul
ier în care se ardeau gunoaiile de hâr-
privind flăcările ce s-ar fi înălțat ca o
ă adusă trecutului. Pia s-a împotrivit
mentând cât de mult au ajutat-o
sorile să suporte exilul și înstrăinarea.

ntr-o zi mi-a adus un plic mare
lușit cu scrisorile trimise ei de Mihai în
anii 1947, 1948 și în anul 1955,
spunându-mi să am grijă de ele.
Le-am citit parcurgând eșecul
luptei dinainte pierdute, care a dus
la dureroasa lor despărțire.

Pia îmi povestise că în iarna
anului 1947 au plecat la Roma, tre-
buind să părăsească campusul de la
Bari. Pia a avut grijă – un timp – de
copiii răsfățați ai unui cuplu bogat,
pe care doar Mihai îi potolea.
Rătăceau amândoi pe străzi și
cumpărau castane coapte, fierbinți,
și se întrebau dacă să le mănânce
sau să-și încălzească mâinile
strângându-le în palme.

Chiar de la începutul anului
1947 a început corespondența
noastră clandestină cu Pia, căci, pe
de o parte, tremuram de grija lor,
iar pe de alta, contactul cu ei ne
mentinea încrederea și speranța.
Atât de mare era această convin-
gere încât la 6 martie 1947 Marie
Pillat îi scria Piei că nenea Dinu
(Dinu Brătianu) recomanda să nu
plece în America, deoarece va fi
costisitor și greu de revenit în
momentul în care se va produce
schimbarea și va fi nevoie de
Mihai în țară. Din câteva scrisori

intrare în Anglia pentru a reprezenta par-
tidul liberal român – la Oxford – la
Congresul partidelor liberale, deși fuseseră
recomandați de Dinu, Gheorghe și Bebe
Brătianu, iar pentru B.B.C. căpătaseră
girul lui Ivor Porter.

La 4 septembrie 1947 Mihai Fărcășanu
plecă la Lisabona pentru a-l întâlni pe ge-
neralul Rădescu, reprezentantul de seamă
al rezistenței românești – foarte iubit de
americani. Se pregătea să meargă în Ame-
rica și învăța de zor englezește. Mihai i-a
solicitat acestuia sprijinul ca americanii să
emita lui și Piei o permisiune specială pen-
tru a intra în țara lor. Rădescu i-a vorbit
atunci despre necesitatea unui ziar al Re-
zistenței pe care va trebui să-l conducă.
Mihai era bine dispus scriindu-i Piei des-
pre cafeaua bună și fructele servite în
avion, briza care venea dinspre ocean ră-
corind străzile Lisabonei și „vinul portu-
ghez uimitor.”

Oricât ar părea de contradictoriu atât
prototipul tânărului ideal creat de Mihai
Fărcășanu în *Scrisori către tineretul român*
cât și eroul boem din *Frunzele nu mai sunt*
aceleași nu sunt plămuiți, ci înfățișări ale
aceluiași personaj: Mihai Fărcășanu.
Scrisorile adresate Piei descriu ratarea
celor doi eroi și sfârșitul
romanului unor vieți.

În toamna anului 1947
Pia, cu firea ei trepidantă
și independentă, obosită
de incertitudini și lipsuri a
plecat la Paris, unde lo-
cuia unchiul său Nicolae
Pillat. Mihai a rămas la
Roma pândind orice oca-
zie prielnică unor atitu-
dini și acțiuni politice.

Între timp umbla sin-
gur prin Roma descifrând
distrat farmecul subtil
emanat de vechimea pie-
trelor emaciate, de pomii
înaripați, de culoarea ca-
selor rămase așa de se-
cole. Pe aceleași locuri pe
unde pășea trecuseră și
alții, alergaseră și căzu-
seră și fuga a fost mereu
reluată. Și pomii și fân-
tânile și pietrele erau ace-
leași mai tari ca oamenii
deși vor pieri și ele într-o
zi, dar lui Mihai i se pă-
reau străine pentru el
locul era mort, nimeni nu-
i spunea nimic. Doar ce-

căci îl privise cu Pia. Aco-
lo sau în altă parte, altă
dată sau atunci își dădea
seama că nu poate avea
nimic fără Pia căci timpul
se scurgea în agitație și
rumori de neînțeles din
care nici praful nu se
alegea (Scrisoarea din 4
febr. 1948).

Starea ne melancolie
și neputință se datora
eșecului întrunirii de la
Geneva și la Lausanne
între 13-18 februarie, a
celor mai de seamă repre-
zentanți ai rezistenței:
generalul Rădescu, Nicu-
lescu-Buzești, Matei Ghi-
ca, Ghilezean, Titu Pogo-
neanu, Manuila, Caranfil,
Anastasiu, Ioanițiu și alții,
în vederea alcătuirii unui
comitet care să coordone-
ze activitatea românilor
din străinătate și care să se bucure de un
prestigiu moral perfect. Mihai Fărcășanu
cu carisma și bunul simț nu lipsit de hu-
mor, servea drept tampon între cei care
susțineau formația: Tilea – Davila și cu cei
care-i vroiau pe Rădescu, Gafencu și
Buzești. În acele zile Regele Mihai se afla
la Davos de unde a coborât la Lausanne,
solicitat de reprezentanții diasporei. Cu-
noștea neînțelegerile românilor asupra for-
mării comitetului și i-a ascultat pe rând,
separat: pe Rădescu, Niculescu-Buzești și
Fărcășanu. Deoarece își luase angajamen-
tul față de elvețieni să nu facă nici un „gest
politic” a refuzat îndemnul de a face o
declarație în privința violenței cu care a
fost silit să abdice, preocupat să nu
agraveze situația din țară, iar în privința
alcătuirii comitetului a refuzat să se
amestece în chestiuni de persoane. Regele
plecă și el în America pentru a-și da seama
de intențiile din politica internațională
(Scrisoarea din 25 februarie 1948).

Imediat după întâlnirea de la Lausanne
Mihai Fărcășanu îi scria Piei: *Timpul și*
convintele și mizeria umană sunt așa de
inconsistente în vântul ăsta rece. Tot ce am
construit e pulbere. Dar îmi spun că poate

Pia Fărcășanu în 1940

de acum înainte voi putea să prind n
mult din ceea ce se destramă și
împrăstie.

Îi rămânea lui Mihai Fărcășanu do-
quiescenta iluzie de a căuta în Ameri-
înțelegerea pentru cauza României și
celor din Estul Europei.

Sosiți la New York soții Fărcășanu
participat la înființarea postului de rad-
Vocea Americii al emisiunilor pentru Ro-
mânia. El a fost primul director, iar P
anunța știrile. Ascultam vocea sprintenă
Piei și comentariile politice ale lui Mih
care dădeau încredere și speranță. Curâr
însă au fost dați afară cu violență și în-
curcați într-o plasă de intrigi, de o nou
conducere, docilă intereselor americane
a tergiversa și abandona Estul – Europei
conform Tratatului de la Yalta.

Locuiau atunci într-un mic apartame-
la Dobbs-Ferry, o localitate plină de vege-
tație lângă New York unde ajungeau în fi-
care dimineată cu trenul. De oboesală
zbucium Pia s-a îmbolnăvit de plămâni
Mihai a îngrijit-o cu sfîntenie.

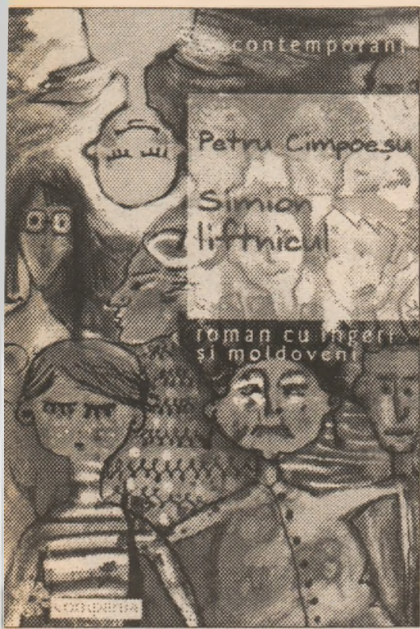
Primeau frecvente vizite ale Louise
Gunter, soția ambadorului american în
România care decedase la București în
anii războiului. Louise Gunther rămăsese
prietenă cu mulți români și avea o atenți
deosebită pentru soții Fărcășanu. Ave-
importante relații cu oamenii politic
americani și locuia la Washington într-
veche și frumoasă casă moștenită de l
familia ei care făcea parte din aristocrație

Mihai a început să locuiască mai mu-
la Washington, folosind relațiile Louise
Gunter pentru inițiativele sale politic
serveind România.

Pia rămăsese la New York unde își
câștiga existența ca secretară. Ceea ce
înstrăinat-o treptat de Mihai, obsedat și
zbuciumat de a nu părăsi lupta pentru
România. Toate acestea au dus la divorțu
lor, în anul 1955, când Pia s-a stabili
definitiv în Anglia.

Până acum nu au apărut documente
despre activitatea lui Mihai Fărcășanu în
America. Se știe că acel comitet ce nu s-a
putut înfăptui la Lausanne a luat ființă în
America, format din Rădescu, Gafencu și
Mihai Fărcășanu. A scos ziarul *Românu*
redactat uneori numai de el și care apărea
la New York și München. Printre scrisorile
Piei am găsit reproducerea unei fotografii
publicată într-un ziar, căci se vede rastelu
tiparului, în care apare președintele
Truman, înconjurat de câteva personaje
printre care și Mihai Fărcășanu.

Comentarii critice

Șalul, pălăria de paie, pasărea

fantasma din somn într-un alt limbaj, al logicii comune, rațional, se elimină totodată și ceea ce scapă amintirii la trezie. Cel ce povestește se reconstituie visul nu poate recompune toate fazele lui și nici nu poate ocoli cenzura exercitată de sentințele conștiinței (teoria refuzării). Ar fi în stare un observator să supună examenului obiectiv fluxul de imagini depănate pe ecranul său interior când doarme, dacă înainte nu s-ar smulge din succesiunea aparent haotică, adică ar întrerupe vraja visului abia trăit? Derrida susține că la această interogație un filosof ar răspunde cu un „Nu!” hotărât, ar nega că se poate dezlega taina prădat de uneltele explicației discursive. În schimb, un scriitor n-ar tăgădui atât de ferm, ar fi înclinat să zică: „Poate!”, „Parcă!” sau „Citeodată da!” Cu ce temei? El beneficiază de roadele unei experiențe, poate menține uneori o acțiune și în ramele închipuirii din vis, renunțând la prozaica deșteptare. Derrida insistă asupra regretului celui sustras plăcerii de a vagabonda în mirific și imprezvizibil, el revine adesea pe pământ cu sentimentul că pierde ceva irecuperabil, că e păgubit, că nu poate fi consolată, că a stricat, catapultat din legănarea adormirii, o armonie, frumusețea unui decor.

Utilizez ca un preambul la articolul de față reflecțiile esteticianului francez, la care voi apela și mai târziu în demonstrație. Ele mă ajută să mă orientez în ceea ce am de gând să întreprind, și anume să scot în evidență curente fecunde din proza românească modernă, care combină minuția până la acribie a reproducerii realului cu elemente de miraculos și supranatural. Una din direcții împinge paradoxal fantasticul pe o pistă a exactității, ca și cum ar îndeplini exigențe ale realismului, în marginile posibilului cotidian. Modele recunoscute sunt Kafka sau corifeii ai literaturii sud-americane ca Marquez și Cortazar, pe versante totuși diferite. Printre precursorii autohtoni, mai frecvenți în exerciții de preluare contemporană, pot fi numiți Gib Mihaescu (*Rusoaica*), Mircea Eliade (*La țigănci*, *Pe strada Mintuleasa*), Ștefan Bănuțescu (*Mistreții sunt blinzi*, *Cartea milionarului*). Lista e, evident, mult mai lungă. Și dintre autorii ultimilor ani sugerez o serie de modalități care nu se reduc la un calapod, în expediții de recunoaștere, în zone nedefinite, Dumitru Țepeneag, în faza mai veche a schițelor, cu un onirism „ostentativ”, cu alăturări șocante care sparg rutina, și mai nou în roman (*Maramureș*), unde cultivă un coeficient de fenomenal în albia unei simplități și transparențe premeditate a narării. Apoi, la altă extremă, Mircea Cărtărescu care transfigurează, prin-o jerbă multicoloră și o imagistică abundentă, un cenușiu plat, reinviind cartiere ale Bucureștiului. Fără să se teamă de contrast alternează aceste evocări cu scufundări în straniu, cum ar fi conjurația mormolocilor nevătători și cu raiduri în luptare exotice, cu exhibiții sexuale (*Orbitor*).

În acest avânt de depășire a realismului cuminte, am remarcat de curând performanța unui prozator încă tânăr și aproape fără notorietate. Am fost surprins la lectura romanului *Povestea Marelui Brigand* de prezența unei tehnici narative rafinate, pe un suport de viață și de depozitare livrescă extrem de pretențios, un autor la fel de stăpîn pe descriția fidelă de epocă și pe resorturile inspirației magice, cu rădăcini indigene, dar și străine. Ce-am reținut cu satisfacție la Cimpoeșu e că el adună la etajul de jos răbdător, amănunte veri-

dit și inopinat, le restituie fragmentar pentru a spori interesul ca să le poată reuni ca întreg. După ocoluri, urmărite cu incetinitorul sau accelerat, în ritm variat, se ajunge la o unitate. Vreau prin urmare să afirm că autorul a învățat harnic lecția romanului realist clasic și a sondajului psihologic până la discontinuitatea tipologiilor și ruperea coerenței caracterului, pe filiera Dostoievski, Proust, Faulkner. Astfel e preparată concomitent decolarea cu nimic stridentă spre legendă, enigmă și bizar, păstrînd cu toate acestea registrul normalității. Exactitatea din porțiunile lucrate cu procedee migalose realiste dă impresia că prin răbdătoare acumulare ceața se destramă, izbindește lumina și enigmele se rezolvă. Nu este însă așa, e tot mai invers, cu cît are întîietatea faptului precis cu atît crește și confuzia. Pe această contradicție a scontat și autorul, construind rafinat caractere originale (de calitățile romanului în diversificarea tipologiilor mă ocup într-un alt articol). Peste intriga stufoasă, cu explicații limpezi, în ordinea concretului, se conturează un suprafundal cu noime nedivulgate. „Oamenii fac ceva, dar gîndesc la altceva”, e o generalizare încă elementară pe care o face autorul, fiindcă abia tatonează indefinitul, stratul nelămurit pînă la capăt.

Mă întorc, cum am făgăduit, la tezele lui Jacques Derrida, în discursul menționat, despre ștergerea hotarului dintre vis și trezie și decepția trăită de insul respectiv de a nu mai putea reface ce s-a petrecut în închipuire. Arta poate opera și cu incertitudinea, remarcă filosoful, atunci cititorul nu mai e sigur dacă s-a pășit în afara vrajii visului prin călcarea pe podeaua solidă a realității sau dacă visarea continuă. Un dubiu dăinuie, se strecoară o nostalgie după plutirea fantazării și farmecul imaginat. Nu numai de Kafka amintește Derrida, dar și de *pălăria de paie*, de Panama, care irumpe într-un vis a lui Walter Benjamin, eseistul obsedat și de un *șal* căruia i-a repartizat tot în somn o dublă cheie: de a înfășura gîtul grațios al unei doamne, dar și de a scoate în relief o inscripție în limba franceză, care trebuie decriptată. Pentru Derrida, fugarul Benjamin, expatriat, care resimte fericirea unui vis, cum exclamă, cu un an înainte de a se sinucide în retragerea sa spasmodică din fața naziștilor – ilustrează și o idee a prietenului său Adorno, cel după numele căreia s-a instituit premiul decernat. Șeful Școlii de la Frankfurt a vorbit despre „posibilitatea de a pătrunde imposibilul”. Să fii treaz chiar în vis, să te sustragi, apoi, fără să deschizi ochii – iată ipostaze care îi preoacă pe toți trei.

Plutind în aer

ROMANUL *Povestea Marelui Brigand* e clădit pe un joc de echivocuri, care își are originea în prelungirea unui vis în faza de veghe. Nimic nu e atunci sigur nici la personajele sale complexe, alcătuite cu densitate realistă. Frapează o coincidență de preocupări cu ideile lui Derrida, care certifică indirect virtuțile romancierului. Visele personajelor sînt narate des, ele conțin semne, avertismente, somații și, de predilecție sunt premonitории. Petru Cimpoeșu reproduce într-un loc ce zice biblicul Iosif faraonului: „visele care se repetă se împlinesc”. Ele sunt în roman individuale, pot însă și vagabonda nefixate la o persoană. Că judele va deveni

ce la Walter Benjamin era șalul sau pălăria de paie devine la personajul lui Cimpoeșu *pasărea* în zborul ei planat. Accentul e pus aici nu pe euforia dobîndită în vis, ci pe presentimentul de groază. Judele povestește că a simțit bătaia aripilor care i-a trimis un aer rece în obraji, și a rămas incremenit în fața privirii fixe din pupilele roșii, cenușii sau galbene, sinistre, iar penajul păsării și-a modificat brusc culoarea. Era să fie lovit cu ciocul sub frunte. A înțeles că orbește, a țipat, s-a acoperit cu plapuma. „După aceea, camerista a ieșit, iar eu am început treptat să văd din nou, sau poate atunci mă trezeam din somn și mă desprindeam de visul în care orbisem, sau poate că nu vedeam încă, ci îmi reprezentam spontan, pe o rețină cerebrală, lucrurile văzute cîndva și mă întreb dacă tot ce a urmat nu e doar repetarea amintirii unor lucruri văzute altcîndva, cu mult timp în urmă, mă întreb dacă nu cumva sînt orb din naștere”. Prin aceste stimulări ale ambiguității, în reverie, dar și cu ochii deschiși se verifică intuiția prozatorului, sprijinită pe inițiere și pe instinctul luării în posesie a ceva necunoscut. Înaintează printre stînci cu siguranța somnambulului, versat în sfidarea primejdiei.

Ezitănd între percepția nemijlocită, indubitabilă și între bijbiiala proprie irealității, grefierul e invadat și el de un freamăt și de o vibrație, „parcă niște mîini nevăzute îi cotrobăiau, în buzunare, propriile haine foseau ciudat, fără să i le fi mișcat nimeni, iar din temerea că mîinile acelea străine ar fi putut pune stăpînire pe el se ivi și crescute treptat o excitație plăcută, dar neliniștitoare, ca sfîșia și teama de sine, emoția tot mai intensă, spaima plină de bucurie a unei căderi spre înalt: <mai aproape de soare e mai frig>, gîndi grefierul și <plutesc deasupra unei prăpastii> – sau așa își aminti după aceea, sau așa crezu că își amintește”. Recapitulînd secunde, fu convins că a fost o iluminare, încerca „să-i găsească o explicație, conformă bunului său simț”. Pentru autor coexistă în personaj un bun simț comun, dar și în sens contrar revolta împotriva seriei, a uniformului. Petru Cimpoeșu distinge subtil tremurul ca o revelație a unei atingeri cu un lucru nepermis „S-ar putea oare spune că în clipele acelea ființa lui se vărsa în alt conținut?”. Pe grefier îl speriaseră puțină dedublări cu repercusiuni insesizabile. „ar fi putut fi un străin pe care-l purtase ani la rînd în cîrcă, pentru a-i înfrunta, din cele din urmă eșecurile și precarietatea...”. Era o stare de excepție, un drum către transcendență, odată cu schimbarea fizică: „Uitase unde se afla, îi venea să cînte și să plîngă, suspendat în lumina năucă, explozivă a după-amiezii, în care levita cu trupul fluid – un fel de abur risipit în aer, prelingîndu-se către țările cerului – și pe care o răsfirea cu ochii și cu sufletul...”. E o îndrăzneală la Cimpoeșu de a sări peste bariere, întind discontinuități psihice, în concurență cu faimoase scrieri europene, care patrulează terenuri similare. „E sigur că printre nenumăratele vise care ne colindă de-a lungul vieții se însinuează fraudulos și anonim visul propriei noastre morți, cel care ni se va împlini la urmă de tot, iar grefierul crezu cu toată convingerea că se afla în fața împlinirii aceluia vis neștiut”. Oamenii se lasă dirijați de prevestiri și superstiții, de iraționalul din ei și nu puteau ordona și înfrîna revărsarea launtrică. „Abia acum grefierul descoperi că presimțise acest moment și se temuse de el, fără să i se

Înainte și după somn

CÎND i s-a decernat recent premiul Adorno la Frankfurt (22.09.2001), renumitul filosof și estetician francez Jacques Derrida s-a referit într-un discurs tocmai la ipostaza greu de delimitat între starea de adormire și cea de veghe. Analizînd cîteva texte literare, pornind de la un instantaneu dintr-un alt roman a lui Kafka, *America*, el a sugerat că ar fi pentru cineva

cu penaj colorat

constă". Intrase în panică la ideea că e pindit de o amenințare, ea era însă nebuloasă și abia ulterior a priceput că voise să evite să fie pus să înregistreze mărturia jenantă a judeului, legată de femeia infidelă.

Să se ferească de tirania anticipărilor în somn e și dorința doctorului Marcu. Fusese odinioară în căutarea unor pastile care să-l ajute să viseze în timpul ațipirii tot ce și-a propus seara, înainte de culcare, apoi „nici măcar nu urmărise să viseze ceva la comandă, ci mai curînd să nu viseze anumite vise”.

O pondere aparte e atribuită viselor colective. Ele circula din gură în gură, povestite pe stradă, la cafenea, sunt apajul tuturor, fiecare adaugă un segment, chiar dacă uneori unul contrazice pe celălalt, versiunile tind să ajungă legende. Nu se mai poate garanta că fantasma are un izvor de țîșnire real și se potrivește cu mentalitatea comună sau e un miraj, plasmuit după culcare. Postamentul pe care e zidit romanul *Povestea Marelui Brigand*, deci întîmplarea care se spune că s-a petrecut odată, dar nimeni nu o mai poate reconstitui în întregime, se păstrează în penumbră. Pe un spațiu epic întins persistă fantoma vechii aventuri care nu se mai știe dacă a avut loc vreodată. În țîg cutreieră o altă istorie, de astă dată nu abreviată, redusă la un tors, vag, incert ca în povestea Brigandului, ci dilatată cu bogate detalii, unele abracadabrante. Cică în pivnițele bătrînei doamne Orzan viețuiește un pitic cocoșat. Fusese odinioară o fată frumoasă, susținea legenda, apoi, atinsă de un blestem, decăzuse într-un monstru murdar și urît mirositor, cu malformații congenitale. Era un moșneag lătos, aspru, nebarbierit, cu sprincele groase, ce-i acopereau pleoapele, îmbrăcat în zdrențe, pătate cu uleiuri și vopsele, se mișca greoi prin hrubă, tușea și scuipa o flegmă galbenă. Își dăruia energia unor experimente, umbla după un panaceu, o pudră cu efecte afrodisiace, în jur zăceau tratate de alchimie, alambicuri, retorte, balonașe, săruri, esențe, infuzii, tincturi. Cînd a ratat formula finală a scos un urlet de minie, chipul dizgrațios îi era, oricum schimonosit, profetiza pentru ceilalți plăgi de foamete și mizerie. Din fuzionările concepute în laboratorul rudimentar obținuse totuși substanța cu care impregna scrisorile confecționate la cererea clienților. Era consultat de cucoane înșelate în amor, de comercianți neîncetători în partenerii de afaceri, de bătrîni înstăriți care voiau să evalueze seriozitatea moștenitorilor prezumtivi. Randalmentul epistolelor pe care le întocmea Sadim era neașteptat, și nu grație conținutului sau stilului adoptat, ci grație mirosului penetrant degajat, un parfum care adormea voința. Alcătuitor de misive, cocoșatul era capricios, refuza de multe ori pe solicitanți, deși nu se înțelegea de ce. Știrnea în jur atîta ură că a sfîrșit într-o zi delapidat. Dar știrea nu e perfect sigură poate că a născocit-o chiar el, o stratagemă de a scăpa de indezirabili.

Iluzia optică pe care o speculează autorul este cea a extincției. În ultimă instanță, *Povestea Marelui Brigand* e un roman polițist, în care se narează uciderea unui om. Dar cartea nu respectă regulile genului. În miezul subiectului se găsește o anchetă, a fost comisă o crimă, inspectorii scotocesc după urmele asasinului. Relatarea nu e însă atît de simplă și curgătoare. Judele Ștefan conchide, că în cazul lor nu se descoperă victima, nici mobilul, nici autorii mirsăiei. Subiectul reflectă în mare m

grefierul, procurorul, avocatul. Numai că în ciuda stăruințelor, nu biruie adevărul, e greu de extras un progres al cercetărilor, misterul chiar se adîncește. Punctul nevralgic este întîi de toate corpul delict, victima. Pe o bancă în parc a fost zărit leșul, o mină îi atîrna pe margine, cealaltă era acoperită de ziere, un ins slăbuț, de înălțime medie, cu fruntea proeminentă, înveșmîntat într-un impecabil costum de gală, demodat însă. La examinare s-a constatat că are un dinte în cerul gurii, o măsea, că lipsește singele și nu apar semne de violență. Obiectul crimei dispăre însă, cadavrul e furat de la morgă, revine de cel puțin patru ori, în locuri diferite, în momente diferite. Mortul e ca o placă turnantă, se mută încolo și înapoi, bătîndu-și parcă joc de agenți. Cineva observă că victima nu moare decît pentru asasinii săi. Suntem copleșiți la lectură de trimeri tainice, ezoterice, religioase, ultimele și cu un substrat apocaliptic. Nu ne silim să le deslușim în întregime. De ce? Mai întîi pentru că farmecul acestui tip de narațiuni rezidă în aliajul dintre realismul minuțios și unda de mister nedefinit. Peste tot apasă o neliniște fără contur, o alarmă difuză persistentă, sumbră, inexorabilă. Eroii au în față țeluri clare, ceea ce nu comprimă emisfera de ceață, cu rătăcirii și popasuri în locuri fără semnificație, întîlniri al căror sens nu se divulgă. Judele emite chiar o teorie, că e bine, pentru a ajunge la o concluzie să te depărtezi o vreme de ceea ce te interesează. „Abia în momentul în care te eliberezi de scop și de orice alte interese legate de el, cînd totul devine un joc gratuit, cînd îți procuri un prisos de timp abia atunci cresc șansele de a câștiga”. Metoda care se aplică în anchetă se răsfrînge și în tehnica romanului. Dacă există un cifru de lectură care solicită scormonirea după mituri și patimi religioase, nu mă aventurez pe acest tărîm pentru că am convigerea că expliciul nu poate da imponderabilității de conținut și de stil o materialitate. Aș putea pune ca motto comentariului critic adagiul: enigmele nu sunt făcute să fie dezlegate. Sensul e însă restrîns la acest gen de scrieri.

La încheierea însemnărilor de lectură reiese, sper, că romanul *Povestea Marelui Brigand* e o apariție editorială de excepție. Mă simt îndemnat după avalanșa de elogii (pe deplin meritate!) să adaug și o rezervă. Din primele rînduri, am situat cartea în continuarea demersului lui Kafka (*Procesul*), ca deschizător de serie în tratarea fantasticului cu o precizie neabătută, ca și cum ar fi o parte a realului. Pe panta sugerată, Cimpoeșu n-a ținut totuși destul seamă de împrejurarea că pentru autorul praghez nefirescul, ca temă de existență, respectă și el o logică, nu cea comună, dacă se admite premisa de declanșare. Concomitent are o determinare, o accelerare a tensiunii, inteligibilă, pînă la deznodămîntul tragic. În *Povestea Marelui Brigand* nu se acordă, cred, atenție la urmă rigoriului vagului (asocierea termenilor nu e o contradicție). Tot ce privește conjurația, transferată pe umerii unei secte religioase, legată de Ordinul Templierilor, se menține prea difuz, încît se pierde un element al dinamicii textului. Nu știu de ce, dar ca și în *Orbitor* de Mircea Cărtărescu, factorul de amenințare (acolo revolta orbilor, aici sabotajele realiştilor), nu se profilează ca o alternativă concret apăsătoare și vizibilă.

Restituiri

Exilul lui Mihai Fărcășanu

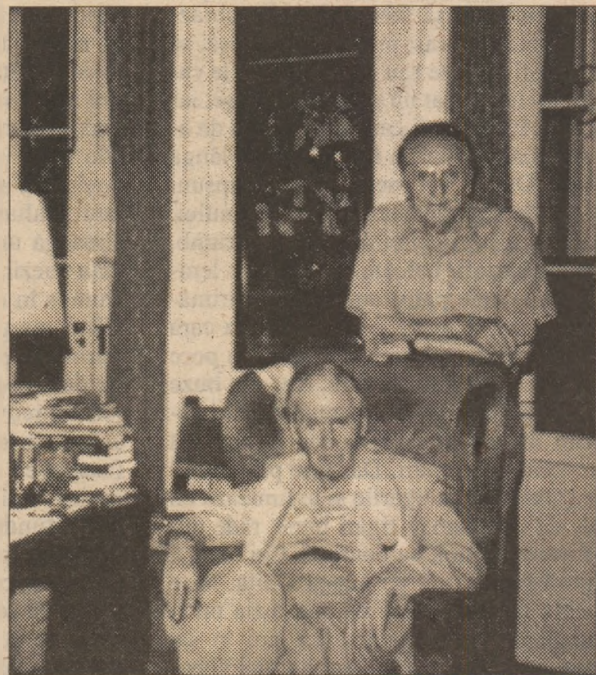
(Urmare din pag. 13)

ÎN anul 1955 se afla în Europa ca Președinte al Românilor liberi și îi scria Piei de la München, de la Linz în Austria și Geneva: *Sunt de câteva zile la München și m-au cuprins Români din toate părțile cu greutățile, neînțelegerile și amorul dezrădăcinării lor, a dezrădăcinării noastre. Sunt teribil de obosit și mă țin printr-un mare efort de voință, gândindu-mă la tine, gândind că dorești într-un fel să stau încă drept în sarcina asta care este atît de tristă și care macină sufletul. Le-am vorbit refugiaților noștri la sărbătoarea Unirii. Într-o sală de muzeu german, unde pe estrada creștinată de câteva lumînări, o icoană și cadelnița cu tămâie, un bătrîn preot român ne-a făcut slujba datoriei.*

Din disperarea mea am încercat să le dau speranțe. Mulți sunt în mare lipsă și apăsăți de o soartă străină, care treptat îi smulge din corpul românismului. Și totuși au fost foarte calzi, pe deasupra greutăților și a inevitabilelor neînțelegeri dintre ei și mi-au arătat multă simpatie. M-au întrebat de tine, mi-au spus că te auzeau la vocea Americii, că ar fi vrut să fi venit și tu cu mine printre ei. Unii au tăria să se împotrivească destinului acestuia care îi trage spre ieșirea din trupul românesc și topirea în alte vieți care nu sunt ale noastre. Sunt oameni trecuți prin mari suferințe fizice și fără îndoială, grele încercări ale sufletului și totuși nu vor să cedeze sorții. I-am văzut cum din nevoile și loviturile venite peste ei nu s-au rupt din rădăcinile noastre. M-a mișcat mult acest lucru și mi-a turnat o picătură de nădejde în scrumul din mine. Zilele le îndur încă, sunt chemat într-o parte și alta, ascult doleanțele și intrigile născute din rătăcirea exilului, ca într-o halucinație care nu este a mea. Dar nopțile sunt mai nemiloase, căci gândurile mi se întorc toate înapoi spre tine și te visez și te simt cu toată viața mea. Visez mereu că o răpă se desface între noi și mă deștept înfricoșat strigându-te... (Scrisoarea din 24 ianuarie 1955).

La o scrisoare în care Pia îl îmbărbătează rugându-l să nu se lase doborât, Mihai răspunde dezlegând oarecum enigma despărțirii lor: *Îmi vorbești de țară și de lupta mea pentru țară dar aici stă și tragedia ultimă cancerul care mă omoară. E lupta aceasta pentru țară care m-a făcut să pierd, care m-a făcut în ultimii ani să trăiesc ca un nebun și ca un cerșetor pentru fire de nisip, crezute să ajute la reclădirea libertății ei și astfel te-ai rupt de mine...*

Am fost la Linz care este jumătate austriac și jumătate sovietic și am văzut Dunărea curgînd spre România. Eram la mijlocul podului care desparte cele două zone, un pas la

Nicu și Mișu Fărcășanu, Washington, 1980

nu e nimic între suferințele oamenilor decât tristețea fără margini a vieții însăși. Mă întrebam privind apa care se duce spre ceilalți, ai noștri, de ce am plecat din țară, căci în închisori mi-ar fi rămas poate speranța care aici este strivită...

Printre plicuri am găsit încă o reproducere a unei fotografii, datată 5 martie 1955, reprezentându-l pe Mihai Fărcășanu – la Madrid – la o Conferință de presă, înconjurat de ziariști.

Mihai Fărcășanu s-a recăsătorit cu Louise Gunther, care, cu iubire l-a ajutat să-și suporte marea lui tristețe și decepție. Organiza serate alese la care Mihai cânta la vioară cu pasiune desăvârșindu-și acest talent. Era mult mai în vîrstă decât el și înainte de a muri a reușit să aducă la Washington pe surorile și nepoata lui, Mia, Margaret și Domnica pentru a nu-l lăsa singur.

La solicitarea mea Domnica mi-a trimis ciomele unor scrisori și procesele verbale ale unor ședințe care atestau că activitatea Ligii românilor liberi nu a încetat cu totul, necesară cu atît mai mult cu cît impotența puterilor occidentale sublinia importanța Ligii ca alcătuire cu o concepțiune neatîmătată și concentrată cu deosebire în domeniul național. Mihai Fărcășanu rămânea dîrz împotriva totalitarismului din Rasărit și de aceea a fost obligat să se retragă din luptă.

Fratele său, Paul Zotta, murise la canal în anul 1952. Celălalt frate, Nicu Fărcășanu a fost condamnat la domiciliu forțat și apoi la închisoare fiind grațiat în 1960. Varul său Bebe Lurescu a murit în închisoare. În procesul „Noica – Pillat” apare iar umbra sa, căci printre incriminările aduse lui Dinu Pillat a fost și aceea de a-i fi fost cumnat.

Fratele Nicu a venit să-l viziteze la Washington în 1980. Privesc o ultimă fotografie a lor împreună. Mihai Fărcășanu stă cufundat în fotel și toată ființa lui pare risipită, abandonată. Are privirea pierdută și viața pare pentru el a fi o formalitate îndeplinită cu greu. Expresia de pe chipul lui Nicu Fărcășanu este aceea a unui învingător.

Viața la țară. Viața la oraș. Paralelă

ACEASTĂ compunere mă impresionează prin faptul că este vorba de țară, fiindcă eu aici m-am născut, mi-am petrecut 16 ani de zile din viață și am făcut toate năzdrăvaniile de pe lume de la vârsta de 6 ani în sus. La țară e frumos, fiindcă în primul rând poți să faci mai multe obrăznicii decât la oraș: poți să furi cireșe, să dibuiești pupeze sau să iei râie de la capre. La noi în sat nu prea sunt cireșe, iar la cei câțiva cireși care sunt e greu de ajuns, fiindcă sunt în fundul curții, lângă câine. Dar furăm mere, pere și căpșuni de pe deal, unde sunt, slavă Domnului. Asta, noi copiii. Cei mari fură porumb, fasole, cartofi, baloate de paie sau lemne, după cele patru anotimpuri: primăvara, vara, toamna și iarna. Sfecla cară numai cei cu căruțe, care cresc un porc sau doi. Cine nu fură vara, bate din buze iarna. Fiindcă nu avem pupeze, noi fumăm în fundul grădinii sau pe toloacă cu băieții mai mari. Dacă ne prinde nenea Ghiță, ne ia țigările și le fumează el. Bă, da' voi fumați țigări bune, râde după aceea de noi, ca doctorii. Cei mari îl înjură foarte urât pe nenea Ghiță, mi-e rușine să spun cum, iar noi,ăștia mici, râdem de ne prăpădim. La noi în sat sunt case mari, cu oameni harnici și bogați. Avem pomi fructiferi și vii. În vii sunt vulpi pe care dacă le prinzi le poți pune pielea în băț și după aia la gât, cum fac doamnele de la oraș, care nu mai așteaptă restul de la pătrunjel. Dacă nu le prinzi, dau târcoale la porumbace, într-un an și pe noi ne-a lăsat fără trei găini. Ori vulpea, ori țiganii. Avem holde mănăoase și ape limpezi și frumos curgătoare. Mie îmi place foarte mult satul nostru cu cele 118 case prin care, cam pe la două, două și jumătate, trece autobuzul. Apoi mai avem Poliție, Dis-

pensar, Biserică, Cămin Cultural, Bar și Punct Veterinar. Veterinarul e cam bețiv, îl știe toată lumea, da' jugănește repede și bine. Avem ciobani care pasc multe turme de oi, miei sunt mai mult primăvara. Avem și oameni care pasc vaca, și țânci care pasc găștele pe șanț. Viața este frumoasă la țară, dar trebuie să muncești. Și la oraș este foarte frumos, dar îți trebuie bani. Cel mai mult îmi place să merg la oraș la plimbare în excursie, cu clasa sau la nașul meu Vasile și la verișorii mei Claudiu și Manuela. Eu am văzut cu clasa la oraș Palatul Culturii, Casa Pogor, bordeiul lui Creangă unde venea Eminescu și-l învăța poezii, telefonul, trenul și teatrul. E frumos în excursii, că n-ai grija mărții. Când merg cu mama, îndotdeauna ne oprim la piața Nicolina. Aici vindem roadele bogate ale pământului: pătrunjel, morcov, ceapă (verde sau uscată), ardei, cartofi (albi sau roșii), murături (castraveți și varză), zarzări și borș de putină. Îmi place foarte mult să stau la piață, fiindcă facem bani și mâncăm 2-3 înghețate pe zi și beau patru sucuri la pahar: de cel galben, de cel roșu, de cel roz și de cel verde. E frumoasă viața la oraș, de ce să mint. Sunt multe chioșcuri, magazine și când plouă nu te umpli de noroi până-n gât. La oraș când te scoli, întâi și întâi mergi la piață, faci cumpărături, iar după ce faci cumpărături cumperi o înghețată, bei un suc, mâncânci o prăjitură, apoi mergi acasă și te odihnești. După aceea, scoți cumpărăturile din sacoșă, numeri câți bani ți-au mai rămas și te apuci de treabă. Seara te întinzi în pat, dai drumul la televizor și stai și te uiți cât îți pofteste inima, fără să te guște porcul, să te ragă vaca, să te behăie oaia sau să te măcăne rața. După ce mâncânci, închizi televizorul, te culci,

iar dimineata, când te scoli, bei o cafea, te speli pe ochi cu apă caldă și te ștergi cu un prosop moale, pufos. Duminica e frumos să mergi la restaurant, unde mâncânci ceva bun și bei un suc sau două. Dacă mai ai loc în burtă mâncânci înghețată. Vii acasă, te uiți la televizor și te culci. Noi la sat ne ocupăm cu truda: primăvara punem recolta în pământ și o îngrijim să crească, iar toamna strângem recolta. E frumos că ai ce munci, dar e urât că-i prea multă muncă. Astă vară frate-miu și-a făcut o casă mare și frumoasă, dar am călcat la chirpici toată vara. Nici la pescuit n-am fost decât de trei ori și nici fotbal pe toloacă nu prea am jucat. Iar când am jucat, m-au pus portar, fiindcă am lipsit. Claudiu și Manuela toată vara s-au uitat la filme, au mâncat înghețată, au băut sucuri de toate culorile, au mers prin parc și s-au jucat în fiecare zi cu copiii de la bloc. Când au venit la țară, n-au vrut deloc să ne ajute la călcat chirpiciul și au râs că facem case de noroi. Viața la țară este una pe care cei de la oraș nu o înțeleg. Iar când plouă o înțeleg și mai puțin.

La țară nu prea sunt magazine de papuci și de îmbrăcăminte, de aceea trebuie să mergem la Iași în bazar, unde sunt de toate pentru toți. Acolo vin mulți bazarabeni care n-au ce mânca pe la ei și vând tot ce au prin casă. Mama a cumpărat o paletă de muște, iar tata o baterie de ceas. Mie mi-au luat o pereche de blugi, o geacă și o cămașă; dar nu de la bazarabeni, ci de la oamenii care fac turcii. Mi le-au luat pe banii mei câștigați de la frate-miu pentru chirpici. El lucrează pe tractor și câștigă bine. Apoi ne-am întors la bazarabeni și-am cumpărat o bucată lată de elastic pentru pantalonii de pijama care s-au slăbit. Cât mama a ales elasticul și l-a

încercat în mâini să vadă dacă e elastic, eu m-am uitat la cât de multe lucruri erau întinse pe celofanul de pe jos: becuri de pus pe verandă în casă sau la grajd, becuțe pentru lanternă, papiote colorate de ață, foarfece mari și foarfece mici, perii, cârlige de rufe, lanterne negre mici, ciorapi flaușați numai buni de mers la pescuit, cutii de metal cu ceva înăuntru, gem de prune, de zarzări și de pere, compot de vișine, țigări, ace, chi-loți, șurubelnițe, rulete, halva și bigudii-uri. Alături se vindeau sicrie, covoare, lumânări. E frumos la bazar, fiindcă se găsesc de toate. Chiar dacă nu ai bani, poți să te plimbi cu mâinile în buzunar ca un domn și să caști gura. Te uiți la țigări, furculițe, robinete, rulmenți mari și mici, teniși, tricouri, trenunguri cu dungă la pantaloni, casetofoane, lacăte, lăcățele și chei, baterii, cărți de joc, cântăre, pietre de polizor și câte și mai câte minunății. La țară e mult praf, balegă și muncă. Pe deal avem aer curat, verdeață și dimineata nu ne trezesc mașinile și tramvaiele. Dar oricum trebuie să te scoli devreme, să duci vaca la cireadă, să dai la porci, la găini și să toci la rate. Ceea ce-ți dorești la țară nu-ți dorești la Iași și ceea ce-ți dorești la Iași nu-ți dorești la țară. Așa că e multă diferență între oraș și țară. Mie îmi place la țară, dar îmi place și la oraș. Iar pe de altă parte nu-mi place la țară, dar nu-mi place nici la oraș. E frumos să stai și la țară, și la oraș, ca să poți trăi mai bine.

Aici închei mica mea compunere despre viața la țară și viața la oraș, care mă impresionează că e vorba de țară, unde eu m-am născut și mi-am petrecut 16 ani de zile din viață, ceea ce nu-i ușor.

Dan Lungu

POEMUL MARELUI NIMIC

Nenumărate au fost
paharele cu vin. –
Stelele căzute
în marea vieții mele;
Totul, – o plutire
și un același chin.
– Ne naștem iar murim
și iar ne credem stele.

*
Dispare parcă lumea, –
în haos, în etern;
În urmă, nemișcat,
e Marele ne-nvins!
Cerul nu-i numai sita
prin care se tot cern, –
Duhuri pedepsite
să piară în abis.

*
În mine port LUMINA
și vasta ei minune.
Din „MARELE NIMIC”
s-a mai născut un prunc!
Vă repeziți spre Dânsul
cu lapte și cu nume;
Aflând că Dumnezeu
E Mare și Adânc.

*
Bate inima!... Simte! –
a dragostei putere,
Ea nu se-mpotrivește
ideilor de-a fi.
Doamna Poezie

Frumoasa Veșnicie
nu știe a muri!

*
Colind, pe unde trec
eu las un om în loc, –
Sunt viața,
sunt cerul,
sunt pământul.
Totul e o apă, Doamne!
Totul e un foc; –
Lumina din Lumină
luminând cuvântul.

*
Aroma înțelepciunii,
se simte... nu se simte! –
Te port cu mine,
ești marele meu gând;
Ești Slava luminată,
ești slava de cuvinte.
A Ta e steaua, –
Steaua strălucind.

*
Ce lung e drumul
când trăiești speranța! –
În fiecare cântec
Domnește o regină.
Poetul nu mai este,
a mai rămas Romanta;
Iubind în gând, – iubirea.
trăirea e sublimă!

*
Cine mai poate face

Când crezi în veșnicie,
în Marele Nimic! –
De-atâta înțelepciune,
Nimicul n-are nume!
Credința-n Dumnezeu;
e marele câștig.

*
Mă nasc din mine! –
sunt crucea umblătoare;
Sunt răstignirea celor patru
puncte cardinale.
Cu Dumnezeu la drum,
nu mai există moartea!
Speranța e bogată, –
în ea găsești de toate.

*
Eternă e mișcarea!
Poem fără sfârșit, –
În OM e nesfârșirea
și Marele mister!
Scriind, iubesc Nimicul;
mă pierd în infinit,
Mai marele iubirii
luminează pe cer.

*
Inima, Îngerul...
e-n stare să mă vândă, –
Acelor
miraculoase
icoane mișcătoare; –
O voce care vindecă, – aud...
iar ochii stau la pândă! –
Aud, sunt iar pe gânduri.

*
Atâta poezie,
că nimeni numai moare!
Răcoarea frumuseții
mă zdruncină, mă alină;
Foc sfânt e Veșnicia,
ispită și chemare, –
Doamne ce păcat!
Păcatul mă îndeamnă spre forma
ei divină.

*
Comoara e în flăcări, de-atâta
bucurie! –
O privesc ca pe un colț de
Primăvară,
Răcoarea are chip, o simți cum te
îmbie
Mai bun să fii, mai OM DE OMENIE.

Desen de LINU

Brînzoaica

MERGEAM cu mașina spre redacție și purtam o avîntată discuție despre arta de a minca. Pentru noi, românii, îndestularea burții rămîne încă un mod primitiv de a înțelege lumea, legătura cu natura, relația cu propriul eu și cu ceilalți. De regulă, o vizită sau o sărbătoare ortodoxă se transformă într-un supliciu. Și pentru gazdă, și pentru musafiri. Scopul nu este înțînirea, dialogul, salvarea discuțiilor, tihna tăcerilor, misterul privirilor, infocatele polemici. Nu. Toate acestea sînt puse în paranteză și amînate pentru altă dată, ce se va stabili în prealabil. Bucatele se rostogolesc pe masă și abia ai timp să alegi. Refuzul este exclus. Îți pipăi discret în poșetă tubul cu Colebil și continui să înfuleci în neștire, încercînd să-i intri în grații gospodinei epuizată de atîta corvoadă, mofluză și iritabilă la culme. La plecare te miști greoi iar efortul politețurilor umblă să-ți pună piedică la fiecare pas pe care îl faci spre ușă. În urma ta, vasele murdare și resturile festinului sînt suficiente motive pentru vorbe dragălașe. Arta de a trăi înseamnă și aceea de a minca, de a ști cît și cum, de ce are nevoie trupul pentru a se bucura, dar și ochiul în jocurile estetice pe care le practică. În Franța sau în Japonia, aceasta este o știință fabuloasă care îți ia mințile. Iată că de o vreme încoace, Radu Anton Roman, sugubăț și năstrușnic în formulări, încearcă să ne inițieze în rafinatele gastronomiei, să ne trezească simțurile, să ne introducă în fabulosul poveștilor din spațiul mioritic, să formeze acel tip de cultură imperios și armonios necesară unei civilizații. Un ritual aproape erotic, oricum, de o senzualitate pronunțată, se naște în relația și în modul de a exista propuse de Radu Anton Roman. În fapt, un spectacol al cărui regizor și protagonist este. De la limbaj și pînă la rețeta propriu-zisă nu este doar un prolog al unei posibile aventuri. Sînt trepte ale unei subtile inițieri. Întrucît nu am găsit nicio dată resurse în bugetul personal să cumpăr cartea de bucate a lui Radu Anton Roman, mărturisesc că mă inițiez uneori și pe ascuns, la standul Muzeului Țăranului Român unde răsfoiesc încet și savant paginile, memorînd, cit pot, adică două-trei rețete. Pînă se va epuiza tirajul. Cînd eram pe culmile elogiului și plescăiam pofticios, dar rafinat, opresc mașina la culoarea roșie a semaforului și îmi învîrt ochii după trecători. Din Maternitatea Polizu ieșeau precipitat doi bruneți ajunși: două haine de piele, negre, atîrnau pînă în pămînt. Deși puțin demodate. Mergeau ușor aplecați pe spate, gesticulînd cu ghiulurile prin aer și pășind nepăsători prin băltoace cu pantofii de lac și cu un aer de boieri. De antebrațul fiecăruia atîrna

niște brînzoaice. Degetele intrau lăcom, cu tot cu mincile negre, din piele, și se chinuiau să smulgă o bucată. Da' ce să vezi? Brînzoaica parcă-i vie! Săre în sus, în jos, în lături, se trage pe pereții pungii, alunecă, marcîndu-și traseele prin mari urme de grăsime ce se întind lasciv. Îmbrăcați la fel, mergînd la fel, luptîndu-se la fel, cei doi înving la fel. Și mereu în același timp, îndesîndu-și victimele în gură. Cu gesturi sacadate, întrerupte doar de zbuciumul brînzoaicei. Am vrut să le spun două vorbe despre rafinament, carte, Radu Anton Roman. S-a pus verde. Mai bine! Nu e frumos să intru în vorbă cu necunoscuți. Poate oamenii erau supărați că n-a ieșit băiat, ci fata. Amîn dialogul pentru cîțiva ani. Pînă atunci termin de învățat pe dinafară și cartea lui RAR. Și nu mă cramponez de muzeu. Sînt atîtea librării în București, în țară...

O zi bună

TELEFONUL sună insistent. N-am chef să ridic, să fac conversație, să rid chiar dacă nu îmi vine. Nu vreau să aflu nimic nou. Nici rele, nici bune... Răspund. O voce dulceagă și fermă, siropos de politicoasă dorește să vorbească cu doamna Adela. Rămîne absolut surprinsă cînd îi comunic că, după știința mea, doamna Adela nu poate fi găsită la acest număr. Ușor indoită și tifnoasă îmi spune: „Mulțumesc. O zi bună.” Mă sucesc, mă-nvîrtesc, îmi dau seama că frigiderul e gol și fug în colț, la măcelărie, să cumpăr ceva. Lili a mea mă vede, știe ce vreau, cîntărește, plătesc și plec. La ușă aud: „O zi bună.” Pe drum îmi amintesc că n-am țigări. Mă duc la chioșcul meu bine aprovizionat cu marfă de contrabandă, evident netimbrată. Cumpăr și, la despărțire, „O zi bună.” Vin spre casă și zăresc pe stradă tărăboi mare. Vecinii se ceartă cu doamna Nuți, cea căreia îi achităm, lunar, banii pentru gaze. Facturile sînt enorme, oamenii sînt depășiți, supărați, sperați și nervoși. Omit faptul că doamna Nuți n-are nici o vină. O vir în curte repede cu aerul unui nobil salvator. Apreciază. Văd nota mea. Îmi smulg părul din cap, îmi trag palme, mă arunc pe jos, mă tăvălesc, mă ciupesc de obraz, mă ridic, dar nu scot un sunet. Scot însă de prin toate ungherele banii. Îi ia, stingă-mprejur pe călcîi, deschide poarta și „O zi bună”. S-au dat dracului toți. Nu s-au americanizat la port și la nărav, da' la vorbă, primii! Plata, goală, depersonalizată, neangajantă, urarea „Have a good day” flutură aiurea pe buzele românilor și mă scoate din minți. Dacă toată lumea chiar îmi dorește „o zi bună” mie de ce îmi merge așa de prost?

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Prietenul meu greu, Garabet

-variantă-

DOMNUL Garabet, chiriașul nostru, cafegiu, era un om de cincizeci de ani, foarte înalt, foarte gras, cântărind peste o sută douăzeci de chile; știam, că se cântărea des verificînd sacii cu boabe verzi de cafea. Dacă împlinisem opt ani și ceva... Vorbea turcește, rusește, fiind din Odesa, mutat în Ibraila, arăbește, ebraica și armeneste, limba natală.

Pe chepengul dublu al pivniței de sub șopronul de-afară, cu ușile de tinichea ruptă, de care mereu îmi agățam și-mi sfășiau pantalonașii, sedeam ceasuri întregi, la umbră, vara, și „discutam”. Ce poate să discute un ins de o jumătate de secul cu un puști care n-a împlinit nici zece ani, mă mir și azi... Dar vorbeam unul cu altul. Cu întrebări și răspunsuri. Ca doi oameni mari. De la *nea Garabet*, cum îi spuneam câteodată, rar, cu teamă parcă să nu-l jignesc, întrucît nu semăna deloc cu ceilalți târgoveți,... de la el auzisem, în urma unor astfel de discuții, că „noi ajungeam om mare!” – cum vorbea el mai tot timpul la imperfect, trăgându-i-se de la arabă, mare iubitoare de timpul trecut, mediu, magie... Acum, îi cunoșteam bine jargonul... Adică, eu aș fi ajuns, aș fi devenit, cîndva, „mare”; nu ca vîrstă: *mare, mare...* Cum? Habar n-aveam. Ceva ca Robinson Crusoe, poate... Că tare îmi plăcea mie povestea naufragiatului de pe insula pustie citită la școală, tare, de un tânăr deștept – ce-și făcuse totul din nimica, singurii săi prieteni fiind papagalul Vineri, dacă nu punem la socoteală, neapărat, și umbrela de soare, dacă trebuie s-o amintim și pe ea...

Tot de la domnul Garabet, negustor, însă citit, mai știam că araba și turca sunt două limbi foarte melodioase, cu sunete pe care românul le-ar scoate anevoie. Câteodată, vorbea cu mine pe turcește. Ca și cum aș fi priceput. Atunci mă apuca, așa, un gâdilă, și-mi venea să mor de răs.

Ce nu suporta Garabet, era vara; vara fierbinte din Bărăgan. Murea, se topea de căldură. Lac de nădușeală, cu ochii bulbucăți, afară pe pivnița adîncă unde țineam pepenii la răcoare, cafegiul declara sever: „Mare căldur!” Și tot își netezea țeasta cheală, lucișă, cu un șervet înnegrit care mirosea a cafea. Cu el, observasem, acoperea cafeaua proaspăt rășnită, gata să fie pusă în vânzare. O rășnea cu un aparat prevăzut cu o roată mare, la care dădeam și eu, des, în schimbul căte unei napolitane, ori rahat sugiuc, turcesc; nu se compara cu al românesc. Cînd Garabet prăjea cafeaua, Urziceniul se umplea de mirosul oriental și de un norișor vînat.

Eram, dacă vreți, un ucenic, binevoitor, al armeanului poliglot. Manivela, roata aparatului de rășnit, era lustruită de palmele generațiilor de antecesorii, căci era o mașină veche de tot, din cele care, la orice ar sluji, au „un aer julvernian”, zic acum. Ce mai știam eu despre această mașină străveche era că ea participase și la „revoluție”, la Odesa... Așa și declara: „Cînd veneam revoluțion, plecam la Ibraila și luam Mița...” că o lua pe Mița de nevastă, adică, o brăileancă de-alea... nu mai spun... și care învățase repede armeneste... Cică-l iubea tare pe armean, fiindcă în tinerete ea fusese „damă” la un

încă, de *Romeo și Julieta*, fiind prea mic. Dar aveam înaintea mea perechea ideală, cea dintîi văzută în copilărie: *Pe Mița și pe Garabet*.

Astfel încît, dacă, pe lângă cei opt, aș mai fi vorbit cu domnul Garabet încă zece ani și mai bine și nu m-aș fi dus la nici o școală, aș fi vorbit și azi, dacă nu chiar armeneste, cu un puternic accent armean, punînd predicatele totdeauna la imperfect și zicînd, de exemplu, ca bătrînul cafegiu, cînd sta să plouă: „Venea un puloi afară...” Încă nu-mi dădeam seama de confuzie. Dar, dacă așa zicea Garabet...

Uneori, cînd se ducea precipitat la privata din fundul curții cu ulcica în mînă plină de apă pentru abluțiuni, el fiind – culmea – musulman! mă lăsa singur în prăvălie, să-i țin locul la tejghea, dacă Mița se lua cu treburile casnice, spăla, gătea... Atunci, mă simțeam foarte mîndru, și nu atît de încredere, cît pentru faptul că mă socotea un fel de asociat... Dacă-mi pare rău de ceva și azi e că, o dată, i-am șterpelit vreo câteva napolitane și-o curmală al cărei gust îl simțisem întîia oară... Necunoscuții care intrau în prăvălie își închipuiau că sunt de-al familiei, vreun nepoțel mai istet, și urma interogatoriul: Cum te cheamă... Câți ani ai?... Mergi la școală?... Știi tabla înmulțirii?... Cît fac trei ori patru?... Mă uitam la ei, speriat de interogatoriul lor strîns și, ca să scap, spuneam, scurt, cu accent armenesc: *nu știam!*... Imperfectul, slăbiciunea fiilor de lângă Ararat! Ca și cum, lor, prezentul nu le-ar fi convenit nicio dată, doar ce nu mai este, doar ce-a fost și nu mai poate să fie – rasă veche, obsedată de trecut.

*
* *

Mița îmbătrânise fumînd ca o șerpoaică, dînd în cărți și stînd serile singură și privind în gol. Pe Garabet al ei, îl iubise, într-adevăr, ca pe nici o ființă din lume. Cînd mă vedea, mă lua în brațe și mă pupa cu foc. Avea o energie înfricoșătoare, rar întîlnită la vreo femeie. N-avusese copii. Mă considera poate un băiețel de-al ei... Ochilor ei verzi pe fața smockinită ca de maimuță bătrână cu greu puteai să le faci față... Garabet o răsfăța cumpărîndu-i de toate: cercei, rochii, o dată și-un gramofon cu pîlnie, cu un cîine care asculta ce cânta...

Garabet a murit tot vara, pe niște călduri năpraznice. N-am fost la înmormîntare. Copii, nu înțeleg formalitatea... Am auzit însă, după aceea, că groarii, pregătindu-se să-l lase în groapa, chingile care țineau coșciugul se rupseseră deodată din cauza greutatei mortului, iar acesta, rupînd și fundul coșciugului, căzuse, se prăvălise direct în neant.

La capătul copilăriei mele cele dintîi, Garabet stă și vorbește ori mă ascultă cu burta revărsată, veșnic asudat. El, care iubi o femeie pierdută. El, care prezise unui băiețel de opt ani un lucru de neînțeles.

„A murit nen-tu, Gabaret” mi se vîita din cînd în cînd Mița – nu mai ai cu cin-să stai de vorbă, s-a prăpădit sîracu...”

O ascultam încremenit. Copiii nu

Kalispera, Lola Blau!

PE LA mijlocul lunii ianuarie am primit o invitație în Grecia, la Atena, din partea Fundației *Alekton*, despre care aflasem acum câțiva ani că adună, într-o formulă neconvențională, o parte semnificativă a elitei intelectuale eline. Preocupați de propriile valori dar și de acelea internaționale, animați de dorința de a le fi în preajmă și de a descoperi ceva din misterul energiilor unor personalități, cei de la *Alekton* au decis să o aibă, de data asta, în centrul atenției lor pe Maia Morgenstern. Alegerea a fost *Asă seară Lola Blau* de Georg Kreisler, în regia lui Alexandru Dabija la Teatrul evreiesc de stat, rol pentru care a primit și *Premiul pentru cea mai bună actriță* la Galele Uniter. După întâlnirea cu Andrei Șerban și Medeea, intervalul lucrului cu Dabija la Lola Blau cred că a însemnat nu doar afirmarea profilului viguros al unei artiste, prezent într-un *one-woman-show*, nu doar o performanță remarcabilă, ci timpul în care un regizor, cu har, inspirație și răbdare șlefuieste, fixează și definește stilul unui actor. Probabil că dincolo de tot și de toate, acesta este lucrul cel mai important în teatru, asta marchează lumea spectacolului în timp și peste timp. Tipurile acestea de întâlniri (regizor-actor) formează pilonii pe care se sprijină istoria teatrului. De la noi și de aiurea. Ca un sculptor, regizorul modelează, uneori pînă aproape de perfecțiunea incredibilă, apariția actorului pe scenă, ne induce starea receptării unui miracol cu o mie de fețe, care ni se arată mereu altfel oricât l-am suci și l-am învîrți. Și acesta a fost unul dintre motivele pentru care am hotărît să văd ce face Lola Blau la Atena și să-i cunosc pe cei de la *Alekton*, în doar cinci zile de popas.

Atipon. Alekton

PENTRU o persoană nu foarte sociabilă, contactele nu se stabilesc prea ușor. Demarează greu dar, multe dintre ele sfîrșesc prin a fi durabile. După tatonări îndelungi, într-o după-amiază am reușit să pătrund într-o atmosferă pe care mărturisesc că n-am întâlnit-o în prea multe locuri de prin călătoriile mele. Un grup de artiști a realizat că zeii și filozofii greci au murit, că Dumnezeu a murit și el, iar viața de zi cu zi este artă adevărată. Pe care au început să o caute ca pe o divinitate absolută. În ei înșiși, în ceilalți, în cetate. Cel care mi-a înlesnit accesul în acest univers, în acest mod surprinzător de a organiza timpul și de a provoca nașterea semnificativului a fost chiar președintele fundației, Kostas Kartelias: poet, vizitor și comerciant de vise pentru femeile căsătorite. Întîlnirile fundamentale creează de fapt sistemul care ordonează destinul și adună, împreună, energiile, vibrațiile, dinamismul, spiritualitatea. Maestrii stimulează, acolo unde depistează că este cazul, încrederea în sine, deschid ușile cunoașterii, arată drumul posibil al împlinirii. Opțiunea aparține ucenicilor. Selecția se face din rîndul acelor care-și asumă responsabil acest traseu. În 1995, grupul despre care vorbeam a pus la cale apariția revistei *Atipon* (tipon s-ar traduce prin *a tipări*), numai cu și despre artiști. Principiul este să te exprimi altfel aici. atipic, prin apel la un alt mijloc

toinvestigație, la sondarea plurivalenței din fiecare aduce în paginile revistei *Atipon* exerciții fascinante de autodefinire. O plasticiană, de exemplu, prezintă într-o succesiune de imagini modalitatea în care pregătește un fel de mîncare: se duce în piață, alege zarzavaturile, puiul, ajunge în bucătărie și, tot așa mai departe, etapă cu etapă pînă cînd, în final, avem în față un desen minunat, o mică piesă. Și foarte gustoasă după mărturiile celor care au și acum, pe cerul gurii, senzațiile savurate. Înfașat în revistă astfel, artistul devine mai aproape de ceilalți, este umanizat fără să i se știrbească nimic din aură și autoritate. De aici a plecat, mai departe, ideea fundației *Alekton* (ceea ce nu se poate spune; "între *small* și *big* este *Alekton*", conchide Kartelias). Pe o străduță îngustă, foarte aproape de centrul Atenei există un spațiu care poartă acest nume. Un club, un teatru mic, o galerie pentru expoziții. Așa cum se plimba lichidul prin vasele comunicante, tot așa un iubitor de artă poate vizita o expoziție sau poate vedea un spectacol pentru că după aceea să stea de vorbă și să bea o bere cu în-suși protagonistul, alunecînd firesc prin tot acest circuit. În acest loc oamenii învață să se cunoască, să se asculte, să se privească, să comunice, să simtă o personalitate. Timpul pe care îl trăim a adus cu sine alienarea ființei, a fracturat dialogul, ne-a împins în monologuri și lumi paralele, ne izbește de zidul singurătății. Într-un ritm devastator pentru mine, prelungind noaptea pînă spre ivirea zorilor, în Grecia, la *Alekton*, cîțiva artiști se împotrivesc acestui curent planetar. *Lola Blau* va avea paisprezece reprezentații, găzduite într-un alt teatru, mai elegant, mai bine dotat, mai încăpător: *Metaxourghio*.

Maia Morgenstern a lucrat cu Andrei Șerban (*Trilogia Antică* cu teatrul *La Mamma* s-a jucat în Grecia cu un enorm succes de public și critică; am simțit, a cîta oară în lumea asta, că am mai crescut un centimetru pentru că îl cunosc, chiar și personal, pe Andrei Șerban), a făcut film cu Theo Angelopoulos, a mai fost invitată în Grecia, și cu acest spectacol, și cu altele. Acum este personajul nr. 1 la *Alekton*. Toți se învîrtesc în jurul ei, o admiră, o întreaba cite în lună și cite în stele. Cinci zile, seri și nopți am asistat la nașterea adulației și idolatriei. După alte criterii

decît ale noastre, cele din prezentul imediat. Nimic din ce spun nu este falsificat, umflat, supradimensionat. Dimpotrivă. Ca să fiu crezută pînă la capăt, am redus din dimensiunile impactului.

Cabaret. Cacoyannis. Coincidente

POVESTEA începe cînd la teatru "se întîmplă ceva" și se termină după cel de-al doilea război mondial, cînd Lola Blau revine la Viena și realizează că la teatrul ei "nu se mai întîmplă nimic". Tradiția excepțională a orașului lui Schubert, Strauss, Franz Josef a fost îngropată. Hărțuită, alungată din teatru, din Viena, din țară, Lola Blau se zbate în destinul unei vieți aventuroase, plină de căutări, hazard și disperare. Compromisurile și umilințele fac și ele parte din joc, imprevizibilul se întrece în a pune la cale farse, normalul este înlocuit de anormal. De peste tot, din oameni, din structuri, din forme și fonduri. Mizeria și trauma războiului și-au lăsat amprente pretutindeni. În piesa lui Georg Kreisler și în spectacolul lui Dabija (Teatrul evreiesc de stat), Lola Blau este pusă sub lupă. Sint urmărirea cele mai fine gesturi și reacții ale actriței și cîntăreței, în plină acensiune în Austria anului 1938. Anul instalării fascismului. Sintem tîrșiți și pe panta decăderii, a nenorocirilor care apar în viața ei. Textul lui Kreisler, pe care spectatorii greci îl aveau tradus în caietul-program, de fapt o succesiune de songuri și șansonete, dezvoltă o confesiune autobiografică a Lolei Blau, o poveste subtil construită pe două planuri: cariera și viața personală. Spectacolul regizat de Dabija impresionează prin rafinament și discreție,

prin faptul că a ridicat *Kammerspiel*-ul la o cotă valorică înaltă și datorită algerii Maiei Morgenstern. În numai o oră și treizeci de minute spectatorul este plimbat prin atmosfera de cabaret, varieteu, revista franceză, *show* american cu jazz și sex, operetă. În acest spectacol nici cel mai mic gest sau lacrimă nu apar la voia întîmplării. Văd, a cîta oară, *Lola Blau* și de fiecare dată pătesc la fel: îmi spun, șoptit, "astă seară, *această* Lola Blau a fost excepțională". Maia Morgenstern și-a ferit acest rol de manierisme, șabloane, de impurități. Totul este autentic, adevărat, tangibil. Povestea Lolei Blau spusă de Maia Morgenstern face să vuiască Atena. Spectatorii se înmulțesc vîzînd cu ochii, sala devine neîncăpătoare (deși demarajul n-a fost simplu), iar cele paisprezece reprezentații (jucate cu o singură zi de pauză) se dovedesc insuficiente. Oameni de cultură, oficialități, celebriți se plimbă încolo și-ncoace prin foaierea micuț al Teatrului *Metaxourghio*. Aici l-am întâlnit (și ce întîlnire!) pe Michael Cacoyannis, regizorul tulburătorului film *Zorba grecul*. Avea ochii plini de lacrimi. Mi s-a părut că am ajuns puțin mai aproape de cel ce a fost Antonny Quinn, de nebunia lui Zorba, de aventurile lui pasionale, de cruzime și generozitate. Cîte ceva din toate astea găsesc peste tot, în viernuiala continuă din Atena. Lola Blau și Maia Morgenstern au fost absorbite, definitiv, de conștiința grecilor. Sint martora.

Și încă ceva: Anna Vaghena, proprietara teatrului, este una dintre actrițele vestite ale Greciei. Anul trecut a jucat la București spectacolul *Anghela Papazoglou* după cartea lui Iorgi Papazoglou, *Visele Smimei*. Gazda: Teatrul Odeon și directorul său, Alexandru Dabija. Să fie, oare, o simplă coincidență faptul că Anna Vaghena a primit în teatrul său o montare a lui Dabija și a salutat, reverențios, popasul Lolei Blau ce a respirat, prin toți porii, efortul, energia,

**CRONICA
PLASTICĂ**

de Pavel
Șuşară

Un imn pentru Balcic

BALCICA MĂCIUCĂ, scriitoare și distins istoric de artă, fiica lui Octavian Moșescu, primarul legendar al Balcicului și părintele fenomenului artistic unic care s-a născut aici, publică, la Editura Universală (București, 2001), o monografie a Balcicului cu totul neobișnuită. Amestec de confesiune și de observație, de evocare și de analiză, de portretizare documentară și de translație subtilă în ficțiune și în mitologie, această carte intitulată simplu, *Balcic*, aduce în discuție, pentru prima oară la o asemenea scară, una dintre cele mai spectaculoase și mai profunde sinteze artistice și sufletești din întreaga noastră cultură. Concepută ca o regresie paradiziacă în memorie și în copilărie, ca o fugă înapoi pe traseele inițiatice ale unor însemne ieșite de mult din planul comensurabil al realului, confesiunea Balcicai Maciucă încearcă, prin diversitatea mijloacelor deja amintite, să înțeleagă mai întâi ea însăși, iar mai apoi să-i împărtășească și cititorului, care este sursa misterioasă a fascinației, a hipnozei adânci și ireversibile, pe care acest spațiu le-a exercitat asupra celor care au venit în contact cu el. De la abandonul definitiv al *Sultanei*, așa cum era alintată, afectuos, de către localnici, Regina Maria, la percepțiile de un lirism exaltat și neobișnuit al unor savanți, altminteri plini de măsură și de sobrietate, precum celebrii geografi I.

Simionescu și G. Vâlsan, la entuziasmul nenumăratelor scriitori care au trecut pe aici și până la imortalizarea în imagine realizată de pictori, la fixarea aproape magică în efegie, reacțiile pe care le-a determinat acest spațiu sunt nenumărate și, în mare parte, inefabile. Amestec irepetabil de elemente contradictorii, de munte și de mare, de apă și de pământ, de meridional și de alpin, de serenitate și de înfiorări metafizice, de pulsuni senzuale și de tentații mistice, de vegetație luxuriantă, barocă, și de calcare seci, rostogolite în trepte, asemenea peisagisticii sacre din pictura bizantină, de izvoare dulci, în cădere abruptă și zgomotoasă, așa cum îi stă bine oricărui rîu de munte bine integrat în peisajul său legitim, și de valuri marine sărate, al căror vuiet este și el firesc așezat la locul său, Balcicul s-a impus, în spațiul românesc, dincolo de orice promisiune turistică, drept o paradigmă culturală majoră. Deși, la prima vedere, obsesia Balcicului ar putea să pară frivolă, un simplu automatism tematic sau doar un capriciu de vilegiatură în goană după imagini pentru album, în esență acest fenomen se constituie în cu totul altceva.

Balcicul reprezintă pentru arta românească, în mod cert, un fel de pol sudic, o componentă solară și meridională, de factură postimpresionistă, care contrabalansează tensiunile nordice, expresioniste și nocturne, ale Școlii de

la Baia Mare. Dar dacă Balcicul nu a creat, asemenea mișcării de la Baia Mare, o stilistică unitară într-o tematică diversificată și nu și-a extins aria de interes dincolo de orizontul artei noastre - el manifestându-se invers, prin monotematism și prin diversitate stilistică -, acest spațiu a creat o stilistică unitară a receptării, o coerență inimaginabilă a comportamentului artistic și a devenit, sub presiunea unor energii iraționale, probă obligatorie pentru buna funcționare a resorturilor adânci ale actului de creație. Aici s-au verificat, de-a lungul a citorva decenii, nu doar un interes particular pentru o anumită configurație peisagistică și fascinația pentru o sinteză aproape didactică a coabitării elementelor, ci și mecanismele de funcționare a fenomenului nostru artistic și întregul său spectru de sensibilitate. Posibilitatea participării neîngrădite la acest spectacol natural, absența oricărei birocratii și premisele unei libertăți absolute, plasează fenomenul Balcic într-un spectru valoric și stilistic foarte larg. Or, tocmai acest lucru demonstrează, cu o mare acuratețe, cât de unitară și de coerentă este, în esență, școala noastră de pictură interbelică. Indiferent de stilistica proprie și de estetica personală ale fiecărui artist - și pe aici s-au perindat atitudini de o extremă diversitate, de la Victor Brauner, Corneliu Mihăilescu etc. și până la Sever Burada, C. Artachino și mulți al-

ții, ca să nu-i mai aminim pe Tonitza, L. Grigorescu, Steriadi, Petrașcu, Dă-răscu, Iser, St. Constantinescu, Șirato, St. Dimitrescu, Iorgulescu-Yor, Vasile Popescu, D. Ghiață, Kimon Loghi, Teodorescu-Sion, Samuel Mutzner ș.am.d. - relația cu Balcicul determină o anumită unitate interioară a picturii, o anumită continuitate a parametrilor de funcționare a creației, care fac inutile, ba chiar puțin ridicole, tentațiile plebeie ale ierarhizării. Balcicul devine, astfel, un spațiu al generozității, o adevărată unitate de măsură pentru fondul de sensibilitate al unui grup uman foarte larg, și nu un instrument de cenzură sau un cântar necruțător pentru performanța individuală. Atunci când acest fenomen va fi studiat istoriografic și critic în toată extensia și profunzimea sa, când Balcicul va fi restituit artistic și moral spațiului nostru cultural așa cum se cuvine, arta românească, în ansamblul ei, dar și resorturile noastre sufletești, vor fi percepute mult mai corect și mai nuanțat.

Un pas important către acest moment îl face acum cartea Balcicai Maciucă, un pas provocator și plin de promisiunea miracolului, asemenea unei feerii. Autobiografie și evocare, nostalgie și sentiment al posesiunii, jubilație și suferință mocnită, iubire mărturisită și tonalități de ecleziaș, această carte este un adevărat poem al melancoliei. Un imn tardiv pentru Balcic. ■

Suferințele mafiei

DUPĂ euforia festivalurilor din toamnă și din pragul iernii, cu filme britanice, franceze, italiene, finlandeze și maghiare - plus un ciclu helvet inițiat la Cinemateca Română înainte de completa pedeserizare a *staff*-ului - 2002 ne întâmpină cu dușul rece al scorului sub care e strivit filmul european în repertoriul curent al cinematografelor autohtone. Un scor bucureștean mai expresiv decât oricând, în a doua jumătate a lunii ianuarie, de o perfecție cifrică absolută (exceptăm filmele programate la Cinemateca și la casele de cultură străine): 33-3 (cifra din urmă include și un film românesc - bineînțeles de Sergiu Nicolaescu, cum sînt și toate producțiile locului difuzate de TVR 2, și, se subînțelege, nu din producția actuală, ci furnizat de arhiva 100% partinică, via firma proprie prin care sus-numitul senator a devenit un stat în statul cinematografiei etatiste - *Dacii* din 1967; cf. *Șapte seri*, IV, nr. 186 din 18-24 ianuarie 2002).

Nu-i va fi ușor Anului Nou cinematografic să-și întrecă predecesorul la acest capitol. Nu fiindcă în 2001 ar fi fost importate din cale-afară de multe filme bune și foarte bune. Sîntem mult sub un flux mediu în acest sens. Prea puține dintre peliculele de vîrf aduse la festivaluri, gale sau zile festive - grație instituțiilor culturale de pe lângă ambasade - sînt reținute spre difuzare pentru publicul larg: 2 filme franceze, un film italian, 4 britanice, nici unul finlandez sau maghiar. Descurajarea și handicapul sînt reprezentate de etatismul rețelei de cinematografe - singura din această parte a Europei rămasă cu stigmatul naționalizării din 1948. Opacitatea inapatenței și retardările sistemului moștenit - în ordinea solicitudinii culturale în primul rînd, apoi a dotărilor tehnice și a confortului - sînt factori asfixianți pentru inițiativele mai mult decât laudabile ale caselor de distribuție, ele, în cvasitotalitate private. E un nonsens sistemic în care amenință să ne fixeze pentru alți ani lungi proiectul de Lege a Cinematografiei, promovat - se înțelege din nou - de inevitabilul S. Nicolaescu, cu complicitatea fostului culturnic ceaușist Mihnea Gheorghiu, prezident pe

aceeași sorginte politică, Eugen Florescu. Despre „legea strașnică” și despre „proasta administrație a cinematografelor de stat”, care vor deveni însă și ele strașnice, ne-au dat asigurări capii mafiei de resort, lăfăindu-se între luminile mini-cinematografului de lux, construit peste noapte pentru ei înșiși la parterul sediului, unde a avut loc cu întârziere de un an prima conferință de presă a CNC-ului restaurat.

Sub acoperirea mass-media, accesată de membrii cointeresați ai impropriu numitei Asociații a Criticilor de Film, mafia de resort neaoșă acționează și pe alte meridiane. De pildă în Canada, unde „Primul festival de film românesc la Montréal” tocmai s-a redus - poate ați anticipat proporțiile acțiunii - la „cîteva creații ale regizorului Sergiu Nicolaescu” (*Adevărul* nr. 3610 din 29 ianuarie crt.; citez din cotidianul pe care am început să-l cumpăr personal de la chioșc pentru editorialele sale - adesea repere ale civismului talentat, dar și pentru articolele despre politichilele subculturale, în afara celor filmice, vizate sibilinic sau prezentate ca virtuți). Dar să ne întoarcem la cinematografele noastre. Două instanțe private - Societatea de distribuție Independența Film și Agenția de publicitate Champions - au repetat operația anuală prin care se substituie benefic asociației de profil inactive extrafripturistice. Ele au întreprins un sondaj în rîndurile „criticilor și jurnaliștilor de cinema”, publicînd un „Top al celor mai bune zece filme ale anului 2001”, paralel cu un top după numărul de spectatori și încasările din anul trecut. În timp ce asociația de profil se ocupă cu noi premieri de racolaj, iar CNC-ul anunță festivități de „Oscar românesc” și chiar iminența unui „bal al cineaștilor”, cele două firme private ne pun în față nu doar rezultatele inițiativelor lor meritorii, ci și probele dramatice ale crizei culturale a rețelei de cinematografe, însoțind falimentarea morală și profesională, sub aceleași auspicii, a producției proprii (noile știri din ziare care lungesc aproape săptămînal lista premiilor internaționale obținute de *Marfa și banii* nu au nici o legătură cu sistemul, ci doar cu singele vărsat la propriu de regizorul

debutantului, la concursul din vara trecută, de către un juriu prezidat iarăși se subînțelege de cine; una dintre strategiile mafiei fiind tolerarea demagogică a debuturilor, chiar în cascadă, ca imediat după 1989, urmată de scoaterea din cursă a concurenților tineri, de preferință înainte de a ajunge la al doilea film).

CNC-ul ar fi obligat la minime inițiative proprii de promovare a filmului european, spre a ieși în întâmpinarea interesului publicului cinefil față de filmul de autor și de artă. Pentru că aceasta e problema nevralgică a rețelei cinematografice, din alt unghi decât cel mafiot și subcultural, dincolo de cascadoria filmică erijată ca politică de stat și emblemă a României în lume.

Ne putem imagina cît de mult suferă comanditarii „materialelor” pregătite pentru Guvern, nu numai că nici unul dintre filmele din Topul criticilor nu se regăsește în Topul biletelor vîndute și al încasărilor din 2001, dar și că toate cele zece opere din primul top luate la un loc - de la *In the Mood for Love* de Wong Kar-wai și *Dansind cu noaptea* al lui Lars von Trier, pînă la *Sinuciderea fecioarelor* de Sofia Coppola și *Marea hoinăreală* al lui Joel Coen - nu întrunesc și nici nu se apropie de numărul intrărilor înregistrate, separat, de *Mumia revine* sau *Scary Movie 2*. Suferă mult, probabil, cei ale căror nume nu mai e cazul să le retranscriem, ca în însuși Topul criticilor doar două filme din zece sînt europene (pe lângă cel al danezului Lars von Trier, britanicul *Billy Elliot* de Stephen Daldry), proasta difuzare nemaihărîzînd un loc măcar pentru *Les goûts des autres* de Agnès Jaoui. Însă cel mai mult vor fi suferind cei abilitați din cauză că filmul românesc *Marfa și banii* - situat de critici printre primele zece ale anului, înainte de *The Virgin Sui-cides* - și *Marea hoinăreală* - n-a fost văzut în toată țara decât de 1963 (nu e anul premiei capului de serie al „epopeei cinematografice naționale”, *Tudor*) spectatori. Asta după o lansare efectiv sabotată, cu o conferință de presă la care a trebuit să ne instituim ad-hoc în comperi, după vizionare, fiindcă nimeni de la CNC sau România Film nu era prezent. Ș.a.m.d.

CINEMA

Decanii de vîrstă ai literelor

**TAKIS
VARVITSIOTIS**

DECAN al poezilor din Salonic, orașul unde s-a născut, a studiat și a creat întreaga operă, Takis Varvitsiotis (n. 1916) este, neîndoiește, cel mai important poet în viața al Greciei. Autor al unei creații poetice de dimensiuni impresionante, strânsă parțial în volume în ultimii ani, eseist, critic literar și harnic traducător

din lirica universală (spații preferate sunt Franța, Spania, America Latină), bardul din capitala Macedoniei rămâne, datorită traducerilor din opera sa și numeroaselor premii și distincții internaționale, unul dintre cei mai cunoscuți scriitori greci în străinătate. Odyseas Elytis, care l-a admirat, îl considera un "poet european de o rară sensibilitate". Membru al Academiei Internaționale Mihai Eminescu (1995), Takis Varvitsiotis, ale cărui versuri sunt tălmăcite în limba română începând din 1970 (de traducători precum Ion Caraion, Polixenia Karambi, Ion Brad, Andreas Rados, Leonida Maniu, Lia Brad-Chisacof, Geo Vasile ș.a.) rămâne un prieten statornic al României, pe ale cărei meleaguri a poposit în 1979.

Știm că Salonicul și-a dobândit un loc aparte în lumea literelor elene. Care a fost contribuția poezilor și prozatorilor care au creat pe aceste meleaguri?

Salonicul deține fără îndoială un loc aparte în lumea literelor elene și aceasta fiindcă a înscris o contribuție notabilă, atât în poezie, cât și în proza. O întreagă pleiadă de poeți și prozatori vestiți a obligat critica să vorbească de o adevărată Școală literară a Salonului, iar pe istoricul literar K.Th. Dimarar să afirme că "drumul regal" al poeziei elene trece prin Salonic. Ceea ce caracterizează literatura Salonului este înclinația spre interiorizare și introspecție, care a devenit o adevărată tradiție, ca și personalitatea clocotitoare a creatorilor ei. Să amintim apoi că în orașul considerat a doua capitală culturală a țării s-au editat câteva reviste de importanță istorică, precum "Zile Macedonene", "Kohlias", "Nea Poreia", "Diagonios" și, recent, "Entevktirion".

Acum, când ne aflăm la începutul unui nou secol, ce demersuri ar trebui să facem în deceniul ce se deschide pentru o percepere mai profundă a culturilor noastre?

Să întărim contactele directe prin schimburi de delegații de scriitori și mai ales să încurajăm realizarea cât mai multor traduceri care constituie - nu spun o noutate - mijlocul cel mai eficient pentru cunoașterea reciprocă a popoarelor. Ele vor contribui neîndoiește și la extinderea relațiilor tradiționale care există între centrul cultural al Salonului și spațiul spiritual românesc, cvasivicecine geografic.

De ce, la zece ani de la căderea cortinei de fier, literaturile Europei de Sud-Est (și includ aici și literatura română) continuă să rămână atât de puțin cunoscute în lumea culturală elenă?

Nu cred că literaturile moderne ale

tru publicul elen. De altfel, nu trebuie să uităm eforturile serioase de apropiere pe care le-au depus scriitori greci precum Rita Boumi Pappa, Menelaos Loudemis și alții.

Ați putea să ne prezentați câțiva dintre scriitorii din Salonic care, după al doilea război mondial, au devenit cunoscuți pe plan european și mondial?

Dacă luăm drept criteriu traducerile în limbi străine din operele scriitorilor din Salonic, aş spune că între cei mai cunoscuți ar trebui să se numere Yorgos Themelis, Zoi Karelli, Nikos Gavriil Pentzikis, G. Vafopoulos, Manolis Anagnostakis, Tilemahos Alaveras și - iertată fie-mi lipsa de modestie - subsemnatul, care am reprezentat statornic Grecia la congrese internaționale, sunt membru al Comisiei Culturale a Organizației Mondiale a Poeților și am fost onorat cu înalte distincții internaționale. E vorba în principal de poeți, care au cultivat însă cu succes și alte genuri literare, dar și de prozatori (Pentzikis, Alaveras). Există, desigur, și alți scriitori care, deși nu sunt cunoscuți în exterior, fiindcă nu au fost traduși suficient, nu sunt mai puțin importanți.

Ce ne-ați putea spune despre relațiile scriitorilor din Salonic cu mass-media locale și centrale?

Din păcate, aceste relații sunt aproape inexistente, fiindcă mass-media sunt interesate mai ales de aspectul comercial și mai puțin de calitatea actului artistic. Fac excepție canalele de stat, îndeosebi canalul din Salonic ET 3, care urmăresc într-o anumită măsură pulsul vieții literare a orașului. Un model îl constituie însă Televiziunea municipală din Salonic TV 100, care prezintă o excelentă emisiune (intitulată "O carte, o călătorie") dedicată problemelor literare și realizată de un tânăr poet, Stelios Loukas. A reușit să strângă o impresionantă arhivă literară.

Grecie. Astfel de eforturi merită într-adevăr toate laudele noastre.

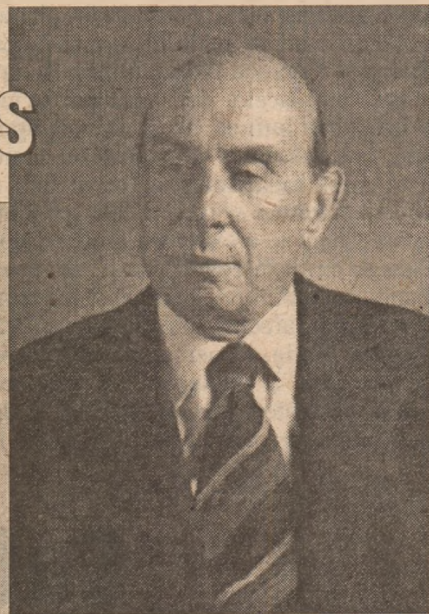
Știm că în anul 2000 a apărut în Germania, prin grija unui excelent traducător - profesorul Evangelos Konstantinou din Würzburg - o amplă antologie din lirica dvs. într-o elegantă ediție bilingvă. Cititorul român a făcut cunoștință cu versurile dvs. publicate de-a lungul anilor în paginile unor reviste literare din Iași, dar și din București sau Cluj-Napoca. Până la apariția în limba română a unui volum care să reunească principalele dvs. creații - eveniment care sperăm să se întâmple cât mai curând -, v-am ruga să ne mărturișiți câteva gânduri despre opera dvs.

Singurul lucru pe care aş vrea să-l

spun este că mi-am închinat întreaga viață Poeziei. Și aceasta fiindcă sunt convins că ea constituie pentru omenire singurul mod de salvare, singura ieșire din impas, pentru această omenire alienată și subjugată iluziei prosperității materiale. Chiar dacă la prima vedere ideea mea pare utopică, poezia rămâne, o repet, singura modalitate pentru om de a-și regăsi sufletul, de a conferi primordialitate spiritului. Valorile creștine eterne nu pot fi reînviolate decât prin poezie, în sensul ei mai larg. Fiindcă poezie nu înseamnă doar artă de a scrie versuri. Poezie înseamnă suflet, înseamnă dragoste, inocență, frumusețe. Poezia este însăși viața în expresia ei cea mai desăvârșită. Poezie este întâi de toate și mai presus de toate cuvântul lui Hristos.

Salonic, decembrie 2001

TASOS ATHANASIADIS

UNUL dintre decanii de vîrstă ai prozei grecești (s-a născut în 1913 într-o localitate din apropierea anticului Sardes, în Asia Mică), Tasos Athanasiadis s-a afirmat, prin activitatea sa literară de aproape șase decenii (a debutat în 1943), ca unul dintre cei mai prodigioși slujbași ai literelor elene. Membru al Academiei din Atena (1986), președinte al Fundațiilor Uranis (din 1997) și Kostis Palamas (din 1998), președinte al PEN-Club-ului elen, prozatorul, eseistul și criticul literar Tasos Athanasiadis domină astăzi, prin personalitatea sa complexă, viața culturală a țării sale. Maestru al biografiei romanțate (gen pe care l-a consacrat în Grecia, conferindu-i o strălucire încă nedepășită de un alt autor), scriitorul originar din Asia Mică este creatorul unei opere romanești ale cărei dimensiuni, subtilitate stilistică, diversitate tematică și soliditate i-au adus un prestigiu ce a depășit de mult granițele Greciei.

Sunteți unul dintre scriitorii greci cunoscuți în România - două cărți ale dvs., Sala Tronului și Fiul Soarelui. Viața împăratului Iulian Apostatul - au apărut deja în limba română în 1992 și, respectiv, 1998. V-am ruga să ne spuneți ce alte ediții vi s-au publicat în ultimul deceniu. De asemenea, ne-ar interesa să aflăm ce aveți în acest moment pe masa de lucru?

În afara edițiilor românești amintite, s-au tradus în limba rusă *Călătorie în singurătate* (o biografie a lui Ioannis Kapodistrias) și *Fiul Soarelui*. În acest moment se realizează traducerea *Sălii Tronului* în limba bulgară (în Bulgaria s-a publicat deja, în 2000, o selecție din creația mea nuvelistică). Concomitent, este transpus în italiană volumul de nuvele *Triptic medieval*, a cărui primă ediție a apărut la Atena în 1998. Pentru primele luni ale anului 2002 editura ateniană "Estia" pregătește lansarea unui volum intitulat *Doamnelor și domnilor, ...vă mulțumesc*, în care sunt strânse conferințele ținute de mine la Academie. De asemenea, editura "Ellinika Grammata" a avut inițiativa editării unor lucrări de tinerețe risipite în periodicele vremii, creații pe care eu însă le consideram de interes secundar.

Cititorul român știe - grație antologiilor de eseuri grecești apărute la

că aveți statornice preocupări, și în domeniul criticii literare. Care sunt, în opinia dvs., trăsăturile caracteristice ale vieții culturale a Atenei și, în general, a Greciei de azi?

E adevărat că am publicat până în prezent trei volume cu eseuri care se referă la opere ale scriitorilor și oamenilor de știință greci și străini sau exprimă opinii și gânduri asupra unor probleme arzătoare ale epocii noastre. Literatura țării mele se caracterizează în acest moment printr-o impresionantă înflorire în spațiul poeziei, al prozei, dar și al eseului și al criticii literare. Sunt deosebit de bucuros că la ediția din toamna anului 2001 a Târgului Internațional de Carte de la Frankfurt, unde Grecia a fost invitata de onoare, au fost lansate opere reprezentative din domeniile citate mai sus, care au stârnit interesul editorilor străini și au fost solicitate spre traducere.

Acum, la începutul unui nou secol, ce demersuri credeți că ar trebui făcute pentru o mai profundă cunoaștere a culturilor noastre?

Aș dori tare mult să contribuie, în calitate de președinte al Fundației Uranis, la cimentarea unei mai profunde cunoașteri reciproce în domeniul culturii. Un prim pas îl constituie bursele pe care Fundația le acordă unor tineri

elene

movarea literaturii noastre și cu cercetarea limbii grecești. Aceste burse - la recomandarea profesorilor universitari - sunt acordate pentru două luni, șase luni și un an și pot fi reînnoite. Ar fi util să se implice mai energic serviciile de resort din Ministerele Culturii din cele două state. O editură specializată în traduceri din literatura neoeleenă ca "Omonia" ar putea - firește, în colaborare și cu alte case editoriale din țara dvs. - să consolideze drumul deschis de neoeleeniști români al căror nume este viu în Grecia. Cât privește relațiile dintre țările noastre, din câte cunosc, nu au existat niciodată probleme. Ultima vizită a președintelui Republicii Elene, dl. Konstantinos Stephanopoulos, a confirmat această cordialitate. România se află cu un picior în Balcani și cu celălalt în Europa. Din punct de vedere cultural, se consideră însă că înclină spre cea din urmă.

De ce literaturile Europei de Sud-Est (și includ aici și literatura română) sunt cunoscute într-o măsură atât de mică în lumea culturală greacă, chiar dacă s-a scurs deja mai bine de un deceniu de la căderea comunismului în această regiune?

Constat că în ultimii ani au început să fie traduse în limba greacă opere ale scriitorilor din Europa de Sud-Est. Întârzierea și pătrunderea mai limitată a literaturii acestor țări la noi se datorează faptului că în Grecia există foarte puțini cunoscători ai limbilor balcanice. Cu toate acestea, mostre reprezentative din opere ale scriitorilor din această regiune sunt publicate frecvent în revistele literare grecești. E adevărat că știu foarte puține lucruri despre literatura română. Să sperăm însă că acum, când tendința de cunoaștere culturală reciprocă a devenit tot mai pronunțată, legăturile noastre spirituale vor fi tot mai strânse.

Sunteți membru al Academiei din Atena. Ce ne-ați putea spune despre activitatea celui mai important for cultural al Greciei?

Prin cele 13 centre de cercetare, care se implică energic în spațiul literelor, al artelor frumoase, al științelor umaniste și teoretice, Academia din Atena, care la 18 martie a.c. va împlini 76 de ani de existență, contribuie,

prin opera de cercetare, ca și prin premiile acordate an de an, la stimularea permanentă a vieții culturale a țării.

Am văzut că traducerile românești nu sunt un caz unic în cariera dvs. scriitoricească. V-am ruga să ne spuneți câteva cuvinte despre ecoul operei dvs. pe plan european.

Lucrarea mea *Dostoievski în drumul de la ocnă la patos* a fost tradusă îndată ce a apărut în greacă, în 1956, an în care a fost distinsă cu Premiul de Stat pentru Biografie - atunci înființat - în franceză, suedeză, portugheză și s-a bucurat de o primire caldă din partea criticii grecești și străine. Mă bucur nespun că se va afla și la îndemâna publicului român. Cartea se referă la anii tragici ai exilului lui Dostoievski în Siberia, acuzat de complot împotriva puterii țariste. Am optat pentru această epocă și am redat-o sub forma "reconstituirii romanțate", fiindcă era necunoscută publicului străin, spre deosebire de cealaltă fațetă a biografiei acestuia, de cetățean liber.

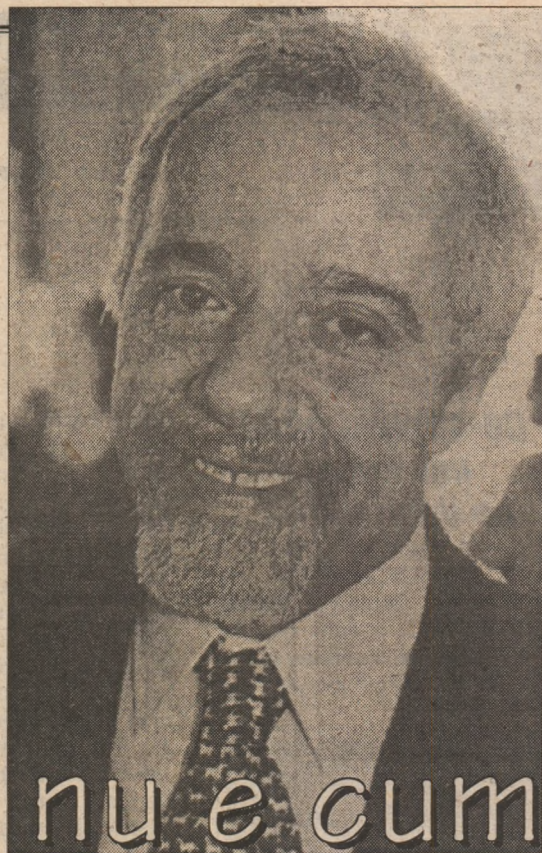
În acest moment se traduce în limba română, de către doamna Dorina Chișaliță, această capodoperă a dvs. Se află de asemenea în pregătire ediția a doua, revăzută, a romanului Sala Tronului, care a devenit nu demult și un serial de televiziune de mare succes. Este, iată, a treia - dublă - întâlnire a dvs. cu cititorul român care a primit cu mult interes traducerile anterioare.

Sunt foarte bucuros că traducerile de până acum ale cărților mele au fost primite cu interes de publicul cititor din România prietenă. Sper să găsesc prilejul și răgazul să mă întâlnesc cu cititorii români - atât de atenți și receptivi la fenomenul literar universal - în capitala țării dvs.

Atena, decembrie 2001

Prezentare și interviuri de Elena Lazăr

Paulo COELHO

Nimic nu e cum pare a fi

O VECHE și cunoscută legendă, a cărei origine nu poate fi stabilită, povestește că Arhanghelul Mihail, cu o săptămână înainte de Crăciun, le-a cerut îngerilor săi să viziteze Pământul; dorea să știe dacă era totul gata pentru sărbătorirea nașterii lui Iisus Hristos. I-a trimis câte doi, un înger mai bătrân împreună cu unul mai tânăr, astfel încât să-și poată face o părere cât mai cuprinzătoare despre mersul lucrurilor printre creștini.

Una dintre perechile acestora a fost îndrumată către Brazilia și a ajuns acolo noaptea târziu. Cum nu aveau unde să doarmă, au cerut găzduire într-una din vilele arătoase ce pot fi văzute prin unele zone din Rio de Janeiro.

Stăpînul casei, un nobil în pragul falimentului (ceea ce, de altfel, se întâmplă cu mulți dintre locuitorii aceluia oraș), era un catolic foarte credincios și i-a recunoscut imediat pe cei doi soli cerești după aureolele daurite de pe creștetele lor. Era însă foarte ocupat cu pregătirile pentru sărbătorirea Crăciunului și nu voia să strice decorația aproape terminată: îi trimise să doarmă în pivniță.

Deși ilustratele de sărbătoarea Nașterii Domnului au totdeauna un fond cu fulgi de zăpadă, în Brazilia data aceasta cade în miezul verii; în pivnița unde fuseseră trimiși era o zăpușeală teribilă și aerul - plin de umezeală - era aproape irrespirabil. Se culcară pe dușumeaua tare ca piatra, dar, când să-și înceapă rugăciunile, îngerul mai bătrîn observă o crăpătură în perete. Se ridică, o repară folosindu-se de puterile-i divine și se întoarse ca să-și reia ruga de seară. Petrecură noaptea de parcă ar fi fost în iad, atît era de cald.

Dormiseră foarte prost, totuși trebuiau să-și îndeplinească neapărat misiunea încredințată. A doua zi, străbătura marele oraș, cu cei douăsprezece milioane de locuitori ai săi, cu plajele, munții și contrastele sale. Începuseră să-și facă dările de seamă și, când se lăsă iarăși noaptea, o porniră către interiorul țării, dar, derutați de diferențele de fus orar, se pomeniră din nou că nu aveau unde să

Bătură la poarta unei case umile și fură primiți de doi soți. Pentru că nu avuseseră niciodată ocazia de a vedea gravurile medievale care-i reprezentau pe trimișii Domnului, bărbatul și nevasta lui nu-i recunoscă pe cei doi drumeți - dar, nici vorbă, dacă aveau nevoie de adăpost, casa le stătea la dispoziție. Pregătiră cina, li-l prezentară pe copilășul nou-născut și le oferiră chiar odaia lor, cerîndu-și scuze că, deși căldura era înnebunitoare, nu avuseseră bani, săraci fiind, ca să-și cumpere un aparat de aer condiționat.

Cînd se treziră a doua zi, văzură că toată casa era scăldată în lacrimi. Unica lor avere, o vacă ce le dădea lapte, brînză și de-ale gurii pentru familie murise la pășunat. Își luară bun-rămas de la drumeți, rușinați că nu le puteau face cafeaua de dimineață, deoarece nu mai aveau de unde lua laptele.

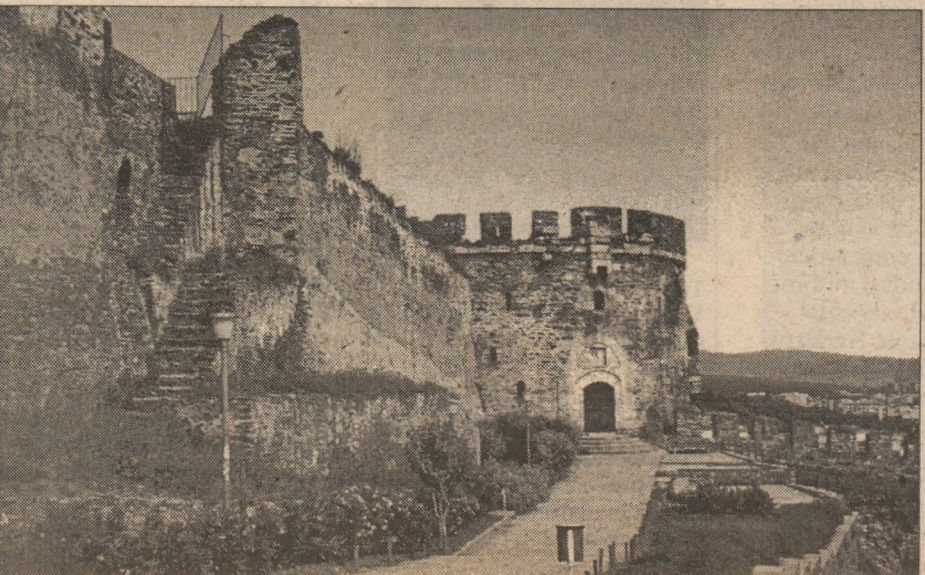
Pe cînd mergeau pe drumul de pămînt, îngerul mai tânăr își dădu pe față toată indignarea:

— Nu pricep felul tău de a proceda! Primul om avea tot ce-i trebuia, și totuși l-ai ajutat. Dar în cazul acestei perechi de oameni sărmani, care ne-au primit atît de bine, n-ai făcut nimic ca să le ușurezi suferința!

— Lucrurile nu sînt cum par a fi - zise îngerul mai bătrîn. Cît am stat în pivnița aceea groaznică, am observat că în zidul casei era depozitată o mare cantitate de aur lăsat acolo de un fost proprietar. Crăpătura lăsa să se vadă o parte din comoară și m-am hotărît să o ascund la loc fiindcă stăpînul casei nu era dispus să-i ajute pe cei nevoiași.

Ieri, pe cînd dormeam în patul pe care ni-l cedaseră cei doi soți, am observat că sosise un al treilea oaspete: îngerul morții. Fusesse trimis ca să-l ia pe copilăș, cum însă eu îl cunosc de mulți ani, l-am convins că, în locul lui, să ia viața vacii.

Aminteste-ți de ziua pe care ne pregătim să o sărbătorim: nimeni, în afară de păstori, n-a vrut să o primească pe Maria. Și de aceea ei au fost cei dinții cărora le-a fost dat să-l vadă pe Mîntuitorul Lumii.

CARTEA STRĂINĂ

de Grete Tarter

„Cu-același gând, noi totuși ne desfidem...”

F ILOSOF, istoric și sociolog, Ortega y Gasset (1883-1995), considerat un postmodern de sorginte nietzscheană și pragmaticistă (Ja-

José Ortega y Gasset, *Omul și mulțimea*, traducere din spaniolă și note de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București, 2001.

mes, Peirce, Dewey), pasionat de interdisciplinaritate, anunțând precum Sartre că suntem în primejdie de a ne pierde unicul și netransferabilul sine, conving că substanța umană e alcătuită din incertitudinea esențială și riscul, văzând în confort, asemenea lui Kierkegaard, cauza lenei și a morții spirituale („anestezie”), și în progresul tehnologiei - motivul derapajului de la propria identitate, rămâne totuși un optimist: viața e în mâinile noastre. O croim cum vrem. Avem mereu de ales. Avem însă nevoie de

timp pentru a ne evalua faptele, pentru a gândi asupra lor, pentru a păstra echilibrul. Fiecare își percepe și experimentează propria realitate (cum nu putem experimenta durerea de dinți a altcuiva); fiecare trăiește singur. Nici măcar îndrăgostiții nu se pot contopi. Nici în iubire, limitele, singurătățile, nu dispar. Fiecare își va croi deci singur morala și înțelegerea lumii (știința, logica și filosofia fiind născocite pentru a da vieții sens). Dar nici măcar marile sisteme filosofice nu sunt universale - caracterizând doar orizontul individual al creatorilor lor. Cine ar putea percepe concomitent toate aceste perspective individuale, ar stăpîni, în infinita lor multiplicitate, adevărul absolut - ceea ce numai Dumnezeu e în stare.

Cu claritate - „care este politețea filosofului” - Ortega y Gasset subliniază că „problema cea mai gravă a prezentului e *omul și mulțimea*”, „problema formidabilei dualități pe care o reprezintă individul și colectivitatea”. *Mulțimea este nimeni*. Autentică nu poate fi decât viața individuală; viața mulțimii, a societății, „*viața colectivă care nu i se întâmplă nimănui determinat, de care nu e răspunzător nimeni*” se scurge depersonalizată, mecanizată. „*Mulțimea, societatea, tinde tot mai mult să-i strivească pe indivizi și, în ziua în care o va face, va sfârși prin a ucide găina cu ouăle de aur.*”

„Non idem est si duo dicunt idem...”

ÎN politică se vede mai mult ca oriunde că limbajul are mai multe straturi; „una spunem și alta înțelegem”

Oxford/Dicționar de Politică. Coordonat de Iain McLean. Traducere și glosar de Leonard Gavrilu. Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

- „una spunem și alta facem”. Mijloacele adiacente cuvântului (zâmbetul, mișcarea brațelor, bătăutul în masă ori în... propriul piept) nu sunt consensuale vorbelor (ba, dimpotrivă!) și atunci precizia folosirii cuvintelor devine imperios necesară.

Chiar conceptul de politică a avut o dinamică vizibil sensibilă de-a-lungul istoriei, începând cu accepția elenă de „artă, știință a conducerii unui oraș”. Au fost cazuri când „politică” a fost considerată și activitatea albinelor sau furnicilor, ori aceea din utopii. Definirea „politică” a utopiilor ar presupune însă evoluția, dinamica a lor, nu doar înscrierea în plan static, asemenea unor edenuri. Echilibrul lor perfect nu „duce” în realitate decât pseudoimaginea societăților totalitare („unanimitatea” cu care ar fi susținuți dictatorii, „veșnicia” ori măcar durată existenței acestora: Hitler susținea în *Mein Kampf* că dă o soluție pentru 5000 de ani). Pe înțelesul tuturor sunt puse față în față atitudinile politice față de proprietate, precizându-se că „eu vreau asta!” nu este politică, dar „eu am dreptul să vreau asta” este politică. Unele popoare nu cuprind încă în vocabularul verbal „a avea”, în sensul de „a poseda”, ele înlocuindu-le cu locuțiuni posesive: „la mine, la tine... la noi, la voi” etc. Altfel spus, „dacă se afla la mine, este al meu”. Așa se justifică natural teritoriile ocupate

prin agresiuni, capturi de război, tezaure, a căror returnare devine inconcepută...

Scriș de o echipă de politologi de la Universitatea Warwick, dicționarul, clasând peste 1500 de articole care tratează concepte de politică, instituții și gânditori din Occident, lumea chineză sau islamică, din „ramuri” recent apărute precum terminologia UE, terminologia de securitate euro-atlantică, economia politică, dreptul votării, feminismul și alte „derivații” care profita din plin de natura interdisciplinară a subiectului, constituie nu doar un instrument de lucru, ci o pasionantă lectură în sine.

„Ca de rușine ochii să-i închidem...”

ROMANELE despre „zonele crepusculare”, interzise moralității marginite, nu sunt rare, însă cu totul rare sunt astfel de romane bine scrise. Virgil Stanciu a tradus excepțional și a clarificat, într-o bine documentată postfață, un autor care și-a creat deja faimă de „anti-pudibond”, morbid și deviaționist: Ian McEwan, (n. 1948, cunoscut prin volumele de nuvele *Întâia dragoste, ultimul ritual*, 1970, *Grădina de ciment*, 1978, și romanele *Tihna străinilor*, 1981, *Căinii negri*, 1992, *Ispășire*, 2001). Pornind de la un motto din Auden („*S-au dus prietenii care s-au întâlnit și-mbrățișat aici/ Fiecare urmându-și propria greșală*”), sumbrul și în același timp ironicul elev al lui Malcolm Bradbury radiografiază într-un stil elegant dar și laconic, exploatarea tăcerii (adică tocmai ce nu se poate traduce, ar fi spus Ortega y Gasset), lumea atrasă de fructul oprit, de violență, viață politică agitată, moarte. Însă nu datorită „anormalității” a obținut volumul *Amsterdam* premiul Booker Prize în 1998, ci probabil datorită scriiturii: reluarea para-

bolică a temelor sugerează partitura unui canon preclasic; subiecte care ne fac de obicei „de rușine ochii să-i închidem” sunt tratate perfect cristalin.

La înmormântarea fotografei Molly Lane, răpită de boală

ei prieteni - un jurnalist, un compozitor și un ministru de externe) încep un „dans macabru” al intrigilor și răzburilor care nu se încheie decât la Amsterdam, în țara care îngăduie eutanasia, „jocul de-a neființa”. Comparându-l pe McEwan cu Nabokov, Virgil Stanciu constată răceala „aproape clinică” a celui dintâi, în timp ce maestrul ruso-american se mai și încălzește în timpul povestirii. „Comparația cu cel mai mare entomolog din lumea literelor rămâne tentantă”.

„Ca-ntregul lor cuprins noi să-l deschidem...”

A ACCEPTA că omenirea e împărțită în „imanentiști” și „transcendențiști”, după atitudinea ori capacitatea lor de a crede sau nu într-o religie și, implicit, în „lumea cealaltă”, a devenit, de la Mircea Eliade încoace, un lu-

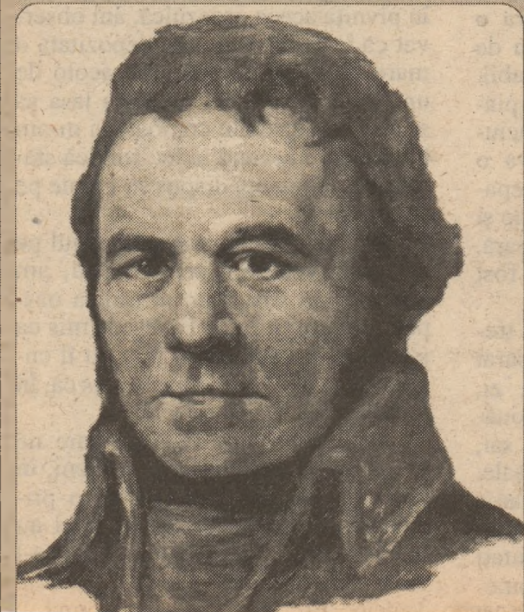

C.S. Lewis. *Despre minuni*. Traducere din engleză de Sorin Mărculescu. Ediția a II-a. Editura Humanitas, București, 2001.

cru de la sine înțeles. Altfel se comportă în propria-i viață un ateu care crede că propria-i viață e rezultatul unor conexiuni raționale și care sfârșește „definitiv” într-o lume materială (fără scop, fără mărturie ori... „progres”, fără nici o prelungire în altceva (explicabilă) - și altfel un credincios. Apar diferențe de etică, de atitudine față de semenii și, nu în ultimul rând, de spirit creativ. Unii raționaliști au ajuns la credință pricepând „minunile” prin tabelul elementelor chimice (Mendeleev), prin armonia muzicală ori coloristică, ori, pur și simplu, înțelegând ecuația surplusului de masă.

C.S. Lewis se ocupă de apariția și clasificarea minunilor, de dinamica numărului lor în lungul istoriei, de raportul acestora față de descoperirile tehnico-științifice, de raportul credința-minuni ori religie-minuni. Însă cea mai mare parte a eseului este dedicată definirii minunilor, distanțării definiției acestora față de insolit, incognoscibil, experiment, fantezie, maladiv, sau de raportul dintre minuni și supranatură, îndoială, diversiuni, probabilitate ș.a. Așadar, o pledoarie științifică, rațională, pentru... minuni.

Stendhal văzut de contemporanii lui

STENDHAL sub ochiul presei contemporane (1817-1843), texte reunite și publicate de Victor del Litto la Ed. Honoré Champion, ar putea fi un prim volum din istoria receptării marelui scriitor francez. Foarte interesant e că, la 24 martie 1842, o știre preluată de mai multe publicații franceze anunța: „Un om talentat, *M. Bayle*, care, sub pseudonimul *Frédéric Stendhal*, a publicat multe romane de mare succes, a murit ieri de un atac de apoplexie.” Faptul că la acea dată presa pariziană nu știa să-i scrie corect nici numele, nici pseudonimul (confundându-l cu Frédéric Styndal, eroul unui roman pe atunci celebru, de un oarecare Auguste-Hilarion de Kératry) - spune multe. Dar lui Stendhal nu-i păsase de opiniile contemporanilor săi, mizase pe cititorii veacului următor („Am jucat un bilețel la o loterie al cărei mare câștig se reduce la atit: să fiu citit în 1935”). Totuși Henri Beyle a fost apreciat de contemporani (de n-ar fi decît celebrul articol apărut în iulie 1840 în care Balzac saluta apariția *Minăstirii din Parma*), bine primit de o critică

După 50 de ani

● J.D. Salinger publicase deja șase nuvele în „The New Yorker”, când revista i-a refuzat un fragment din noul său roman. Motivul: precocitatea fraților Caulfield părea puțin credibilă, autorul făcea pe grozavul, scriitura era trăznită. Acest roman fusese deja respins de un editor, Eugene Reynal, care mărturisise că nu înțelegea dacă Holden Caulfield era nebun sau nu. Agentul literar al lui Salinger a prezentat mai târziu manuscrisul Editurii Little, Brown și *De veghe în lanul de secară* a apărut în iulie 1951. De atunci și până azi s-au vândut peste 60 de milioane de exemplare. De 50 de ani, adolescentul Holden Caulfield n-a prins nici un rid, e solid instalat în rafturile bibliotecilor din întreaga lume și mereu alte generații îl descoperă „de-al lor” – scrie „The New Yorker”.

Un film despre genocidul armenilor

● Au trebuit să treacă 87 de ani pentru ca un film despre masacrarea armenilor de către turci să fie realizat. Cel care și-a asumat această datorie este cineastul canadian de origine armeană Atom Egoyan, iar filmul său intitulat *Ararat* va avea premiera în cadrul Festivalului de la Cannes. Regizorul în vîrstă de 40 de ani, cunoscut pentru filmele sale cerebrale, în care personajele sînt adesea prizonierele unor psihoze, a fost extrem de tulburat în timpul filmărilor, fiindcă străbunicii lui au fost uciși în 1915, iar valul de ură rasială care a măturat țara strămoșilor săi a fost îngropat în subteranele Istoriei. Atom Egoyan a conceput *Ararat* ca un film în film, al cărui personaj principal, jucat de Charles Aznavour, e un regizor din anii noștri, care se duce în Armenia pentru a face un film despre genocidul armenilor în teritoriile controlate de otomani. Egoyan speră că, grație noului său film, publicul să afle adevărul despre masacrul din 1915, negat și azi de către guvernul turc și mai speră ca *Ararat* să poată rula și în Turcia: „Am fost de mai multe ori invitat la Festivalul filmului de la Istanbul. Sînt foarte optimist în ce privește recunoașterea iminentă a genocidului armean de către

Biografia lui Anthony Burgess

● Scriitor englez prolific, critic, lingvist și compozitor, Anthony Burgess (1917-1993) e o figură titanică prin vitalitatea sa pusă în slujba variatelor înzestrări și a unei vaste culturi. Două biografii anunțate își dispută dreptul de apariție la începutul acestui an. Prima, scrisă de Andrew Biswell, este dezvoltarea unei teze de doctorat și nu a fost pînă acum nici aprobată, nici autorizată de văduva scriitorului, Liliana. Cea de-a doua, alcătuită de Roger Lewis, a avut inițial acceptul Liliane,

care i-a pus la dispoziție biografului arhivele și timpul ei. Numai că Lewis a ajuns la concluzia că autorul *Portocalei mecanice* și-a creat cea mai valoroasă parte a operei înainte de căsătoria cu Liliana și exilul său în Monaco, după aceea „transformându-se deliberat într-o mașină de mare productivitate, dar oarecum în detrimentul calității”. Din cauza acestei afirmații, Lewis și-a pierdut poziția de favorit și Andrew Biswell are mai multe șanse de a-și tipări biografia – scrie „The Observer”.

Cea mai ieftină distracție

● În săptămînile care au urmat atentatelor teroriste din SUA, producătorii de la Hollywood s-au temut foarte tare că americanii nu vor mai merge la cinema sau că vor prefera alt gen de filme decît cele pe care studiourile le aveau gata. Dar rețetele din ultimul trimestru 2001 au bătut toate recordurile. Nu numai că gustul publicului nu s-a schimbat, dar dorința lui de evadare în ficțiune a crescut considerabil față de aceeași perioadă a anului 2000. E drept că cinematograful rămîne cea mai ieftină distracție – scrie „The Washington Post”.

Cercetători din toate țările...

● Fabula, *site* independent și benevol, cu adresa www.fabula.org ce ființează pe Internet de aproape trei ani, are ca scop „deschiderea, democratizarea studiilor literare, punerea în contact a cercetătorilor din domeniu, difuzarea colocviilor pe teme de critică și teorie literară”. Dintr-un loc de discuții și încrucișare a pistelor de studiu, Fabula a devenit indispensabil cercetătorilor literari căci conține și o

oferte de posturi etc. Accesat cam de 60.000 de ori pe lună, *site*-ul organizează și colocvii „în linie” (de pildă, despre Roland Barthes sau despre ficțiune). Reflecțiile despre statutul textului literar și al criticii, azi, dar și despre probleme adiacente precum drepturile de autor, patrimoniul literar, circulația revistelor de specialitate etc. atrag nu doar universitari francofoni din toată lumea, ci și studenți

Ceva de declarat

JULIAN BARNES s-a născut la Leicester în 1946. După studii de Litere la Oxford, a lucrat ca lexicograf pentru *Oxford English Dictionary*, apoi a devenit critic literar și de televiziune la „New Statesmen”, „New Republic” și „The Observer”, scriind în același timp nouă romane și o culegere de nuvele, precum și cărți de eseuri (în plus, sub pseudonimul Dan Kavanagh, a publicat și patru romane polițiste). Entuziast francofil și mare iubitor de Flaubert (volumul său *Papagalul lui Flaubert*, distins în Franța cu Premiul *Medicis étranger*, a fost tradus și la noi), Julian Barnes a publicat de curînd la Ed. Picador o nouă culegere de eseuri, intitulată *Something to Declare*, pe tema iubirii sale pentru cultura hexagonală. În cronică literară dedicată noii cărți a lui Barnes în „Financial Times”, *Ceva de declarat* e considerată un fel de ghiveci de articole reincălzite, ironizîndu-se pasiunea autorului pentru

„patria sa străină”, dar recunoscîndu-i-se marile calități literare. „Romancierul Julian Barnes are o reputație de răceală continentală – un amestec de melancolie cerebrală și ingenuitate glacială. Dar, ca eseist, Barnes e cea mai agreabilă gazdă, căci tratează toate subiectele, chiar și cele mai grave, într-un mod distractiv. El e, pe rînd, de un haz mușcător, iconoclast, ironic sau tandru și care procură totdeauna satisfacție. Ca și maestrul său Flaubert, el adoră detaliile [...] Flaubert și-a găsit în Barnes criticul pe care și l-ar fi dorit: curtenitor, pertinent și mereu seducător” – conchide „Financial Times”.

„Talk” a tăcut

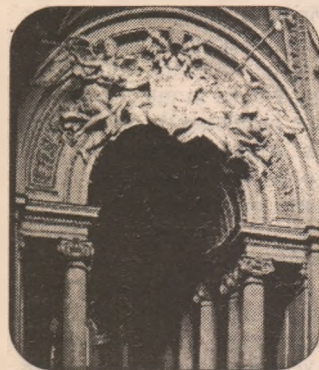
● „Talk Magazine”, revista lunară lansată cu mare pompă în august 1999, condusă de Tina Brown, fostă redactor-șef la „The New Yorker” și-a încetat apariția. Produsă în parteneriat de studio-urile de cinema Miramax și grupul de presă Hearst, revista se ocupa de cultură și politică, prin intermediul celebrităților acestor domenii. Vânzările mergeau bine, tirajul atîngînd 650.000 de exemplare. Dar luxoasa revistă, cu costuri foarte mari de producție, a fost victima scăderii pieței publicitare după 11 septembrie și nu s-a mai putut redresa. Nu e singura publicație americană care a pățit acest lucru. Des-tute reviste (în special cele pentru femei) s-au resimțit din pricina diminuarii reclamelor.

Scala în renovare

● Clădirea Operei Scala din Milano (construită în sec. XVIII) a intrat în renovare pînă în decembrie 2004. Lucrările conduse de arhitectul elvețian Mario Botta prevăd construirea unei noi scene, renovarea sălii și a depozitelor pentru decori, înălțarea plafonului scenei ș.a. Pe timpul restaurării, Opera s-a mutat în clădirea noului teatru Arcimboldi, construit la periferia orașului Milano după proiectul lui Vittorio Gregotti. Sala acestui teatru are 2400 de locuri (cea mai mare din Italia și a doua

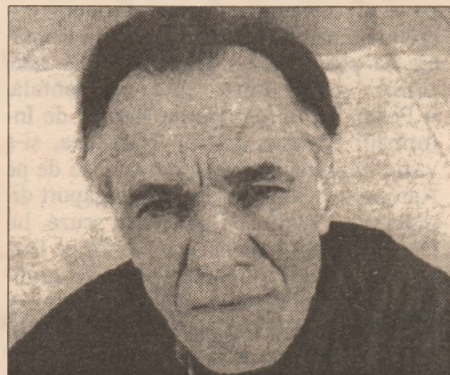
din Europa după Opéra Bastille) și a fost gîndită special pentru spectacole de operă și concerte, avînd o acustică infinit mai

bună – spune „Corriere della Sera” decît Scala. La 19 ianuarie 2002, stagiunea Scalei la Arcimboldi a debutat cu *Traviata* pusă în scenă de Liliana Cavani,

sub bagheta lui Riccardo Muti, în repertoriul acestei stagiuni mai figurînd *Samson și Dalila* de Saint-Saëns, *Salomé* de Richard Strauss, *Boris Godunov* de Mussorgski și *Nunta lui Figaro* de Mozart.

Provocatorul

● Fernando Vallejo s-a născut la Medellin, în Columbia, în 1942 și s-a stabilit în Mexic din 1971. A studiat filosofia și Literele la Bogota, apoi arta cinematografică la Roma. Scriitor, cineast și muzician, el a realizat trei

secret, cronici ale orașului Medellin, cu trista sa faimă de cartel al drogurilor, bîntuit de violență și corupție (primul a fost adaptat și pentru cinema de Barbet Schroeder). Cea mai recentă carte a lui Fernando Vallejo, *El*

biect o Columbia terifiantă. Din saga lui autobiografică în șase volume, s-au bucurat de succes în Europa traduceri romanelor *Feciora* și *asasinilor* și *Focul* dură, mordantă. Într-un interviu luat prin e-mail de publicația spaniolă „El País”, el se exprimă ireverentios despre Papa Ioan Paul II („Karol Wojtyła este personajul cel mai nefast pe care-l are azi umanitatea”), vorbește despre Columbia – „țară săracă, bogată în ură” – ca despre obsesia sa permanentă, care îl va însoți pînă la capătul zilelor. Întrebat cît de autobiografic e noul roman (care povestește istoria distrugerii unei familii și a unei țări), Vallejo răspunde că *El Desbarrancadero* (literal s-ar traduce „Căderea la canal”) nu e un roman. „Romanul e ficțiune minciună. Eu

Revista revistelor

Linșaj intelectual

OBSERVATORUL CULTURAL este un client obișnuit al Cronicarului, care s-a referit la multe apariții interesante din paginile lui, semnalându-le ori comentându-le cu o simpatie fațișă. Grupajul de articole din nr. 102 (continuat în nr. 103, când acest text se afla sub tipar) însă care pune în discuție cartea lui H.-R. Patapie-vici *Omul recent* e de natură să trezească reprobarea cea mai netă. Primul lucru care ne-a venit în minte citind articolele cu pricina au fost acele campanii de tristă amintire purtate în presa comunistă de pe vremuri care ținteau la compromiterea unor autori sau opere. Nu spunem că este la mijloc cineva care a orchestrat *Opiniile din Observator*. Dar reaua voință este așa de vădită, încă din introducerea redacțională, și păreri atît de tendențioase, încît am rămas perplexi. Am atras atenția colegilor noștri că n-are nici o relevanță într-o asemenea dezbatere faptul că *Omul recent* a fost premiat în timp record de *Cuvîntul* sau faptul că, în schimb, au tăcut publicații care l-ar fi întîmpinat altă dată sîrbătorește pe autor. Ce sugestie nepotrivită, apoi, să spui că în mediile intelectuale circula opinii din cele mai negative despre cartea! Dirijarea discuției, iat-o, din capul locului, așa că articolul care o deschide, al directorului revistei, aproape că nu ne mai miră. Nu stă în intenția Cronicarului să ridice probleme de fond legate de *Omul recent*. *România literară* va găzdui ea însăși o dezbatere, opiniile vor fi strict individuale, cum e firesc. Ceea ce ne-a șocat în grupajul din *Observator* e maniera de abordare a cărții și, mai ales, a autorului. O stranie presupuziție traversează textele și anume aceea că freamătul din jurul *Omului recent* a fost amplificat de statutul de vedetă al autorului. O spune cu umorul său obișnuit, de la primele rînduri, dl I.B. Lefter, făcînd din H.R.P. „un caz” și diagnosticîndu-l ca atare. O repetă dl Valentin Protopescu în chip de-a dreptul grobian: H.R.P. ar fi rodul unei deșănțate mediatizări din partea unor actuali directori de conștiință de pe scena culturală românească, „în fapt bieți cimpanzei mediatice rătașiți pe o scenă dezolant de goală și luați de marele public drept ceea ce nu sunt, tocmai din cauza cumplitului vid de personalități reale...” Înainte de a-și șterge cașul de la gură, dl Protopescu face procese de intenție lui Cioran (într-un articol anterior) sau dă cu mătura pe o scenă pe care nu s-a cocotat bine. A doua presupuziție, la fel de urită, se citește printre rîndurile articolelor semnate de dnii Adrian Miroiu și Gabriel Andreescu. Acesta din urmă, specializat de la o vreme în afirmații și insinuări calomnioase, nu merită *ni cet excès d'honneur, ni cette indignité*. E pur și simplu odios și ar trebui lăsat să-și consume de unul singur venitul. Dl Miroiu e, cel puțin, clar în privința *corectitudinii politice* pe care *Observatorul* ar promova-o contra lui H.R.P. și a altora, o *political correctness* carpato-danubiană, care bîntuie și subconștientul altora, precum dl Sorin Antohi (vezi cartea de interviuri cu dl Adrian Marino sau alte contribuții mai recente). „Filosofia” dlui Miroiu este simplă și transparentă: „spiritul creativ”, „cu scaun la cap”, fie și inter-

disciplinar, oferind „o viziune asupra modernității” nu ar fi altceva decît „exclamația, extazul ori credința” transformate în „instrumente prin care se acceptă o producție intelectuală”. Dl Miroiu nu acordă credit decît conceptelor riguroase și disprețuiește eseistica artiștilor care au făcut din H.R.P. o vedetă (iarăși!) Filosofii adevărați, ei, au tăcut. Nu era o idee rea ca dl Miroiu să fi procedat ca un filosof adevărat. S-ar fi compromis mai puțin cu acuzația, bunăoară, de „aberantă” adusă criticii pe care H.R.P. o face votului universal capabil a produce și pogromuri. „Există limite ale votului, date de existența drepturilor individuale”, ne învață dl Miroiu. Să zicem și noi ca eroul caragialian: dar la 1933 în Germania? dar la... Dl Miroiu a uitat că și Hitler, și Horia Sima au ajuns la putere prin votul liber al unor cetățeni liberi. Să trecem! Finețurile kantiene ale polemicii dlui Miroiu cu *Omul recent* pot rămîne neconsemnate. *Observatorul* introduce în presa serioasă românească o modă periculoasă: linșajul intelectual. Deploăm inițiativa colegilor noștri și sperăm să n-aibă urmare.

Cînd te cheamă Garcea ca polițist

Privatizarea Combinatului Sidex îi dă bătăie de cap și premierului britanic. Tony Blair e acuzat de o parte a presei din Albion că ar fi primit *bani pentru partid* în schimbul unei scrisori adresate lui Adrian Năstase. Scrisoarea conținea felicitări pentru încheierea privatizării combinatului cu firma LNM Ispat, proprietatea omului de afaceri Lakshmi Mittal. Scrisoare a venit însă după ce omul de afaceri a făcut o donație de 125.000 de lire sterline partidului laburist condus de Blair. Cotidianele din România și-au început săptămîna trecută citind pe larg din publicațiile britanice care îl acuză pe Tony Blair că ar fi trimis scrisoarea scandalului omologului său de la București, ca mulțumire pentru donația primită. Apoi a venit rîndul citării reacțiilor parlamentarilor conservatori care s-au sesizat după apariția în presă a acuzațiilor împotriva premierului Blair. N-au lipsit nici reacțiile părții române, care, pe bună dreptate a precizat că scrisoarea lui Blair a venit *după* ce afacerea se perfectase. Oricum, e o premieră ca o privatizare făcută în România să provoace un scandal de tip *bani pentru partid* într-o țară occidentală. ● Fostul șef al Serviciului Român de Informații Externe, Cătălin Harnagea, și-a văzut bagajele scotocite de vameșii de pe Aeroportul Otopeni, deși are pașaport diplomatic. Vameșii i-au cerut scuze lui Harnagea, dar i-au spus că se află pe lista persoanelor care trebuie verificate suplimentar, la frontieră. După această pătanie, Harnagea a declarat **EVENIMENTULUI ZILEI**: „Puterea de la București nu mai e în toate mințile! Un șef al serviciilor externe să fie oprit la granița propriei țări și controlat ca un infractor este un caz fără precedent.” Cronicarul împărtășește punctul de vedere al fostului șef al S.I.E., cu atît mai mult cu cît actuala putere i-a reînnoit lui Harnagea pașaportul diplomatic, ceea ce, potrivit uzanțelor, ar fi trebuit să-l scutească de orice control vamal. Și

LA MICROSCOP

Coridoarele și tribuna Parlamentului

DACĂ ziariștii trimiși în Parlament ar scrie numai o pîrtică din cite le sînt date să audă din partea aleșilor neamului, s-ar alege praful de multe reputații. E adevărat că tot românul simte nevoia să injure la locul de muncă. Dar în Parlament nu te dai în stambă ca Gicu de la REBU cînd mătura strada.

Grijuliu pînă la pedanterie față de tot ceea ce ține de confortul funcției sale, parlamentarul român își votează de la buget pînă și aparatul de făcut cafea. Dar aceiași parlamentari sînt la beregata ministrului de Finanțe întrebîndu-l unde sînt banii de la bugetul țării.

În primul Parlament ales al României, majoritatea votărilor semăna cu majoritatea celor care i-au votat: pantofi scilciați, haine *de gata*. Acum parlamentarul autohton e impecabil îmbrăcat. Asta mai ține și de gust, firește. Dispune de aparat logistic și mai dispune și de un post în vreo AGA, dacă nu are firmele sale care-i aduc ceva bani. Iar dacă nu e nici în AGA și nu are nici firme, el se străduiește să-i mai pice cite ceva, de la buget. Un chilipir e de asemenea ori cînd bine venit. A se vedea chilipirul dlui Văcăroiu la una dintre Băncile lui Sorin Ovidiu Vintu, realizat potrivit principiului că în opoziție te descurci. Dar atunci cînd i-a picat chilipirul, dl Văcăroiu era, totuși, senator, nu vreun contabil isteț și cu foamea în gît. Ajuns președinte al Senatului, dl Văcăroiu le transmite manifestanților jecmăniți de FNI, care voiau să discute cu el, că e prins cu treburi mai importante. Care erau acele treburi? Președintele Senatului se adîncise în urmărirea unui meci de fotbal televizat. Amănunt aflat de presă de pe culoarele Senatului, de la subordonații dlui Văcăroiu.

Tot de pe culoarele Parlamentului aflăm că unii, nu puțini, dintre aleși își împart timpul și aici, și la afaceri și la vreo funcție – fie universitară,

fie în avocatură, fie în vreun consiliu de administrație al unei firme de stat ale cărei profituri agonizează, dar care găsește bani pentru a plăti obrazele subțiri. Asta în speranța că obrazele subțiri nu vor lăsa firma să moară. Și de obicei n-o lasă. Amintiți-vă de scandalul privatizării SIDEX-ului, în care toți cei care aveau ceva de pierdut – printre ei și parlamentari – s-au străduit să compromită această privatizare.

Firește că în asemenea împrejurări unii dintre aleșii neamului consideră Parlamentul un simplu loc de întîlnire unde se pot da în stambă, ca elevii în vacanță. *Banul adevărat*, cu toate implicațiile sale, nu se cîștigă în Parlament, ci cu ajutorul funcției și al relațiilor parlamentare. De unde și lejeritatea – adeseori golănească – cu care aleșii își rezolvă disputele. Aceste schimburi de replici, în care sînt invocate adesea organele genitale, pe culoar, au ajuns să fie considerate monedă aproape curentă și la tribuna Parlamentului. Luat de val, Adrian Păunescu le face curve pe ziaristele care își fac meseria în Parlament. Cu ani în urmă, același Adrian Păunescu se lăsa luat de valul ceașismului și urla „Partidul, Ceaușescu, România”, insultînd astfel, fără jenă, o însemnată parte a populației României. Păunescu, cel de azi, ar avea foarte puține motive să insulte ziaristele. În primul rînd pentru că ele nu sînt cum le numește Păunescu. Acest apelativ i s-ar potrivi mai degrabă acestui bard al totalitarismului care a cotit-o apoi spre democrație, jelînd apoi și totalitarismul lui Ceaușescu.

Chiar și cea mai rău famată reporteriță care își ia informațiile din Parlament nu poate concura cu dl Păunescu în privința acuzației pe care acesta le-a adus-o ziaristelor, vrînd să-și facă public în rîndul parlamentarilor.

Cristian Teodorescu

dacă tot am ajuns la *Evenimentul zilei* să menționăm ce crede Cornel Nistorescu despre ultimul subiect la modă în dezbaterea politică autohtonă. Cine să aleagă președintele României – alegătorul obișnuit, ca pînă acum, sau Parlamentul, cum dorește premierul Năstase? „Țara arde și noi pieptănăm republica” își intitulează Nistorescu editorialul consacrat acestui subiect. ● De obicei Cronicarul nu dă atenție faptelor diverse publicate cu excesivă larghețe pe prima pagină a cotidianelor. Știrea asupra căreia ne oprim e că rotweileri adjunctului Inspectoratului Județean de Poliție din Covasna, locotenent-colonelul Ioan Crăciun, au ucis un om, pe vecinul polițistului, după ce au mai sfîșiat o persoană, care se află în spital de mai multe zile. În cazul de față, un polițist, care primește bani de la buget pentru a-i apăra pe cetățeni de infractori, n-are discernămintul elementar de a-și apăra cetățenii de proprii săi ciini, trei la număr. Pe de altă parte, ciinii din această rasă s-au dovedit în nenumărate rînduri de o agresivitate feroce, adevărate pericole publice, cu zeci de victime semnalate în presă. Copii desfigurați, adulți care de-abia au scăpat cu zile de pe urma atecurilor unor rotweileri pe care nici stăpînii lor n-au izbutit să-i pună la respect. E limpede că acești ciini sînt prost dresați sau învățați să sara la om, ceea ce e și mai grav. Era demult cazul ca în legislația autohtonă să se regle-

menteze obligațiile persoanelor care au ciini de companie sau de pază, precum și ce condiții trebuie să îndeplinească un ciine de atac pentru a putea fi ținut, în particular, chiar și de persoane cu funcții publice. În afară de asta, legislația ar trebui să precizeze limpede că un ciine care are proprietar și care face victime trebuie ori eutanasiat ori întreținut pe socoteala proprietarului într-o *grefă* de unde să nu mai poată fi scos, pe viață. ● Ziarul *INDEPENDENT* a dat de urmele polițistului pe care îl cheamă Garcea în viața de toate zilele. E vorba de maiorul Ovidiu Garcea care se ocupă de cazurile de furturi de mașini care intră în parohia poliției Capitalei. În reportajul din *Independent*, maiorul Garcea e prezentat drept un polițist fără pată, care are un serios handicap din cauza omonimului său de la ProTv. Cînd se recomandă infractorilor pe care îi anchetează, trebuie să-i aștepte să-și termine hohotele de ris, pentru a putea sta de vorbă, serios, cu ei. Și, mai spune Garcea maiorul, cînd a avut un picior în ghips, Garcea de la ProTv a apărut și el cu piciorul în ghips, iar atunci cînd el a fost avansat, a fost avansat și Garcea de pe micul ecran. Ceea ce, crede Cronicarul, probează că mintea actorului care face pe Garcea nu e mult deasupra personajului timpit pe care îl interpretează.

Cronicar